

Måndagen den 4 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades två protokollsutdrag för den 2 dennes och protokollet för den 26 sistlidne Februari.

Föredrogs Kongl. Maj:ts den 2 dennes bordlagda nådiga proposition med förslag till förändrad lydelse af 72 § Regeringstormen.

Herr Wallenberg: Uti Kongl. Maj:ts nu föreliggande nådiga proposition finner jag ett välvilligt bemödande att lösa en stor fråga. Huruvida detta bemödande kan anses lyckadt blir en annan sak. Utan tvifvel kommer Konstitutions-Utskottet att upplysa oss härom. Men jag ber dock att vid remissen få fästa Utskottets uppmärksamhet på sådana tvetydigheter, som vålla att det nya förslaget *icke* torde få anses innebära någon förbättring af 72 §:ns nuvarande redaktion.

I det nådiga förslaget läses: "De sedlar, som Riksdagen genom Riksbanken utgifver, skola, der ej Banken underlåter att vid anfordran sina sedlar efter lydelsen med rikets verkliga mynt inlösa, såsom lagligt betalningsmedel erkännas."

Härvid framställer sig först och främst den nära till hands liggande frågan: åligger det den betalande, eller den som skall emottaga betalningen, att styrka det Banken upphört att vid anfordran invexla sina sedlar med mynt? Denna viktiga fråga är icke genom det nådiga förslaget besvarad, utan den är kringgången eller undanskjuten, och detta är ganska naturligt, ty den kan icke på ett tillfredsställande sätt lösas, *så länge* man vill bibehålla tvångskursen för banksedlar, antingen denna är vilkorlig eller ovilkorlig.

Vidare förekommer i det af mig citerade stycket en i svensk banklagstiftning alldeles ny teknisk term nemligen: "Rikets verkliga mynt". För närvarande står der i grundlagen, att de banksedlar, som skola såsom mynt anses, skola *med silfver* inlösas. Tillförene har man ifrågasatt att orden "med silfver" skulle utbytas mot orden

med guld. Nu föreslås ett rymligare stadgande, som möjliggör införandet af dubbel myntfot med lika betalningskraft. Under en öfvergångstid måste det inträffa att guldmynt och silfvermynt förekomma om hvarandra i allmänna rörelsen, begge innebärande fullgod betalning. Men i lag bör aldrig sådant inrymmas, utan myntreformen måste på det sätt ävägbringas, att endast en myntfot är rikets mynt, äfven om man under öfvergångsperioden antager ett nytt myntsystem till konventionellt bruk. Tidpunkten ger sig nog tillkänna när det blir lämpligt att genom lag antaga guldmynt till rikets mynt, hvarefter af silfver endast skiljemynt kommer att präglas.

Det föreslås, att enskilda bankbolags skyldighet att invexla sina egna sedlar med mynt skulle nu finna ett rum i grundlagen. Det förefaller mig som om man begynte anse dessa bankbolags sedelutgifningsrätt vara af privilegii-natur och att man emot en dylik åskådning behöfde sätta ett grundlagsstadgande. Detta är långt ifrån nödvändigt. Privatbankernas skyldighet, att infria sina sedlar med mynt, kan mycket väl ordnas på den ekonomiska lagstiftningens väg. Bankväsendets natur är större rörlighet och utveckling än som passar för grundlagsbestämmelsen. Vore det fråga om att i grundlagen nedlägga den princip, att *hvarje bank som erhållit rätt att utgifva egna banksedlar skulle vara förpligtad att med rikets mynt inrerla sin egna sedlar*, då hade jag ingenting deremot att erinra.

I sista momentet af förslaget bibehålles ett stadgande, som afser att Riksbanken *allena* skall utgifva sedlar, som för mynt i riket må erkännas. Detta är ungefär hvad den nuvarande lydelsen innehåller, men det förefaller mig högst betänkligt att pålägga Riksbanken att utgifva sedlar för att skaffa allmänna rörelsen något cirkulationsmedel. Om så olyckligt skulle inträffa, att man här i landet behöfde utgifva hvad man vanligen kallar "greenbacks", som icke är annat än *statsskuldsförbindelser å små valörer utan ränta*, så betviflar jag nyttan af att grundlagen skulle förbjuda Riksdagen att genom någon annan institution än Riksbanken utgifva sådana. Riksgälds-kontoret har förr utgifvit *riksgäldssedlar*, och så menligt allt dylikt *pappersmynt* inverkar på den ekonomiska ställningen, så bör dock Riksbanken företrädesvis skyddas mot faran af en så beskaffad sedelutgifningsrätt. Så snart Riksbankens styrelse är medveten att det kan komma i fråga att man behöfver temporisera med invexlingen af egna banksedlar, så böra inga nya banksedlar af Riksbanken utsläppas, utan allmänna rörelsen hänvisas att begagna rikets mynt.

Hvad nu sjelfva frågan om ändring af § 72 af Regeringsformen beträffar, så torde uti den omständigheten, att denna fråga nu blifvit framlagd i ett helt annat skick än vid förra Riksdagen, ligga en bevisning, att man nu för tiden icke kan lösa stora frågor. Det finnes tider, då reformer genomföras ganska lätt och deremot andra tider då viktiga reformer icke göra de minsta framsteg. Jag befarar att den nuvarande tiden icke får inregistrera några nyttiga reformer. Under sådana förhållanden hafva statsmakterna en utväg, den att *se tiden an!* Jag skall långt heldre nöja mig dermed, än att se ändamålsvidriga förändringar vidtagas. Gifver man sig blott tid, så komma vi nog på öfvertygelsens väg till det i denna fråga enda

rätta och sanna, som är, att *mynt får vara mynt* och banksedeln en förbindelse. *hvars värde beror af utgifverens kredit.*

Jag anhåller värdsamt, att dessa erinringar må få följa den Kongl. propositionen till Konstitutions-Utskottet.

Herr Statsrådet Wærn: Jag kan icke underlåta att i någon mån besvara hvad den föregående talaren yttrat. Det är väl alldeles tydligt, att man icke i grundlag kan på en gång lösa alla de svårigheter, som, i afseende på en förnuftig banklagstiftning, förete sig med hänsyn till banksedlars inlösen och antagandet af guld såsom myntfot. Om, såsom den ärade talaren yttrade, svårigheter för närvarande erbjuda sig och tiden icke är gynsam, så tror jag för min del, att man icke därför bör underlåta att göra *något*. Det är alldeles klart, att om icke allt kan införas i grundlagen, så finnes deremot intet hinder för att det sker i särskilda lagar, och därför anser jag det icke vara något fel, att, till följd af den föreslagna grundlagsförändringen, om dess innehåll i öfrigt är godt, äfven andra lagar böra uppkomma, som reglera dessa förhållanden.

Talaren yttrade, att de enskilda bankernas reglementen icke borde återopas i grundlagen. Det är mycket riktigt, att innehållet af dessa reglementen icke bör intagas i grundlagen, utan detta innehåll bör bestämmas på den ekonomiska lagstiftningens väg; men just för att i detta sednare hänseende hafva större frihet, måste reglementena återopas i grundlag, ty eljest skulle ju det särskilda stadgandet i grundlagen gälla äfven för privatbankerna, och enär grundlagen tillerkände hvar och en rätt att med riksbankssedlar inlösa sina förbindelser, skulle något motsatt stadgande i reglementena icke blifva möjligt.

Hvad den ärade talaren yttrade derom, att man icke med hänsyn till sådana olyckor, som skulle kunna uppstå, borde afskåra sig all möjlighet att låta någon annan institution än Riksbanken utgifva sedlar, som erkändes för lagligt betalningsmedel, synes mig till den grad stå i strid med hans sträfvan att borttaga all tvångskurs, att jag har svårt att i detta fall uppfatta hans mening. Om sådana olyckor skulle uppstå, så finge man söka reda sig så godt man kunde på annat sätt: man finge gifva sedlarne värde genom att mottaga dem i allmänna uppbörden eller söka anskaffa lån, men icke bör man väl åter söka i grundlagen införa hvad som allt sedan 1809 varit förbudet, eller att genom någon annan institution utgifva sedlar som gå med tvångskurs.

Om också nutiden icke vore den mest passande att lösa stora frågor, så är det dock min åsigt, att man bör begagna hvarje tillfälle att befordra de stora frågornas lösning, och detta är just hvad som med den föreslagna grundlagsförändringen afses, hvarom väl icke heller mer än en mening torde finnas. Den afser naturligtvis att förbereda guldets införande såsom myntfot. Sedan detta skett, kan man minska sedelmassan och i civillag stadga, huru man skall konstatera, om en sedel är lagligt betalningsmedel eller icke. Om man för en sådan reform öppnar dörren, måste det väl erkännas, att man befodrat lösningen af en stor fråga.

Slutligen anmärkte den ärade talaren, att orden "rikets verkliga mynt" skulle innebära antagandet af en dubbel myntfot. Visst icke! Så länge det finnes sedlar, som lyda å silfver, måste äfven silfver anses vara rikets lagliga mynt, och under öfvergångstiden vore således både silfver och guld rikets verkliga mynt, men deri ligger väl intet hinder för, att, sedan myntreformen blifvit genomförd och alla sedlar lydande å silfver indragits, guldets ensamt kommer att utgöra rikets verkliga mynt.

Herr Rydqvist: För min del godkänner jag och är tacksam för det förslag, som Kongl. Maj:t nu öfverlemnadt till Riksdagen, hvad beträffar den i detsamma uttryckta grundmening. Deremot ber jag att få förklara, det jag, i likhet med den förste talaren, anser inrymmandet af orden "med rikets verkliga mynt" i 72 § Regeringsformen, efter den lydelse denna paragraf föreslås skola erhålla i Kongl. Maj:ts proposition, vara både obehöfligt och för allmänheten vilseledande. Det är nemligen alldeles gifvet och klart, att, sedan en förändring af 72 § blifvit antagen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts proposition, är Riksdagen oförhindrad för sin del förklara, att guld skall blifva standard; och sedan författning härom utkommit, blefve följden den, att de nya sedlar, som Riksbanken derefter utsläppte i rörelsen, komme att lyda på så eller så mycket guld, i stället för att de nu varande lyda på så eller så mycket silfver. Vi skulle då under en lång tid få två slag af sedlar utelöpande, det ena lydande å silfver och det andra å guld, af hvilka de förstnämnda, eller de nu gällande silversedlarne, möjligen, att ej säga troligen, innan kort finge ett nedsatt värde i förhållande till guldsedlarne, som enligt lydelsen skulle komma att inlösas "med rikets verkliga mynt", d. v. s. med så eller så mycket guld af utsatt fñhet. Ja till och med de präglade silfvermynten, hvilka oberoende af prägelns ega sitt bestämde metallvärde, skulle kunna blifva déprécierade i kollision "med rikets verkliga mynt". Men nu är prägladt silfver lika mycket *verkligt* mynt, som prägladt guld, och erkännes såsom sådant i hela världen, till och med i de länder, som antagit guld ensamt till värdemätare, fastän silfvermynten, der i liqvider icke behöfva mottagas till högre än visst belopp. Äfven den präglade kopparn är verkligt mynt och kallas derföre för kopparmynt, oansedt han vanligen tillerkänts ett högst betydligt större värde, än metallens. För att nu undvika alla dessa olägenheter och oegentligheter anser jag derföre orden: "med rikets verkliga mynt" icke böra i 72 § inrymmas, och detta desto heldre, som ringaste tvetydighet omöjligen skulle kunna uppkomma om Riksbanken helt enkelt, i samma paragraf, förpligtas att sina sedlar, vid anfordran, efter deras lydelse inlösa; denna lydelse må sedermera blifva å visst quantum silfver eller guld.

Vidare är jag med den förste talaren ense derom, att det förefaller besynnerligt, att man skulle behöfva i Regeringsformen inrymma något, som rör privatbankerna. Jag kan ej fatta, att man icke på den ekonomiska lagstiftningens väg skulle kunna föreskrifva — för nya privatbanker när de stiftas, och för de nu varande när

deras oktrojer upphöra och nya begäras — att hvarje privatbank skall inlösa sina utelöpande sedlar med silfver eller guld. Jag kan icke förstå annat, än att representationen för sin del är dertill när som helst oförhindrad, och jag kan då icke inse behovet af att ett stadgande härom skall inrymmas i grundlagen.

Deremot är jag af samma åsigt som den siste högt ärade talaren yttrat, i afseende på hvad herr Wallenberg föreslagit rörande de så kallade "greenbacks". Jag tror, att det är högst viktigt, att man i 72 § Regeringsformen icke talar om annat, än hvad som rör Riksbanken under normala förhållanden, och att man således icke bör röra vid sådana förhållanden, som undantagsvis möjligen må kunna inträffa.

För min del får jag därför vördsamt föreslå, att 72 § Regeringsformen måtte erhålla följande lydelse:

"Riksbanken förblifver under Riksdagens egen garanti och vård, så att den ostörd må förvaltas af de fullmäktige, Kamrarne dertill förordna, efter de ordningar, stadgar och reglementen, hvilka redan gjorda äro eller vidare af Riksdagen göras kunna. Riksdagen allena eger rätt, att genom Banken utgifva sedlar, hvilka såsom lagligt betalningsmedel i riket skola erkännas, så länge Riksbanken dem, vid anfordran, efter deras lydelse, inlöser."

Jag utber mig, att detta mitt yttrande måtte få åtfölja den Kongl. propositionen till Konstitutions-Utskottet.

Friherre Sprengtporten: Då förmodligen Konstitutions-Utskottet i denna fråga, som utöfvar så viktigt inflytande på hela vår penningarörelse, icke läser underlåta att taga kännedom om hvad som vid flera föregående riksdagar blifvit anmärkt emot de förslag, som då blifvit framställda och hvilka icke i så särdeles hög grad skilja sig ifrån det föreliggande, så vill jag helt och hållet inskränka mig till att fästa Utskottets uppmärksamhet på en omständighet, som efter min tanke gör, att detta förslag, i den form det blifvit af Kongl. Maj:t framställt, icke bör af Riksdagen antagas. Hvad jag velat anmärka är den uppenbara motsägelse, som i redaktionen af lagförslaget förekommer emellan försats och eftersats: Sålunda och ehuru väl Riksdagen å svenska folkets vägnar iklädes garantien för Riksbankens sedlar, förutsättes det icke desto mindre, att sådana händelser skulle kunna inträffa, att Riksbanken, som är ställd under Riksdagens öfverstyrelse och vård, icke fullgjorde sina förbindelser. Deri ligger uttrycket af en tanke, som efter mitt förmenande aldrig bör uttalas, enär en sådan tanke, som dessutom, efter hvad jag med full visshet tror, stödjer sig vid en ogrundad farhåga, kullkastar allt hvad som i premisserna är sagdt.

Det är endast denna omständighet, hvarå jag nu velat fästa Konstitutions-Utskottets uppmärksamhet.

Herr Ekman, Johan Jakob: Om det skulle behövas att ådagalägga möjligheten att framlägga något förslag till ny redaktion af 72 § Regeringsformen, som tillfredsställer allas åsigt, så tror jag, att den diskussion, som rört sig kring denna fråga såväl i dag

som vid ett föregående tillfälle helt nyligen på detta rum, är ett tillräckligt bevis på denna omöjlighet; och dock ser jag icke i dessa stridiga åsikter — af hvilka den, som går längst åt ena hållet, vill fränkänna riksbankssedlarne egenskapen af att vara lagligt betalningsmedel, och den, som går längst åt andra hållet, endast vill åstadkomma en sådan redaktion som möjliggör införandet af guld såsom myntfot — något bevis mot riktigheten af Kongl. Maj:ts proposition. Jag ser snarare uti de anförda förhållandena en anledning till, att den mening, som uttryckes i denna Kongl. proposition och hvilken ligger emellan de nämnde ytterligheterna, skall lättast kunna förena de stridiga åsikterna. Då jag icke hyser något hopp, att den mening som ovilkorligen fränkänner riksbankssedeln rättighet att vara lagligt betalningsmedel, skall kunna göra sig gällande, hade jag för min del helst sett, att ett förslag kunnat bifallas, som stått i öfverensstämmelse med det förslag, som Konstitutions-Utskottet på grund af Kongl. Maj:ts proposition vid sistlidne lagtima riksdag framställde. Detta förslag, hvilket, såsom Kammaren torde erinra sig, afsåg att, med utstrykande ur grundlagen af det nämnda privilegiet för Riksbanken, i civillag införa bestämning om att Riksbankens sedlar skulle gälla såsom lagligt betalningsmedel, så länge Riksbanken fullgjorde sina förbindelser, åsyftade på samma gång att åt regeringen inrymma möjlighet att bevilja oktroy åt enskilda banker, med det vilkor att dessa inlöste sina förbindelser med metalliskt mynt. Nämnda förslag hade då ej framgång, och då det nu föreliggande förslaget, ehuru under annan form, åsyftar detsamma som det vid förliden riksdag framställda, tror jag, att de, som vilja själfva *saken*, icke böra stöta sig på *formen*. Om det också å ena sidan må anses oformligt att i grundlagen intaga bestämningar sådana som de ifrågasatta, så torde ock å andra sidan få medgifvas, att vår Riksbank har något egenomligt, som skiljer den från alla andra banker i världen.

Kongl. Maj:ts förslag innebär, enligt min åsigt, två stora fördelar: den ena, att Riksbankens sedlar icke tillerkännas rättigheten att vara lagligt betalningsmedel längre, än banken fullgör sina förbindelser: den andra, att oaktadt ett sådant stadgande finnes, de enskilda bankerna ändock kunna åläggas att inlösa sina sedlar med metallisk valuta. Det är således klart, att jag icke skulle kunna gilla, om vi endast förändrade orden "*med silver inlösas*" till "*efter deras lydelse inlösas*". Jag tror, att då vi börja befatta oss med redaktionsförändringar af 72 § Regeringsformen, måste det vara oss angeläget att icke låta i denna paragraf kvarstå det uttryck, som bestämmer att bankens sedlar under alla förhållanden må såsom mynt erkännas — en bestämning som endast då vinner betydelse, när sedlarne icke längre hålla hvad de lofa, och som således ur rättslig synpunkt måste anses förkastlig. Jag är öfvertygad om, att ingen hederlig person, som gjort sig mödan att sätta sig in i förhållandena, skall gilla en sådan bestämning, aldri minst i en grundlag. För min del skulle jag sålunda vilja hoppas, att Konstitutions-Utskottet komme att föreslå det uti Kongl. Maj:ts nädiga proposition i afseende på ändring i § 72 Regeringsformen framställda förslag såsom hvilande, men om man skall kunna definitivt antaga detsamma vid nästa riksdag, så

tror jag, att det blir nödvändigt att genom lag bestämmas, huru det ögonblick skall konstateras, då banksedeln icke längre utgör lagligt betalningsmedel, äfvensom hvilka åtgärder som då skola vidtagas. Det torde möjligen också för allmänhetens betryggande blifva nödvändigt, att andra grunder fastställas än de som nu gälla för bankens sedelutgifningsrätt. Ehuru en sådan lag och dylika föreskrifter i bankoreglementet icke kunna föreslås och antagas förr än vid nästa riksdag, bör väl åtminstone icke vara någon fara deri, att ett förslag, sådant som det af regeringen gjorda, antages att blifva *hvilande*. Man har ju då fria händer i afseende på de åtgärder, som man anser sig böra vidtaga, och då pluraliteten i Andra Kammaren synes hafva föresatt sig att ogilla hvarje förslag, som afser ändring i 72 § Regeringsformen, så skulle jag önska, att Konstitutions-Utskottet, i händelse det kommer att tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts nådiga proposition, kunde i motiveringen göra fullt klart, att det beslut, hvarigenom förslaget förklarades *hvilande*, icke vore liktydigt med detsamma antagande.

Här har af en representant för Elfsborgs län blifvit antydt, att i orden "*rikets verkliga mynt*" skulle ligga en oegentlighet. Jag skulle visserligen icke ogerna se, om man kunde utfinna någon bättre benämning än verkligt mynt, hvilken afser att icke tillägga skiljemynnet, som också är ett *mynt*, egenskapen af lagligt betalningsmedel.

Herr Wallenberg: Jag skall försöka att bemöta några här fällda yttranden till förmån för det Kongl. förslaget.

Då man sökt försvara begagnandet af det nya uttrycket "*Rikets verkliga mynt*", vill jag endast erinra, att i detta uttryck ligger en sjuklighet, ty det antyder att man icke är rätt säker på hvad som är *rikets mynt*. Uttrycket är heller icke på detta ställe af något behof framkalladt, ty då i förslaget står, att Riksbanken skall invexla sina banksedlar efter "*deras lydelse*", och det redan nu står på hvarje banksedel med hvad mynt densamma invexlas, så måste det anses tillfyllestgörande, utan att förvirra begreppen med att tala om "*rikets verkliga mynt*", som i sjelfva verket endast betyder, att banksedeln skall vara *rikets mynt*, då guld eller silfver icke anses förtjena den benämningen.

Med anledning af hvad här blifvit anfördt om nödvändigheten att intaga en bestämmelse om de enskilda bankerna i sjelfva grundlagen, så tillåter jag mig förklara, att regeringen *icke* intresserat sig för att de enskilda bankerna skulle infria sina banksedlar med mynt. Det stora flertalet af de enskilda bankerna skulle säkerligen finnas redobogna att utan omsvep åtaga sig denna främsta pligt för alla dem som utgifva egna banksedlar. De enskilda bankerna kunde så mycket inindre emot regeringens önskan undandraga sig denna skyldighet, som hela sedelutgifningsrätten är meddelad på vissa villkor, hvilka igenfinnas i Kongl. Kungörelsen af den 20 Maj 1864 angående "*enskilda bankerna*". Regeringen har utfärdat denna kungörelse, och om en ny Kongl. kungörelse innefattade ett tilläg att ny eller förlängd oktroj icke beviljades andra enskilda banker än dem som ovilkorligen åtaga sig att efter lydelsen infria sina

egna sedlar med mynt, så upphörde ingen enskild bank, och hela den saken vore hjälpt.

Då man i all vänlighet behagat delgifva mig, att min ifver för denna fråga icke skulle vara så synnerligen stor, såvida ej Stockholms Enskilda Bank låg så nära Riksbanken, så må det tillåtas mig nämna, att jag är delegare i sju andra banker och därför har noga öfvertänkt följderna af hvad jag föreslagit. Att en och annan af de största sedelutgifvande bankerna sträfvat emot denna frågas lösning är lätt förklarligt, men då det är enda sättet att få någon spridning af mynt i landet, och då jag anser detta vara det första vilkoret för den ekonomiska ställningens betryggande, så borde man låta sina små betänkligheter fara och gerna underkasta sig den för banker oafvisliga skyldigheten att infria sina banksedlar med mynt.

I afseende på hvad Herr Finansministern behagat yttra emot min åsigt, att hellre någon annan institution än Riksbanken bör få utgifva *greenbacks*, tillåter jag mig erinra, att man i andra länder gjort de stora nationela bankinstitutionerna till *enskilda*, just därför att man icke under brydsamma förhållanden skulle förledas att missbruka den största bankinstitutionen i landet till utgifvande af riksgäldssedlar. Hvarföre hänvisa genom grundlagsbestämmelse, att när nöd och krig är på färde det skall åligga Riksbanken utgifva sedlar, om hvilka man icke kan säga att de förtjena benämningen "lagligt betalningsmedel"? Allmänna föreställningssättet är annu icke rätt på det klara i denna fråga.

I min ungdom var den tron allmän, att Riksbanken under svåra tider kunde skaffa tillräckligt med penningar genom att anlita Tumba pappersbruks och sedeltryckeriets verksamhet. Genom att bibehålla en bestämmelse, som på förhand afgör hvilken institution som skall utställa *greenbacks* när nöden blir stor, reder man ej begreppen.

Här har blifvit fäldt ett yttrande om "den som vill sätta sig in i förhållandena". Efter måttet af min uppfattning har jag sökt tänka mig in i de förhållanden, som uppkomma när Riksbanken upphör att invexla sina sedlar, och jag har det för mig alldeles klart att det är omöjligt, att såsom den ärade talaren uttryckte sig, "konstatera det ögonblick då Riksbanken upphör att invexla sina sedlar med mynt."

Enligt myntkomiténs förslag skulle det öfverlemnas till Kongl. Hofrätten att, efter tagen kännedom om Riksbankens ställning, genom dom förklara Riksbankens sedlar hafva upphört att gälla såsom lagligt betalningsmedel. Nu frågar jag, om här kan talas om "ögonblick" då något skall utrönas genom juridisk process? Ingen olägenhet uppkommer af dessa bestämmelser, så länge Riksbanken invexlar sina sedlar med mynt, och olägenheterna, sedan det blifvit kungjort att Riksbanken icke invexlar sina sedlar med mynt, blifva ej heller så öfverdrifna. Men den största villervalla, de orättvisaste förluster, uppkomma genom de tusentals liqvider, som blifvit gjorda under den längre eller kortare tid, som åtgår för att konstatera sjelfva det faktum, att Riksbanken upphört invexla sina banksedlar med mynt. Förr kom en sådan nyhet, som att Riksbanken "stängt sin lucka", öfver allmänheten såsom ett äskslag. ty ingen människa hade reda på
Riks-

Riksbankens ställning. På torg och gator sade man, att Riksbanken var fullkomligt säker, ehuru den i sjelfva verket var underminerad. Det var *sekretessen* som då till det yttersta uppehöll ställningen; man visste af ingenting, förrän jordbäfningen plötsligen inträffade och det ropades: *nu är det slut i Bankens hvalf!*

Huru annorlunda äro förhållandena nu! Nu finnes ej *sekretessen* mer, nu få vi en gång i månaden veta hvad som finnes i Bankens kassa, nu hafva vi snabbare kommunikationsmedel, nu hafva vi slutligen en publicitet som vi icke hade förr! Allt detta gör det alldeles omöjligt att förhemliga en dålig ställning i någon bank. Ingalunda må man föreställa sig, att Riksbanken, hvars ställning är god, plötsligen, kan råka i förlägenhet. Olyckan kommer att föregås af en sjuklighet, vissa *prodromer*, innan krisen bryter ut, och det är under denna tid som hela bestämmelsen om riksbankssedlarnes tvångskurs tjenar till rakt intet. Så snart män begynner misstänka eller anser sig hafva förnummit, att någon förändring *kan* inträffa med bankens skyldighet att invexla med mynt, så fortfara Riksbankens sedlar visserligen att vara "lagligt betalningsmedel", men på det sätt att *prisen stiga i jernbredd med misstroendet till Riksbankens sedlar*. Ingen kan tvinga någon på torget att sälja en tunna råg för 20 riksdaler i riksbanksedlar, såvida säljaren befarar att han ej medhinner erhålla mynt för riksbankssedlarne. Han begär i stället 50 riksdaler för en tunna råg och respekterar på det sättet bestämmelsen om det "lagliga betalningsmedlet". Prisstegringen kommer att gifva *rassel* åt allmänheten om hvad som kan inträffa, och häri ligger allmänna rörelsens enda skydd emot en orimlig lagstiftning.

Måhända föreställer man sig, att bankerna och andra stora penninginstitutioner komma att sitta emellan vid sådana tillfällen? Nej, de hafva alltid stora skulder, ty deras sysselsättning är att upp- och utlåna penningar och de kunna således alltid använda det lagliga betalningsmedlet, änskönt det blifvit dåligt. För att skydda sin egen fond mot faran af cirkulationsmedlets försämring, skaffar sig nog hvarje klok och försiktig styrelse i god tid värdepapper i utländskt mynt, hvilket är en simpel sak, då bankerna naturligtvis förr än andra äro i tillfälle att förnimma den annalkande stormen.

De som deremot komma att lida blifva de milda stiftelser, som icke hafva några skulder, men få sina tillgångar reducerade, derigenom att de ej kunna vägra att emottaga Riksbankens sedlar i liquid under den tid, som undersökningen af Riksbankens ställning pågår. Den stora allmänheten kommer också i de många liquiderna att här vid lag lida rätt kännbara förluster.

Om nu gällande bestämmelser för Riksbanken tillika med det föreliggande förslaget skulle komma att tillämpas, så frågar jag: när skola fullmäktige upphöra med invexling? Skola de vexla till sista specien eller sista guldmyntet? Denna fråga är alldeles icke vidrörd af "dem, som satt sig in i förhållandena". Det är orimligt att välta på bankofullmäktige det stora ansvar att sjelfva bestämma, när invexlingen af Riksbankens sedlar skall upphöra. Utsträckes den till sista slanten, så tillskyndas nära boende en för delpå andras bekostnad. Skall en så olycksdiger bestämmelse som den "om lagligt

betalningsmedel" införas, då bör också tydligen bestämmas, om Riksbankens kassa får sjunka till 0, eller om invexlingen skall sluta när kassan sjunkit till 10 eller 20 procent af Riksbankens sedelskuld. Hela förslaget synes afse att främja införandet af *banksedlar lydande å guld*, men *myntfrågan* är en sak, och *eganderättsfrågan* är en annan. Jag tror, att Riksdagen måste hålla på *eganderättsfrågan*, såsom den viktigaste af dem båda.

Öfverläggningen förklarades slutad och den Kongl. propositionen jemte yttrandena hänvisades till Konstitutions-Utskottet.

Föredrogos och hänvisades till Stats-Utskottet Kongl. Maj:ts den 2 dennes bordlagda nådiga propositioner:

1:o angående försäljning af ett postverket tillhörigt hus i Upsala;

2:o angående eftergift af kronans rätt till dana-arf efter ogifta Catharina Maria Cronér och f. d. Husaren Nils Wester.

3:o i anledning af en utaf f. d. Majoren m. m. August Hahr gjord underdånig framställning att under vissa vilkor få till statsverket öfverlemna åtskilliga af honom utarbetade karteverk jemte dertill hörande graverade plåtar m. m.;

4:o angående statsbidrag till pensionering af tjenstepersonalen vid statens jernvägstrafik och till en enke- och pupillkassa för nämnda personals efterlemnade enkör och barn; samt

5:o angående anslag för att befrämja tillgodogörandet af de inom riket förekommande fosforförande lager.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 2 dennes bordlagda memorial N:o 4, med förslag till ändringar i 11 och 12 §§ Regeringsformen.

Föredrogos men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 2 dennes bordlagda memorial och utlåtanden:

N:o 18, med förslag till voteringspropositioner i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut uti åtskilliga frågor rörande anslagen under Riksstatens andra och tredje hufvudtitlar;

N:o 19, angående ersättning för sådana af Statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade;

N:o 20, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Stats-Utskottets utlåtande N:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga pro-

position angående beviljande af statsbidrag till genomförande af en ny tomtreglering i Strengnäs efter den staden under April månad 1871 öfvergångna brand;

N:o 21, rörande Kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Stats-Utskottets utlåtande N:o 4, i anledning af väckt motion om ändring i betalningsvilkoren för ett åt Kukkola byamän beviljad odlingslån;

N:o 22, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar, som utan bidrag af allmänna medel utföras;

N:o 23, i anledning af väckt motion om anvisande af anslag till bestridande af kostnaderna för undersökningar rörande tillämnad jernväg från Torpshammar genom Hällesjö m. fl. socknar i Jemtland;

N:o 24, i anledning af Riksdagens år 1871 församlade revisorers berättelse om verkställd granskning af de under Kongl. Kommerskollegii förvaltning ställda fonder och medel;

N:o 25, i anledning af Statskontorets underdåniga berättelse angående statsverkets spannmålsrörelse, undsättningsfonden och f. d. magasinshafvningen; samt

N:o 26, i anledning af väckt motion angående restitution till Landtbrukaren P. A. Sandstedt af tillverkningsafgift för bränvin.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdets fortsättning kl. 7 e. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 26 och 29 sistlidne Februari bordlagda utlåtande, N:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel.

1:sta punkten.

Friherre Skogman: Jag skall icke trötta Kammaren med någon vidlyftig redogörelse rörande denna fråga, hvilken finnes tillräckligt afhandlad i Kongl. Maj:ts proposition och dertill hörande bilagor. Jag ber endast att i största korthet få fästa Kammarens uppmärksamhet på att, då denna mariningeniörsstat för några år sedan inrättades, gjorde Riksdagen en inskränkning i den personal, som der skulle anställas. Sedan dess hafva göromålen betydligt ökat, och på sista tiden har man genom tillfälliga åtgärder sökt hjälpa sig ur sin förlägenhet. Härtill kommer ytterligare, att nästan alla de personer, som tillhörde den gamla konstruktionsstatens maskinistofficerare och ännu kvarstå i tjenst, snart hunnit till den ålder, att deras biträde ej längre kan enligt gällande författningar tagas i anspråk.

Då emellertid försigtigheten fordrar, att man icke så blottställer sig, att man kommer att sakna lämplig personal vid flottans ingenjersstat, för hvilka tjänstebefattningar kräfves icke blott yrkesduglighet i allmänhet utan äfven en viss vana vid de administrativa formerna, så hemställer jag vördsamt, att Första Kammaren behagade, med afslag å Stats-Utskottets betänkande i denna punkt, bifalla Kongl. Maj:ts proposition i ämnet eller att 6,400 R:dr måtte anvisas till artvoden åt underingenjörer vid mariningenjersstaten.

Häri instämde Herr von Koch.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gjordes först proposition på bifall till den förevarande punkten, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på afslag derå samt antagande af Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga förslag, hvilken proposition med ja besvarades.

2:dra punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Den lönetillökning, som här är i fråga för tvänne tjänstemän, härleder sig derifrån att, på sätt den nådiga propositionen utvisar, förvaltarna vid flottans stationer enligt aflöningsreglementet äro tillförsäkrade att efter tio års tjänstetid få utnjuta 25 procents löneförhöjning och efter ännu tio år ytterligare tillökning med enahanda belopp, och att i öfverensstämmelse härmed tillagts förvaltaren vid Carlskrona station Gynther genom nådigt bref den 2 Mars 1858 en löneförhöjning af 1,000 R:dr samt förvaltaren vid Stockholms station Beckman, medelst nådigt bref den 11 April 1867, 500 R:dr. Det är således fråga om en personlig lönetillökning för de nämnde tjänstemännen, så länge de vid sina befattningar kvarstå, men icke om en permanent förhöjning i aflöningen för dessa förvaltaretjänster. När således en gång Herrar Gynther och Beckman afgå, så skall aflöningen återgå till sitt ursprungliga belopp, och det för lönetillökningen begärda anslaget försvinna. Nu hänger det emellertid så ihop med anslaget till flottan att de gå i klump, och att det således är fara värdt att detta belopp försvinner i den stora sumpen, som heter flottans underhåll, och sedan det hunnit dit får man icke lätt åter reda på detsamma. Ett personligt anslag sådant som detta hade derföre bort i likhet med hvad som sker på andra hufvudtitlar, uppföras på allmänna indragningsstaten för dessa herrar. I sådant fall kommer nemligen anslaget att försvinna med deras afgång ur tjänsten, hvaremot, såsom nu är föreslaget, det förmodligen blir en stadigvarande utgift för statsverket; jag vill nemligen icke åtaga mig att ansvara för, att en blifvande chef för Sjöförsvars-departementet kommer ihåg för hvilket ändamål dessa penningar blifvit på hufvudtiteln uppförda.

Jag anhåller att denna punkt må till Utskottet återremitteras.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Det är visserligen fullkomligt riktigt, såsom Grefve Mörner yttrade, att detta är ett personligt lönetillägg för de ifrågavarande tjänstemännen, hvilket så-

ledes med deras afgång bör återgå till statsverket. Den ärade talarrens fruktan för att anslaget skulle komma in i någon större klump och sedan försvinna är deremot alldeles ogrundad. Förhållandet är nemligen, att den hufvudsumma, som i riksstaten är uppförd på flottans aflöningsstat, är sönderdelad i en mängd särskilda stater, hvilka hvar för sig varit föremål för Riksdagens godkännande, ehuru man icke ansett nödigt att uppföra dem specificerade i riksstaten. Kongl. Maj:t kan emellertid icke göra någon förändring i dessa stater, utan när ett öfverskott på någon af dem uppstår, så är det ett verkligt öfverskott, och skulle det blifva bortglömdt, så lära väl icke statsrevisorerna underlåta att derom göra påminnelse. Jag tror således, att någon fara i detta hänseende alldeles icke existerar. Hvad åter angår att uppföra beloppen på indragningsstat för personer, som äro i verklig tjänstgöring och endast erhålla en löneförbättring, så måste väl en sådan åtgärd synas mindre riktig, än att anslagen återfinnas under sin verkliga titel af löneanslag.

Friherre Skogman: Jag är hufvudsakligen förekommen af Herr chefen för Sjöförsvars-departementet och vill endast särskildt betona den af honom lemnade upplysning, att de ifrågavarande medlen icke utgått från underhållsstaten utan från aflöningsstaten, till grund för hvilken naturligtvis måste ligga ett detaljeradt förslag, som dock icke af hvarje Riksdag granskas. Jag hemställer, att Utskottets förslag måtte bifallas.

Grefve Mörner: Jag begagnade en oriktig rubrik, då jag nämnde flottans underhållsstat i stället för aflöningsstaterna vid sjöförsvarets stationer; men dessa äro, såsom Herrarne hafva sig bekant, icke reglerade af Riksdagen, utan det är öfverlemnadt åt Kongl. Maj:t att verkställa regleringen med de dertill anvisade medlen. Derigenom hafva vi lyckats få alla dessa stater, Kongl. Maj:ts flottas indragningsstat, Kongl. Maj:ts flottas reservstat etc. etc., uppgående, såsom jag vid en föregående riksdag beräknade, till icke mindre än 7 särskilda stater, och på hvilka stater, såsom vi nyligen sett, befordring eger rum. Det finnes icke någon af Riksdagen uppdragen gräns, utan denna har, med Riksdagens begifvande, uppdragits af Kongl. Maj:t, och att hittills någon minskning i anslaget egt rum har jag åtminstone icke erfarit. Det vore dock eget om under hela denna tid och då man af statskalendern finner, att gamla reservstaten nedgått till 2 personer, icke något kunnat komma tillbaka till statsverket. Det är kanske icke så alldeles gifvet, att detta inträffar vid dessa herrars en gång blifvande afgång. Af sådan anledning tog jag mig friheten fästa uppmärksamheten på, att man måhända borde se sig före, innan man beviljar sådana personliga anslag.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag ber om ursäkt för det jag ännu en gång begärt ordet, men jag har ansett mig icke kunna undgå att fästa den siste värde talarens uppmärksamhet derpå, att det ifrågavarande anslaget icke har något sammanhang med de medel, som af Riksdagen anvisades till genomförande af 1866 års organisä-

tion af officers- och underofficers-staterna. Jag får äfven erinra, att de medel, som vunnits genom afgång på reservstaten, i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut användts till fyllande af de för officerare och underofficerare bestämda lönebelopp, ty i början af den nya organisationen fingo officerarne endast 80 å 90 procent af de dem tillerkända löner, och först med innevarande år kunna lönerna fullt utbetalas med tillhjälp af besparingarne från reservstaten. Från och med detta år uppstår jemväl ett öfverskott, som enligt af Kongl. Maj:t gifven föreskrift skall af Förvaltningen af sjöärendena inbetalas till Statskontoret, så snart årets räkenskaper hunnit avslutas. Skulle i öfrigt i detta hänseende något fel begås, så lärer ej Kammarrätten underlåta att uppmärksamma saken. Den är icke känd för efterlätenhet i dylika fall.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

3:de, 4:de och 5:te punkterna.

Biföllos.

6:te punkten.

Utskottets hemställan biföllos; hvarjemte erinrades om iakttagande af Kammarens rörande 1:sta punkten fattade beslut.

7:de punkten.

Mom. a, b och c.

Biföllos.

Mom. d.

Friherre Skogman: Ehuru jag icke kan motsäga riktigheten till en viss grad af de skäl, Stats-Utskottet anfört för sin afstyrkande hemställan, har jag dock icke kunnat biträda nämnda beslut, hufvudsakligen på den grund att de tillgångar, till hvilka Utskottet hänvisat, omöjligen blifva att disponera förr än 1873 eller ännu sednare, och att sålunda för närvarande tillgång icke finnes för fyllande af det ifrågasvarande behovet, hvilket dock så snart som möjligt måste tillgodose.

Anslaget har äskats till aflöning åt extra maskinister samt extra handverkare äfvensom för förbättring i aflöningen för underbefälet vid timmerrams- och handverksstaten. Jag vill först vidröra förhållandet med den sistnämnda gruppen. Vid den allmänna lönereglering, som egde rum 1858 och dervid lönerna för de flesta eller alla rikets embets- och tjenstemän betydligt höjdes, blef underbefälsper-

sonalen vid flottans varf ganska illa tillgodosedd i jemförelse med dess vederlikar, så att, då aflöningen för den militära underbefälspersonalen höjdes med 75 procent, erhöll varfsunderbefälet endast 30 procent förhöjning. Sedermera hafva, hvad Stockholms station beträffar, till följd af skärgårdsartilleriets utbrytande från flottan, åtskilliga smärre fördelar blifvit beredda den militära underbefälspersonalen, under det varfsunderbefälet deraf icke kommit i åtnjutande. Men, kan man säga, om man fortfarande med samma aflöning kan erhålla en duglig personal, är det ju icke skäl att bevilja förhöjning. Här må nu ligga någon sanning; men utom det att personer, som fått en anställning, icke alltid äro i tillfälle att genast skaffa sig en annan, är förhållandet att afgång från varfvet verkligen egt rum, emedan utsigt varit till bättre förtjenst annorstädes. Afgången har visserligen ännu icke varit synnerligen betydlig, men då företagsamheten vid enskilda varf och maskinverkstäder numera är särdeles litlig, är icke oantagligt att derifrån kunna erbjudas förmånligare villkor, som framkalla en förökning i afgången, och redan är det förenadt med svårighet att vid varfvet kvarhålla de dugligaste bland underbefälet. Jag anser därför vara af vigt, att Riksdagen så fort som möjligt tillgodoser detta behof.

Beträffande de extra handtverkarne anser jag, att, på sätt under sednare tider egt rum, sådana med mera skäl anställas än ordinarie handtverkare. Men då i allmänhet arbetslönerna börjat stiga och dessa arbetare äro uppfödda under andra förhållanden än de gamla patriarkaliska, hafva de betydligt stegrat sina fordringar.

De extra maskinisterna behöfvas egentligen om sommaren, men då äro de jemväl eftersökta af enskilda fartygsegare och rederier. För att kvarhålla dem har man ingen annan utväg, än att antingen höja deras aflöning eller ock anordna så, att de hafva sysselsättning hela året och därför åtnöjas med ringare ersättning under sommaren, än som af enskilde kunde dem tillbjudas. Klart är också, att då ett fartyg hemkommer från expedition, är tillfälle att sysselsätta extra maskinisterna med maskinens söndertagande, pannornas rengöring och andra dylika nödiga arbeten. Kostnaderna härför kunna utgå från expeditionsanslaget, hvaremot reparationer icke kunna påföras detta anslag utan måste påföras underhållsanslaget, och detta visar sig mer och mer otillräckligt.

På grund af nu anförda skäl, hvilka jag hoppas må befinnas öfvertygande, anhåller jag, att Kammarern, med afslag å Stats-Utskottets hemställan, ville bevilja det af Kongl. Maj:t i förevarande hänseende äskade belopp, 30,000 R:dr.

Friherre Stjernblad: Jag har icke begärt ordet för att motsätta mig det af Friherre Skogman framställda yrkandet, utan för att upplysa om ett förhållande, som icke framgår af betänkandet. Af detta skulle man möjligen kunna tro, att Första Kammarerns ledamöter inom Utskottet icke delat Friherre Skogmans åsigt om behöfligheten af ifrågavarande anslag. Så var icke förhållandet, ty de fleste yttrade sig för anslaget, och vid omröstningen stadnade 12 rö-

ster för och 12 röster emot. Utskottets hemställan är resultatet af ett lotteri.

Efter härmed slutad öfverläggning, gjordes först proposition på bifall till det förevarande momentet, hvarvid svarades nej, samt sedermera proposition på atslag derå och beviljande af det ifrågavarande anslagsbeloppet, 30,000 R:dr, hvilken proposition med ja besvarades.

Mom. e.

Utskottets hemställan bifölls; hvarjemte erinrades om iakttagande af Kammarrens i afseende å det föregående momentet fattade beslut.

8:de punkten.

Bifölls.

9:de punkten.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Då Kongl. Maj:ts proposition föredrogs i Statsrådet, pågingo undersökningar för åstadkommande af sammandragning af flottans verkstäder i Stockholm. I statsrådsprotokollet finnes också omnämndt, att jag hoppades, det förslaget snart skulle vara färdigt för att underställas Kongl. Maj:ts pröfning. Detta har nu skett och förslaget finnes här, om någon vill taga kännedom derom.

Det är icke här fråga om att uppföra någon mekanisk verkstad för att nybygga fartyg, utan endast en reparationsverkstad. Planen är icke heller vidlyftig, ty man har endast velat använda de tomma eller snart tömda galerskjulen på Djurgården för att till ett enda ställe sammandraga trä- och jernverkstäder, hvarjemte det är ifrågasatt att uppbygga ett mindre hus för en ånghammare, vällugnar och dylikt, som kan ifrågakomma vid reparationer. Angående behovet af de föreslagna förändringarna ber jag att få åberopa hvad en ingenjör, som tjensgjort vid varfvet och uppgjort detta förslag, yttrat. Han säger: omkring 75,000 dagsverken ärligen utgå för det närvarande vid Stockholms stations varf. Då en högst ringa arbetsprodukt med alla dessa dagsverken vinnes, så tränger sig den frågan ovilkorligen fram: hvilka kunna orsakerna vara härtill? Dessa äro lätta att finna, och skola vi söka att här nedan för dem redogöra. Följande från hvarandra åtskiljda verkstäder och arbetslokaler finnas nu vid detta varf.

A. Jernarbetsverkstäder:

- 1:o. Artilleridepartementets smedja i artilleriverkstadshuset å Skeppsholmen.
- 2:o. Mariningeniörs-departementets smedja å galerverfvet.
- 3:o. Artilleri-departementets filare- och maskinverkstad i artilleri-
verkstadshuset å Skeppsholmen.
- 4:o. Slagkruts-laboratoriets verkstad på galerverfvet.

B. *Träarbetsverkstäder.*

- 5:o. Artilleri-departementets snickareverkstad i artilleriverkstadshuset å Skeppsholmen.
 6:o. Artilleri-departementets lavettverkstad i artilleriverkstadshuset å Skeppsholmen.
 7:o. Mariningeniörs-departementets verkstad för båtbyggare, timmermän och snickare i diverse lokaler på Skeppsholmen.
 8:o. Mekaniska departementets verkstad för snickare och husbyggnadstimmermän i ett kanonslupsskjul å Skeppsholmen.
 9:o. Ekipage-departementets tunnbindare- och blockmakareverkstad i så kallade södra fundamentshuset å Skeppsholmen.

C. *Öfriga verkstäder:*

- 10:o. Mariningeniör-departementets målareverkstad på Skeppsholmen.
 11:o. Artilleri-departementets tillverkningskammare för karduser, kanontaljor, brokar m. m. i artilleriverkstadshuset å Skeppsholmen.
 12:o. Ekipagdepartementets takelkammare i så kallade södra fundamentshuset å Skeppsholmen.
 13:o. Ekipage-departementets segelmakare- och tapetsrerareverkstad i så kallade södra fundamentshuset å Skeppsholmen.

Alla dessa verkstäder, med undantag af de under artilleri-departementet lydande, ligga spridda långt från hvarandra, och vid hvardera af dem alla finnes minst en mästare, förman eller underofficer, särskild journalföring och särskilda materialrequisitionsbestyr.

Dessa verkstäder äro i administrativt hänseende från hvarandra så åtskiljda, att chefen för ett departement kan nästan lika lätt beställa ett arbete vid en privat verkstad som vid ett annat departement inom varfvet, och samverkan emellan dessa spridda verkstäder möter svårigheter.

Vid hela varfvet finnas för öfrigt icke flera brukbara verkstadsmaskiner än två svarfvar, en bormaskin, en snickaremaskin samt en plåtsax och press, hvarföre man måste för hand verkställa en mängd arbeten, hvilka endast med maskiner kunna med fördel utföras.

Det ligger i sakens natur, att under sådana förhållanden icke kan åstadkommas en produktion, som motsvarar utgifterna för dagsverken. Skall någon sådan kunna förväntas, erfordras helt visst att i stället för de många små splittrade verkstäderna, så vidt ske kan, endast *en* tidsenlig verkstad inrättas och ställas under *en* verkstadsbefälhafvare, ehuru, på grund af särskilda förhållanden, derjemte böra finnas två särskilda verkstäder, nemligen en takelkammare jemte segelmakare samt ett slagkrutslaboratorium jemte minverkstad.

Det synes icke vara skäl att bibehålla särskild verkstadslokal för hvardera slaget af sådana arbetare som blockmakare, tunnbindare, lavettmakare, snickare, båtbyggare, timmermän m. m., hvilka i allmänhet begagna samma slags verktyg och materialier och behöfva tillgång på samma arbetsmaskiner för att vinna fortkomst i sitt arbete. Ej heller torde det vara skäl att bibehålla en särskild jernverkstad för artilleridepartementet, ty ett lavettbeslag kan smidas af samma arbetare som en maskindel, och en svarf eller annan verktygsmaskin kan lika väl användas till att bearbeta en projektil eller lavettedel som att utföra annat maskinarbete.

Denne ingenjör, som väl icke kan anses vara utan sakkännedom, anser orsaken ligga uti de många olika verkstäder, som finnas i Stockholm, och hvilka samtliga befinna sig i skralt skick. Det gamla verkstadshuset, som är bygd för mycket längesedan, har en invändig bredd af endast 13 alnar och är så svagt, att då en liten ångmaskin, som är ditsatt, arbetar, skakar hela huset, hvarföre ock stolpar och pelare måst anskaffas för att minska skakningen. Dessa verkstäder äro således spridda på många olika ställen och det är till följd deraf alldeles omöjligt att öfver arbetena hafva erforderlig tillsyn. De hafva ock blifvit uppbyggda på en tid, då man hufvudsakligen arbetade med trä, och timmermän utförde de nödvändiga arbetena med yxa och huggjern; nu äro deremot de viktigaste arbetena jernarbeten och fordra helt andra maskiner, hvilka svårigen kunna skötas ensamt med handkraft. Då nu vid hela varvet endast finnes en ångmaskin, som dertill är utsliten och kasserad, har man måst för hand verkställa arbeten, som borde göras med maskin, hvilket medför stor förlust i arbetskraft och en mycket ofullständigare arbetsprodukt. Det är därför meningen att sammanföra i nio galersskjul såväl trä- som jernverkstäder samt de förråder som höra dertill, hvar emot det gamla maskinverkstadshuset skulle användas till minafdelgen, hvartill det vore särdeles passande; ty i samma mån minmaterielen ökas, fordras det för aptering af minorerna en ständig tillgång till en liten maskinverkstad, och jag tror att om en mindre ångmaskin dit insattes, detta hus skulle blifva särdeles passande. Då denna fråga icke länge torde kunna undanskjutas, tror jag det vore ekonomiskt att nu vidtaga dessa förändringar, enär man genom ett dröjsmål troligen skulle ådraga sig förluster. Hvad kostnaderna angår, så uppgår förändringen af galersskjulen till 76,000 R:dr, och uppförandet af det nya huset med maskiner, välugnar med mera till 73,000 R:dr, eller i rund summa 150,000 R:dr. Utöfver dessa 150,000 R:dr skulle, ifall man beklädde de nio galersskjulen med plåttak, ytterligare tillkomma 34,000 R:dr, hvarigenom hela summan skulle uppgå till omkring 180,000 R:dr. Någon del deraf kan bekostas af underhållsanslaget, men till större delen är ett särskildt anslag nödvändigt.

Jag vågar därför hoppas, att Riksdagen redan i år bifaller Kongl. Maj:ts förslag, på det att flottans verkstäder snart måtte komma i ordning — hvarigenom besparingar ock skulle uppkomma — samt på det att minväsendet måtte bättre tillgodoses. Jag hemställer, att Kammarerna måtte, på grund af de upplysningar jag nu afgifvit, bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Wallenberg: Jag är mycket ledsen, att jag måste biträda Stats-Utskottets förslag; men jag har i många år städe framhållit den önskan, att man förr eller sednare skulle taga i betraktande, huruvida klokheten bjuder, att midt i en obefäst stad hafva ett militäretablissemment, som ensamt skulle berättiga en fiende att bombardera staden. Jag kan därför icke gerna se, att sådana etablissemmenter härstädes hopas, och jag tror icke heller, att en sådan verkstad med anghammare och andra eldfarliga inrättningar behöfver läggas på en sådan plats, utan jag anser, att den kunde, såsom jern-

vägsstyrelsens verkstäder. läggas i en utkant och icke i hjertat af staden. Jag får derföre vördsamt anhålla om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Grefve af Ugglas: Då jag här uppträder med anhållan om bifall till Stats-Utskottets förslag, gör jag det icke på samma grund som den föregående talaren. Det kan väl ligga en sanning i hvad han sagt, men jag tror, att, då vi hafva en del af flottan förlagd här, behöfver den också reparationsverkstäder. Det finnes dock ett annat skäl, som är alldeles enahanda med ett, som af en föregående Riksdag gillats. Jag återför i Herrarnes minne, att vid förra riksdagen begärde Kongl. Maj:t anslag till förändringar af flottans verkstäder i Carlskrona. för hvilka kostnadsförslag icke blifvit uppgjort eller af Kongl. Maj:t godkändt. Vid en sådan frågans ståndpunkt ansåg Stats-Utskottet, att, ehuru det icke ville bestrida, att det vore af vigt, att få dessa förhållanden ordnade, det likväl icke vore med god ordning öfverensstämmande att, innan Kongl. Maj:t granskat förslaget, taga detsamma under ompröfning. Alldeles enahanda har förhållandet varit med denna fråga. Chefen för Sjöförsvars-departementet har visserligen nu här uppgifvit, att kostnadsförslag är uppgjort och finnes här tillgängligt, men jag får först och främst anmärka, att ingen af oss lärer väl vid ett hastigt påseende kunna bilda sig någon föreställning om, huru detta förslag öfverensstämmer med de kostnader, som kunna anses vara lämpliga, och för det andra vill jag fästa uppmärksamheten på, att det icke uppgifvits, huruvida denna plan varit Kongl. Maj:ts pröfning och godkännande underställd. Vid sådant förhållande tror jag, att Riksdagen bör behandla denna fråga på samma sätt som det vid förra riksdagen väckta förslaget om verkstäderna i Carlskrona, hvilket förslag nu blifvit bifallet sedan planen blifvit uppgjort och af Kongl. Maj:t granskad.

Efter hvad jag nu fått höra, lärer verkligen detta kostnadsförslag vara af Kongl. Maj:t fastställt, och får jag vid sådant förhållande förklara, att jag tycker att frågan borde till Utskottet återremitteras, på det att Utskottet, efter tagen kännedom om densamma, och efter verkställande af den utredning som åligger Utskottet, må till Kammaren afgifva yttraude derom.

Jag anhåller om återremiss.

Friherre Stjernblad: Förekommen af Grefve af Ugglas, hade jag ämnat afstå från ordet, men då han hade ett yrkande, på hvilket jag icke kan ingå, ber jag att få deremot framställa mina anmärkingar. De förändringar, som Chefen för Sjöförsvars-departementet föreslagit, kunna vara och, jag är öfvertygad derom, äro ändamålsenliga; men ur principiell synpunkt måste jag motsätta mig bifall till förslaget. Då ett sådant förslag, som det ifrågavarande, framlägges för representationen, bör på samma gång vidden och beskaffenheten af detsamma noggrannt gifvas tillkänna, äfvensom de kostnader, som dertill kunna behöfvas. Så har emellertid icke förhållandet varit nu och Stats-Utskottet har ganska riktigt uttryckt detta, då det säger.

att det icke kan bedöma huruvida här är fråga om en vanlig reparationsverkstad eller något mera, och hvad kostnadsförslaget beträffar. så synes af bilagan N:o 4 till Kongl. Maj:ts proposition, sidan 15, att det är endast approximativt beräknadt till 250,000 R:dr. Nu har Chefen för Sjöförsvars-departementet framlagt för Kammaren fullständig plan och kostnadsförslag, och under sådana förhållanden kunde visserligen frågan afgöras genom en återremiss; men jag hemställer, om ett sådant förfarande kan anses lämpligt och om det icke vore mera skäl att beträda samma väg, som vid föregående riksdag, då det var fråga om anslag till nybyggnaderna vid Carlskrona, hvilken fråga nu fått en lycklig utgång, nemligen att nu afslå anslaget och nästa riksdag taga frågan under ny behandling.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Hamilton. Henning: I det skick denna fråga befann sig, då den förra gången af Stats-Utskottet behandlades, finner jag att Utskottet hade fullt skäl att icke tillstyrka det begärda anslaget; men sedan det af Chefen för Sjöförsvars-departementet blifvit tillkännagifvet, att plan och kostnadsförslag icke blott äro uppgjorda, utan afven af Kongl. Maj:t godkända, synes frågan gestalta sig på ett så olika sätt, att jag måste förena mig med den talare, som yrkat återremiss, enär Kammaren naturligtvis icke kan besluta en sådan utgift blott på grund af ett muntligt anförande, men icke heller efter mitt förmenande lämpligen kan undanskjuta denna fråga, som för sjöförsvaret kan vara af mycken vigt. Mig synes, att det finnes en särskild anledning till återremiss deri, att Utskottet har tillstyrkt anslag till en upphalningsslip, och i statsrådsprotokollet säges det, att ordnandet af stränderna vid varfvet bör ske i sammanhang med denna upphalningsslip. Om dessa arbeten stå i sammanhang med hvarandra, synes det mig icke vara lämpligt, att Kammaren beviljar anslag till det ena, men afslår det till det andra.

Grefve Mörner. Carl Göran: Af bilagan N:o 4 till Kongl. Maj:ts proposition om statsverket inhemtas, att, vid föredragning inför Kongl. Maj:t af nu förevarande ärende, Departementschefen anmält, att utarbetandet af den allmänna planen tillika med kostnadsberäkningar för ordnandet af varfvet å Stockholms station då så långt framskridit, att det vore att förvänta, det densamma innan kort kunde underställas Kongl. Maj:ts pröfning. Vid sådant förhållande synes det mig att Stats-Utskottet bort ega fullgiltig anledning att, innan Utskottet företagit ärendet till behandling och afgörande, begära de upplysningar, hvilka Utskottet enligt grundlagens bud är berättigadt att infordra. Detta har emellertid, enligt hvad Utskottets ledamöter vidgått, icke iakttagits. Efter min uppfattning är frågan af ganska stor vigt för vårt försvar, och ordnandet af verkstäderna vid Stockholms station har icke mindre betydelse än ordnandet af verkstäderna vid Carlskrona station, dertill Kammaren, på Utskottets tillstyrkan, redan anvisat medel.

Jag är redan af en föregående talare förekommen i yrkandet om återremiss och jag tillåter mig uttala en förhoppning att, oafsedt

hvad några af Stats-Utskottets ledamöter här tillkännagifvit, frågan, em den kommer till behandling inom Utskottet, skall röna den handläggning, hvaraf dess vigt gör densamma förtjent.

Herr af Klint: Jag begärde ordet då jag hörde en talare motsätta sig yrkandet om återremiss.

När Stats-Utskottet afstyrkt det ifrågavarande anslaget hufvudsakligen på den grund att erforderliga upplysningar saknades, men dessa upplysningar nu blifvit meddelade af chefen för Sjöförsvarsdepartementet, anser jag det icke blott vara af pligt utan äfven af grannlagenhet påkalladt, att Kammaren icke vägrar återremiss: och anhåller jag att Herr Talmannen härå behagade framställa proposition.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Till hvad jag redan haft äran anföra ber jag att få lägga ytterligare några upplysningar.

Villigt erkänner jag det önskvärda deri, att redan vid riksdagens början all möjlig utredning må vara till hands. Jag har också sökt handla i öfverensstämmelse härmed; men det har icke kunnat undvikas, att för uppgörandet af det ifrågavarande förslaget erforderats icke ringa tid. De som skulle uppgöra förslaget ansågo sig dessförinnan böra taga kännedom om förhållandena i sådant hänseende på andra ställen, och med Kongl. Maj:ts tillstånd hafva de derföre företagit en tur till Christiania och Köpenhamn, der nya verkstäder för icke länge sedan blifvit inrättade. Härtill åtgick nägon tid och deraf föranleddes, att handlingarne icke voro färdiga när propositionen om statsverkets tillstånd och behof föredrogs för Kongl. Majt, men jag hoppades emellertid, att de skulle hinna blifva det innan 5:te hufvudtiteln skulle förekomma i Stats-Utskottet. Detta inträffade nu icke, och jag är deröfver ledsen.

Ytterligare ber jag att få tillägga, att vår ångbåtsflotta årligen ökats så att den, ifrån att 1851 hafva utgjorts af endast 4 och 1861 af 16 fartyg, 1873 räknar 45 ångmaskiner, deraf 20 belöpa sig på Stockholms station. I samma mån ångfartygens antal tillvuxit, har man varit nödsakad antaga flera extra maskinister. De behövas förnämligast om sommaren, men det inträffar ganska ofta med dem, att de, för att vara förvissade om anställning under sommaren, erbjuda sig att tjena hela året för samma aflöning, som de kunde betinga sig för endast några månader. Då de, till följd af sina befattningar, äro utsatte för att icke särdeles länge kunna bibehålla full tjenstbarhet, har man icke gifvit dem fast anställning, utan tagit dem på 5 år i sender. Det är en känd sak, att en maskinist, som längre tid sköter samma maskin, får för densamma en viss förkärlek och vårdar den på ett helt annat sätt, än den tillfällige maskinisten. Detta är, såsom jag nämnt, ett allmänt förhållande, som jemväl vid vår handelsflotta bekräftats. Enskilda bolag hafva också tagit för sed att gifva belöning åt sådana maskinister, som längre tid följt deras fartyg. När vi fått de redan beställda fartygen färdiga, uppgår antalet maskinister och maskinistlärningar, som erforderas vid Stockholms station, till 70, och att icke använda denna per-

sonal de månader mellan höst och vår, då fartygen icke äro ute, vore ju en misshushållning. Men för personalens behöriga användning erfordras oundgängligen verkstäder och detta har äfven blifvit tagit i betraktande vid denna frågas behandling. Ifrågavarande verkstäder äro för öfrigt icke afsedda för fartygs nybyggnad utan förnämligast för reparationer.

Jag nämnde, att det vore en misshushållning att icke vintertiden använda maskinisterna i verkstäderna. Den ingenjör, som uppgjort anordningsplanen, beräknar att man skulle kunna bespara ända till 21,000 R:dr om året genom ett ändamålsenligt ordnande af deras arbete. Mig synes denna siffra vara väl hög, och jag kan icke garantera för dess riktighet, men då beräkningen är gjord af sakkunnig person, må åtminstone tagas för säkert, att det är en gifven förlust att uppskjuta med anordnandet af verkstadshuset.

Hvad sjelfva platsen beträffar, torde jag få fästa uppmärksamheten derpå, att det är af vigt, att ett kronans varf är så beläget, att det, i händelse hastig rustning erfordras, medgifver att flera fartyg samtidigt kunna lägga till vid kajerna. I detta hänseende är den för anläggningen afsedda plats särdeles lämplig, enär den på tre sidor omgifves af vatten med tillräckligt djup och således medgifver att kanske alla våra fartyg kunna på en gång rustas.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels återremiss deraf; gjordes först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades nej, och sedermera proposition på återremiss deraf, som med ja besvarades.

10:de punkten.

Herr Statsrådet Friberre Leijonhufvud: Jag vill i afseende på denna punkt endast meddela några upplysningar, ty då Stats-Utskottet afstyrkt Kongl. Maj:ts proposition och ingen af Utskottets ledamöter deremot reserverat sig, finnes det icke någon anledning att hoppas att ändring kan vinnas i det af Utskottet tillstyrkta beslut.

Då Stats-Utskottet lagt till grund för sina beräkningar de förhållanden, som existerat under åren 1867—1870, har jag deremot icke kunnat glömma att detta sjukhus är afsedt icke för de vanliga fredliga förhållandena, utan för förhållandena under krigstid och att det är för sent att anlägga sjukhus, då krig utbrutit. Vi hafva sett af förhållandena i utlandet under de sednaste åren huru olyckligt det är att vid infallande krig icke på förhand hafva sina sjukhus ordnade. En sådan brist har jag icke kunnat låta passera, utan att derä fästa uppmärksamheten, när medel nu finnas att tillgå för dess afhjelpande. Om vi få behålla freden, sker väl ingen skada, om frågan uppskjutes, men skulle deremot krig inträffa, lär nog behovet af detta sjukhus blifva kämbart, och då önskade jag att åtminstone ej regeringen skulle drabbas af någon förebråelse för att icke hafva

i tid tänkt på att afhjelpa detta behof. Jag har velat nämna detta derföre att, om också i Kongl. Maj:ts proposition icke omtalas, att man begärt detta anslag med fästadt afseende på förhållandena under krigstid, ligger detta så nära till hands, att det icke ansetts behöfligt särskildt påpeka detsamma.

Grefve Mörner, Oscar: Det må väl vara, på sätt Chefen för Sjöförsvars-departementet yttrat, att icke inom Utskottet funnits någon reservant; i denna fråga, men deraf följer icke, att inom Kammaren icke någon reservant emot Utskottets förslag kan finnas, och jag får för min del förklara att jag utgör en sådan.

Af all hushållning torde väl den olämpligaste och för en stat minst värdiga vara, att icke vilja vidtaga åtgärder för skyddande af människors lif och helsa. Hvad den föreslagna sjukhusbyggnaden i Carlskrona beträffar, så böra vi besinna, att de personer, som derstädes vårdas, äro nödsakade att vistas i staden och således icke af eget fritt val der uppehålla sig, hvarföre de väl och hafva rätt att fördra att samhället skall i möjligaste mån tillgodose deras bästa och ordna så, att om sjukdomar påkomma tillbörlig omvårdnad måtte egnas dem. Granskar man förhållandena, finner man att redan för flera år sedan Kongl. Maj:t ansåg att vid Carlskrona station borde uppföras 2 flygelbyggnader, men medel funnos icke, tillräckliga för att uppföra mer än en. I denna flygel skulle kunna rymmas 130, men "om omständigheterna så påkallade" ända till 150 personer. Dessa nu citerade ord har på mig gjort ett högst pinsamt intryck. Hvar och en som besökt lasarettet, och i följd af att jag varit revisor vid dylika inrättningar har jag tagit kännedom derom, lär icke kunna bestrida att det fel som vidlåder våra sjukhus är att de sjuka der äro alldeles för mycket hopträngde och således rummen öfver höfvan fyllda, och då motsvarar ett sådant sjukhus icke sitt ändamål och det är en skam för staten, om den håller sina sjukhus i sådant skick. Man säger visserligen att medeltalet af sjuka är så lågt, att der skulle finnas godt utrymme, men af de officiella uppgifterna synas dock att 137 personer på en gång derstädes vårdats, hvilket antal i förevarande afseende är så betydligt, att staten ovilkorligen måste anses hafva försummat sin pligt att gifva de sjuka den omvårdnad de haft rätt att fördra. Jag måste anse det för ett brott, om staten icke ömmar för de lidande, som den är skyldig att vårda. Då nu den erforderliga summan icke är synnerligen stor och man lätt kan tänka sig att en farsot utbrister — något som åtminstone rör ofta inträffade då expeditioner hemkommo från sjötåg — och icke något skäl finnes för att uppskjuta frågan, anser jag att, för såvidt Carlskrona skall fortfarande vara en hufvudstation för svenska flottan, staten måste se till att der finnes hvad som oundgängligen bör finnas och hvad de som användas i statens tjenst hafva rätt att fördra.

Jag yrkar derföre att, med afslag å Utskottets förslag, Kongl. Maj:ts proposition måtte bifallas.

Flere ledamöter hördes häri instämma.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag kan icke alldeles biträda den siste värde talarens uppfattning. Af redogörelsen för hvad sjukhuset i Carlskrona innehåller, befinnes, att utrymme upptages jemväl för 2 öfverläkare och sjukhusinspektoren. Efter mitt förmenande, är staden icke större, än att det kunde gå an, att läkarne icke behöfde hafva bostad i sjukhuset — åtminstone icke två öfverläkare. Skulle utrymme för patienterna brista i den redan uppförda flygeln, tror jag, att de, som mest borde ömma härför, vore herrar läkare. Dessutom torde det icke böra förgätas, att när beräkningarne uppgjordes, existerade ännu Marinregementet. Detta regemente skall emellertid upphöra och vid förra riksdagen uppgafs, att truppen voro i det närmaste upplöst. Om nu i stället, såsom vi hört vara ifrågasatt, några batterier artilleri eller ett helt regemente skulle förläggas dit, måste ju dessa förhållanden tagas med i beräkning, och det torde derföre vara mindre lämpligt, att nu företaga en byggnad, som inom några år skulle behöfva förändras.

Af dessa skäl tror jag, att man, utan att kunna anses handia omenskligt, kan instämma i Utskottets hemställan.

Friherre Skogman: De skäl, hvilka hufvudsakligen ledt Stats-Utskottet vid fattandet af dess beslut, hafva af en talare nyss föremig blifvit så fullständigt framställda, att jag verkligen icke har synnerligen mycket att tillägga. Såsom här finnes upplyst, torde det medgifvas, att för den nuvarande styrkan i Carlskrona utrymmet är tillräckligt, och det bör blifva det så mycket mera, som dels Marinregementet så småningom upplöses och först efter någon tid kommer att ersättas med batterier af Wendes artilleri. Hvad åter angår det framtida behovet, så är det möjligt att den återstående flygeln kommer att uppföras, men då denna fråga förevar i Utskottet, gjordes af två bland Andra Kammarens ledamöter den anmärkning, som här blifvit af Grefve Mörner framställd, att det var en allt för långt drifven lyx med boställslokalerna i detta sjukhus. Ett par läkare måste visserligen alltid finnas der, men de behöfva väl icke vara der boende, utan det torde vara nog, om de hafva ett par rum för sig sjelfva; hvaremot nödvändigt torde vara att förrådsförvaltaren är boende inom sjukhuset. Nu tyckes det dock som om boställsvåningarne upptoge bra mycket af utrymmet. När sådana skäl blifvit framställda, har det varit ganska svårt att bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Hvad åter behovet i händelse af krig beträffar, torde det vara de flesta af Kammarens ledamöter bekant, att allt flera och flera röster höjt sig för att så litet som möjligt förlägga sårade i dylika större sjukhus. Erfarenheten i afseende på inre sjukdomar har visat detta, och då måste det vara så mycket viktigare att de sårade, hvilkas öppna sår äro mycket känsliga för förskämd luft, kunna aflägsnas från dessa sjukhus och spridas på andra orter för att hindra uppkomsten af smittosamma sjukdomar. Utan tvifvel är det sannt, såsom den förste talaren har sagt, att stora svårigheter möta i ett strängt klimat att under vintern inrätta sådana provisoriska sjukhus,

hvilka

hvilka förekomma i krig. Men klimatet i södra Sverige är föga eller intet strängare än i södra Tyskland, hvarföre jag tror, att i det hänseendet icke så stora svårigheter skulle förekomma. På dessa skäl har Stats-Utskottet kommit till den åsigt, att, om äfven denna sjukhusbyggnad framdeles bör komma att uppföras, för närvarande dermed icke är så synnerlig brådska, utan torde dermed kunna någon tid anstå.

Herr Wallenberg: Med någon kännedom om förhållandena på ort och ställe, tror jag, i likhet med Grefve Oscar Mörner, att detta förslag mer än väl hade förtjent att tillstyrkas af Utskottet. Det är egentligen icke fråga om annat än fullbordande af ett sjukhus, som redan finnes, och det behöfver alls icke uppstå någon epidemi, för att det nuvarande sjukhuset skall befinnas otillräckligt. Den erinring, som här blifvit gjord mot boställsvåningarne, kan vara fullt befogad, och jag för min del är icke någon vän af boställsvåningar i allmänhet, utan tror, att man hade bort söka begränsa detta så mycket som möjligt. Likväl anser jag, att, då vi hafva före denna fråga, som visserligen kan uppskjutas, men icke i längden afvisas, och då dertill kommer, att stora befestningsarbeten skola företagas i närheten af Carlskrona, och vi här i landet bygga fästningar på det sätt, att de fullbordas under loppet af en mansålder, man alltför väl kunde vidtaga den ifrågavarande tillbyggnaden af ett sjukhus, äfven om den icke skulle vara behöflig för flottan själf. Af dessa skäl, och då jag är öfvertygad, att denna fråga visserligen icke varit omfattad af Stats-Utskottets samtliga ledamöter med någon synnerlig ifver, samt det jemväl kan tagas i betraktande, huruvida den förändring kunde vidtagas, att rum bereddes för så många flere sjuke, som boställsvåningarne kunde rymma, får jag anhålla om proposition på återremiss af denna punkt.

Herr Dickson: Det kan väl synas underligt, att jag, såsom åtminstone f. d. läkare, uppträder emot den förste talarens särdeles varmhjertade anförande; men jag tror, att jag har goda skäl dertill. Af den utredning, som Utskottet har lemnat, visar sig, att medeltalet af sjuksängar, som varit upptagna i det redan befintliga sjukhuset, icke fullt uppgått till 50 procent af utrymmet. Man måste medgifva, att sjukvården i ett samhälle är ganska väl tillgodosedt, der i medeltal icke mer än 50 procent af sjuksängarnes antal varit upptaget; och jag skulle blott önska, att detta äfven vore förhållandet på andra ställen. Jag anser således, att Utskottet haft goda skäl för sitt afstyrkande, i hvilket jag instämmer. För öfrigt, hvad beträffar lyxen med boställsvåningar vid ifrågavarande sjukhus, vill jag instämma i hvad Grefve Carl Göran Mörner och Friherre Skogman yttrat, då jag anser, att denna lyx icke borde förekomma i en stad, der en läkare har sin plats, utan är olämplig och endast borttager en stor del af det utrymme, som bättre kunde användas för sjukvården.

Lika med den förste talaren anser jag väl, att exceptionela fall kunna förekomma, då de nu befintliga sjuksängarne icke blifva till-

räckliga; men jag anser dock, att så rika äro vi icke att vi kunna så inrätta våra sjukvårdsanstalter, att de fullt motsvara de behof, som vid exceptionela fall kunna inträffa.

Friherre Skogman har besvarat den medicinska frågan, och jag instämmer med honom deri. Jag anser nemligen, att vid inträffande krig, då ett större antal sjuke och sårade kunna ankomma till Carlskrona, det vore lämpligare, att särskilda sjukvårdsanstalter för tillfället inrättades på andra ställen, hvilka skulle uppfylla ändamålet bättre, än om de sårade blefve kasernerade. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets betänkande.

Grefve Mörner, Oscar: Bland de skäl, som blifvit anförda emot uppförandet af denna sjukhusbyggnad, har det blifvit sagdt, att marinregementet skulle dragas in, hvarigenom behofvet af denna inrättning skulle förminska; men i samma mån marinregementet drages in, lär väl för flottans behof af båtsmän och matrosar folk få tagas från andra håll, och ur denna synpunkt kan jag icke antaga att så synnerliga skäl finnas, hvilka skulle förminska behofvet af detta sjukhus. Man har här särskildt fäst sig vid, att det skulle vara boställsrum för två läkare. Jag anmärker att, såsom uppgifves och äfven lærer vara fallet, så ligga dessa rum icke inom sjelfva sjukhusflygeln, utan i en särskild flygel, och således borttaga de icke något rum i sjelfva sjukhuset; i alla fall hvad som hos mig utgjort ämne till förvåning sedan längliga tider är, huru lasarettsläkare kunna erhållas för en så ringa aflöning som dem bestås. Man önskar läkare och skicklige läkare; men hvad få de för vedergällning. Jo, den är vanligast så ringa, att de ingalunda kunna hafva sitt uppehälle deraf. Jag vet icke hvad lön, som bestås i Carlskrona, men väl hvad som i allmänhet betalas, och det är så obetydligt, att det är svårt att förstå, huru läkarne vilja hålla till godo dermed. Skället är väl, att dessa läkare, hvilka lefva för sin vetenskap och sitt yrke, derigenom få tillfälle att i dessa hänseenden alltmera utbilda sig, och detta nit att gagna menskligheten böra vi högakta men icke deruppå grunda beräkningar om ekonomisk fördel. Skulle läkarne få boställsrum i Carlskrona, är detta väl icke att anse såsom ett intrång i sjukvårdsinrättningen, utan mera att betrakta såsom ett väl behöfligt lönetillskott, och tager man bort detta, torde sådant i väsendtlig mån försvåra möjligheten att framdeles alltjemt erhålla läkare vunne sitt svåra och ansvarsfulla kall.

Det har blifvit sagdt, att det vore icke så synnerlig brådska härmed; men hvem svarar för helsans dagar och hvem kan gå derför i borgen? Att sårade skulle med fördel kunna skötas, inqvarterade än här än der i staden, förefaller mig icke antagligt. Med en sådan inrättning försvårades deras vård högst betydligt, och att för dem i sådant fall särdeles mera utrymme inom nuvarande sjukhus skulle kunna vinnas är föga troligt, då just sådana som lida af sår eller benbrott, eller sådant som egentligen fordrar chirurgisk behandling, äro de patienter som äfven under vanliga förhållanden mest, att icke säga uteslutande, upptaga utrymmet å de i orterna spridda lasarettin.

Att läkaren är nära till hands, anser jag både behöfligt och gagneligt. Jag har icke på något vis kunnat blifva öfvertygad om, att denna tillbyggnad icke borde ske. Att den borde uppskjutas, derfore att möjligen en ytterligare tillökning blefve erforderlig, i fall batterier af Wendes artilleri komme att forläggas i Carlskrona, är ett argument, som icke gerna kan finnas stöjda mina vederparters talan. I alla fall kan jag icke anse, att det redan nu är tillräckligt med sjuksängar, utan att många flera behövas.

En talare har här yrkat återremiss, och med honom skulle jag kunnat förena mig; men då Kammaren ändå kommer att afgöra hvad den behagar, och jag icke kan se, hvarfore man icke skulle kunna hafva två yrkanden i denna sak, får jag fortfarande yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Hallin: Jag är i hufvudsaklig del förekommen af den siste talaren, hvilken på ett så utmärkt anslående sätt framställt för Kammaren de motiv, som ligga till grund för ett fullständigt ordnande af sjukvården, att jag egentligen icke har något att tillägga. Ett yttrande af honom anhåller jag dock att få något starkare betona, nemligen angående boställsrum för läkarne. Han syntes antyda detta såsom en ekonomisk fördel för läkaren, men jag går vida derutofver, då jag anser det vara af den största vikt för sjelfva sjukvårdsinrättningen, att läkaren är der boende. Huru man än må tänka sig möjligheten, att läkaren kan få plats i grannskapet af inrättningen, är det dock gifvet, att han är närmare till hands, om han har sin bostad der. Att detta är af stor vikt och till och med nödvändigt vid de stora sjukhusen, der olycksfall ofta förekomma och större operationer komma i fråga, läser icke kunna bestridas. Jag anser derfore, att det här icke är skäl att draga någon vexel på, att den del af ifrågavarande inrättning, som nu upptages af bostad för läkaren, skulle vara derför alldeles obehöflig och kunna tjena till utvidgning af anstalten.

Hvad särskildt beträffar behovet af denna tillbyggnad, är jag icke lycklig att kunna instämma med den näst siste talaren, som på grund af de statistiska data, som här i Utskottets betänkande äro uppgifna, ansett, att behovet icke vore för handen; ty att det utrymme, som fordras för skötsel och vård, här icke är tillräckligt, anser jag för min del vara ådagalagdt genom dessa uppgifter. Dessutom får jag påpeka en annan omständighet, att i detta sjukhus finnes icke någon separat-afdelning för smittosamma sjukdomar, som kunna inträffa, utan dessa patienter måste vårdas inom samma flygel, som inrymmer de ofrige sjuke, hvilket är en stor olägenhet, och endast detta borde tala för tillbyggnaden.

En talare har yttrat, att det icke vore skäl att verkställa denna tillbyggnad för närvarande, då angående teorien för sättet att bygga sjukhus stora stridigheter funnos, och frågan derom icke vore afgjord. Detta är väl sannt; men man har dock redan kommit till den erfarenhet, att just en sådan byggnad som den ifrågavarande, med isolerade flyglar, är i enlighet med det system, som allmät anses vara det bästa. Att använda ett annat system, nemligen med

provisoriska sjukhus eller såkallade barackbyggnader, torde icke vara lämpligt för vårt klimat. Vi hafva sett, att i norra Tyskland en återgång blifvit gjord ifrån detta system, och man har i stället börjat uppföra mera solida byggnader.

Då dessutom den flygelbyggnad, som redan finnes, är en början till den föreslagna utvidgningen, synes det mig, som tillräckliga skäl finnas för att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag. Att icke denna utvidgning bör ske genom en tillbyggnad eller utbyggnad, tror jag ur flera synpunkter vara nödvändigt. Att på ett ställe, der antagligen så stor truppstyrka kommer att sammandragas, räkna på att under alla förhållanden kunna inrymma de sjuke och sårade i tillfälliga sjukhusbyggnader, tror jag vara något vågadt; och aldrig kan man räkna på, att dessa provisionela inrättningar i nödens stund kunna uppfylla de fordringar, som man må ställa på ett godt och ordnad sjukhus.

Grefve Beck-Fries: Då chefen för Sjöförsvars-departementet nyss hade ordet, betonade han, att det nuvarande behovet af sjukvårdsinrättning i Carlskrona är tillfredsställande; men att om krig skulle inträffa, ett annat förhållande egde rum. Om vi taga ritningarne till den ifrågavarande inrättningen i betraktande, synes, att i den nuvarande flygelbyggnaden finnas stora boställslägenheter, och det förefaller mig, att under krig öfverläkarna skulle kunna flyttas till andra lokaler, hvarigenom uti denna flygelbyggnad, som för närvarande har utrymme för 150 sjuke, skulle kunna inrymmas det nödiga sängantalet. Denna bostad är ganska vidlyftig, och om man antager, att vid den blifvande tillbyggnaden en lika vidlyftig boställsvåning skulle åstadkommas för den andre öfverläkaren, skulle den nya flygeln knappt förslå att inrymma 2 öfverläkare och sjukhusinspektoren. På så sätt skulle utrymmet för sjelfva sjukvårdsinrättningen obetydligt förökas, eller kanske blifva det samma som nu.

En annan sak, som talar för uppskof, är, såsom Herrarne finna, att Kongl. Maj:t förutsatt, att en del af de föreslagna arbetena skulle göras af flottans manskap. Vi hafva just nyss bifallit Kongl. Maj:ts proposition om utvidgning och förflyttning af verkstäderna i Carlskrona, och äfven detta skall ske med Kronans manskap. Jag hemställer, om det är klokt att samtidigt företaga två så stora arbeten som dessa, just med beräknad handräckning från Kronans manskap, och då dertill kommer att för närvarande stora befästningsarbeten skola företagas, likasom jernvägen Carlskrona—Wexjö håller på att anläggas, tror jag, att tidpunkten är mindre väl vald för att öka byggnadsarbetena der. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels att Kammaren, med afslag derå, måtte bifalla Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga framställning, och dels att punkten skulle återförvisas; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till punkten och, då dervid

svarades talrika ja, blandade med många nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Flera ledamöter begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå Herr Grefven och Talmannens framställning, såsom kontraproposition vid voteringen antagit afslag å punkten och bifall till Kongl. Maj:ts förslag, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition.

Den, som bifaller 10:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 9, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren Utskottets hemställan i den förevarande punkten och bifaller Kongl. Maj:ts ifrågavarande nådiga förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—67.

Nej—36.

11:te punkten.

Bifölls.

12:te punkten.

Friherre Raab, Carl: Stats-Utskottet säger i sitt betänkande, att det ej ansett sig böra ingå i pröfning af kalibern och beskaften utaf de kanoner, hvilka i främsta rummet böra för sjöförsvaret anskaffas. I sanning förefaller mig detta Utskottets yttrande besynnerligt, då ingen torde kunna förneka, att ju denna fråga är ytterst vigtig, och bland den mängd af frågor, i hvilkas pröfning Utskottet ingått, torde näppeligen någon i högre grad bort ådraga sig Utskottets uppmärksamhet mera än denna. En omsorgsfull pröfning af den hade varit så mycket mera befogad, som Utskottet eger inom sig en ledamot, som förmodligen hade kunnat tillhandagå med erforderliga upplysningar åtminstone i de aldräflästa delar af ämnet.

Frågan: om hvilket slag af kanoner är det lämpligaste, har på sednare tider ådragit sig inom pressen och hos den bildade allmänheten en synnerlig uppmärksamhet. Den ena fackmannen står gent emot den andra, den ena skriftställaren mot den andra.

I närvarande stund användas antingen tackjernskanoner med bakladdning, såsom i Sverige och Frankrike, eller stälkanoner, som de i Preussen och Ryssland vanligast förekommande. Till detta sistnämnda slag af kanoner höra så väl de s. k. kruppska af gjutstål

som de belgiska. Vidare de så kallade armstrongska af smidt jern med stålcyllinder. Den kruppska kanonen har under sista kriget undergått så många prof, som till fullo bevisat utmärktheten af dess beskaffenhet och konstruktion, att ingen lärer bestrida att icke dessa stälkanoner böra räknas till de bästa. Hvad nu tackjernskanonerna angår, så veta vi att vid profskjutning vid Finspong år 1869, den 27-centimeters-kanonen, som då profvades med en laddning af 74 skålpund svenskt krut, remnade vid tredje skottet. Orolig deröfver att matieren så litet motsvarade sitt ändamål, började man söka utforska orsakerna till denna händelse, och ehuru erkännande att åtskilliga fel vid gjutningen hade blifvit begångna, kom man dock till det antagandet, att det begagnade svenska krutet hade en alltför våldsamt expansionskraft och att detta var hufvudsakliga anledningen till den timade händelsen. Vid den profskjutning man vidare anställde med en annan kanon af 24 centimetre begagnade man därför mindre krutladdning, icke mera än 46 skålpund svenskt krut, motsvarande 57 skålpund franskt. Efter 99 skott sprang denna kanon. Jag vet ej, att något sednare försök gjorts i den vägen som utfallit mera tillfredsställande.

Man har emellertid fortgått med att söka förbättra sjelfva matieren, för att såmedelst komma till ett bättre resultat. Imellertid och i närvarande stund, för år 1872, är anvisadt till kanoner 460,000 R:dr: för landt- och sjöförsvaret och för nästkommande år är föreslaget å denna hufvudtitel för samma ändamål 330,000 R:dr, och det utan att man vidare känner till, hvilka modeller, såsom företrädesvis lämpliga, böra läggas till grund för tillverkningen, eller om det slag af kanoner, som vi förbereda, motsvara det med dem afsedda ändamålet.

Är det nu så, att svenska styckekrutet verkar för våldsamt, så måste vi vara betänkta på att skaffa krut som motsvarar ändamålet. I denna väg hafva vid Åkers krutbruk flera experimenter blifvit gjorda, utan att frågan kunnat lösas nöjaktigt. Samma problem utgör anledning till likartade försök i andra länder, utan att man mera lyckats än här. Imellertid står saken så, att vi hafva för svaga kanoner till vårt krut eller för våldsamt krut för våra kanoner.

Jag frågar med anledning häraf, om man icke kan draga i betänkande, huruvida det är lämpligt att idkeligen tillverka kanoner af ofvan anförda slag, utan att samtidigt arbeta för lämpligt krut som man kan använda. Kanske dessa kanoner alls icke blifva användbara!

Så står saken för närvarande. Skulle måhända icke äfven vi tänka på att, såsom de exempelvis anförda nationerna, begagna stälkanoner? Vi hafva ju det bästa stäljern. Vore det måhända icke skäl att vid våra stälbruk gjordes försök gjutningar för att se, om icke sådana kanoner skulle bättre motsvara ändamålet än de närvarande gjutjernskanonerna? Den uppoffring staten skulle derpå komma att göra medelst förlagslån med mera torde blifva jemförelsevis obetydlig och vara af högsta vikt påkallad, synnerligen som artillerivapnet är det mest ingripande och afgörande i nutidens arméstrider. Vill man hafva ett omdöme om den franska kanonen, behöfver jag

endast hänvisa till Krigsvetenskaps-akademiens handlingar, der ett yttrande af en officer i franska armén finnes intaget, så lydande:

“Då sednare försök med belgiska kanoner, hvilka endast obetydligt skilja sig från de preussiska, änyo väckt till lif tvifvelsmål om de franska kanonernas duglighet, skickades Öfverste Berge till Belgien hufvudsakligen för att förskaffa uppgifter till att tysta munnen på dessa obehväma nyhetsmakare. Han återkom dock fullt öfvertygad om de belgiska kanonernas öfverlägsenhet, men som kriget då redan var beslutadt och man fruktade att demoralisera artilleriet, ålades honom tystnad och några månader derefter uttalades de ödesdigra orden: vi äro beredda, hvarvid man glömde Napoleon I:stes kloka råd att icke börja en kamp, utan att hafva ett fienden öfverlägsetartilleri.

De flesta franska artilleriofficerare gingo i fält med fullt tillit till sitt vapen och blefvo därför grymt öfverraskade, då de på slagfältet funno, att de på grund just af vapnets beskaftenhet voro tvungne att offra eget och sitt folks lif, utan möjlighet att tillfoga fienden nämnvärd skada“.

Under sådana förhållanden skulle jag för min del vilja föreslå, dels att man lemnade en premie för tillverkningen af krut af erforderliga egenskaper, en premie så pass stor att det kan löna sig för industriidkare att kasta sig in i allmän täflan, och dels att man ville göra försök på statens bekostnad vid de svenska stålbruken med tillverkning och profskjutning af stälkanoner.

Friherre Skogman: Den siste talaren förmenade, om jag ej misstager mig, att i Stats-Utskottet en ledamot skulle finnas, som egt förmåga att lemna alla för en utredning af denna fråga erforderliga upplysningar, och att Utskottet alltså skulle kunnat haft tillfälle att ingå i en detaljerad pröfning af densamma. Mig vederligen finnes ej någon ledamot i Utskottet, som kunnat egna denna fråga en sådan uppmärksamhet, eller ännu mindre någon, som kunnat anses haft till åliggande att noggrant undersöka dess olika facer och ur det ofantliga kaos af materialier, som förefinnas, framdraga något helt och utarbete en fullständig utredning om hvilket slag af kanoner mest lämpade sig för våra förhållanden. Huru fullständigt än en sådan plan uppgjordes, skulle den dock blifva föremål för gensägelser från många håll och säkerligen hafva föga utsigt att blifva gillad; och de, som i denna fråga velat bilda sig ett omdöme, skulle otvifvelaktigt på annan väg än genom ett utskottsbetänkande sökt förskaffa sig inblick i densamma. Den skrift, som, utgifven af en svensk artilleriofficer, hvilken, såsom jag tror, noggrannt studerat denna fråga — här blifvit till Kammarens ledamöter utdelad, innefattar en bättre redogörelse, än någon af Stats-Utskottets ledamöter skulle kunna lemna. Om man inskränker sig till att derur plocka ut en och annan upplysning, som öfverensstämmer med ens egna åsikter och derpå grundar en slutledning, går det lätt att komma till något, som har sken utaf att vara ett godt förslag, men för att komma till en verklig klarhet, om hvad som är lämpligast och bäst, fordras en den mest omfattande och allsidiga pröfning. Artillerister, jernverksegare och uppfinnare i hundratal tvista om detta. Huru än

Stats-Utskottet hade bemödat sig att utreda dessa förhållanden, föga eller intet skulle det dock kunnat uträtta. Och om än det inom sig haft krafter, mäktiga att lösa frågan, — hvilket ej kan vara fallet — hemställer jag likväl, om det skulle varit lämpligt, att Stats-Utskottet konstruerat sig till en artillerikomité, och huruvida det i sådant fall varit möjligt att medhinna en dylik utredning till statsregleringen. Mine Herrar! den enda möjliga utvägen torde i sanning varit den här föreslagna, eller att bestämmandet af kanonernas beskaffenhet blefve öfverlemnadt till den person eller den institution, som ensam är i tillfälle att betrakta denna fråga från en mera omfattande synpunkt och afväga alla de med densamma gemenskap egande omständigheter, nemligen regeringen. Jag anser det sålunda vara rätt och välbetänt af Stats-Utskottet att icke, äfven om det skulle egt förmåga dertill, hafva framkommit med ett specialutlåtande angående de egenskaper, som borde finnas hos artilleriet, och de kanoner, hvilka för vårt sjöförsvar erfordras, utan att hafva lemnat detta åt Kongl. Maj:ts bestämmande. Jag hemställer om bifall till den nu föredragna punkten af Stats-Utskottets utlåtande.

Herr Ekman, Carl: Af den nästföregående talaren, likasom jag äfven ledamot af Stats-Utskottet, är jag hufvudsakligen förekommen i afseende å det jag annars ämnat anföra till försvar för Utskottets betänkande. Jag tror verkligen ej, att det kan vara lämpligt, att Stats-Utskottet ingår i granskning och bedömning af hvilka slags kanoner, såsom de ändamålsenligaste, böra af regeringen anskaffas, ännu mindre lämpligt torde det vara att Riksdagens Kamrar sysselsätta sig med sådana detaljer; utan hvad Riksdagen åligger, då en Kongl. proposition blifvit framställd om anvisande af medel för ett angifvet ändamål, förmenar jag vara att — om Riksdagen finner sig böra godkänna detsamma — helt enkelt, utan att ingå i bedömning af frågans tekniska del, ställa till regeringens disposition det belopp, som Riksdagen pröfvar vara för ändamålet erforderligt, och sedermera gör sig förvissad om att dessa medel på samma sätt som andra, hvilka ställas till regeringens förfogande, blifva använda på det för landet mest gagnande sätt.

Den förste talaren yttrade, bland annat, att det förvånade honom, att Stats-Utskottet ej ingått i någon närmare granskning af denna fråga, och nämnde dervid, att Utskottet bort desto heldre göra detta, som der, enligt hans förmenande, funnits en person temmeligen hemmastadd med frågans detaljer. Och då jag — ehuru jag först ansåg, att detta hans yttrande äfven kunde haft afseende på den nästföregående talaren — genom förfrågan under hand fått veta, att han åsyftat mig, anser jag mig, då hans ifrågasvarande yttrande var af det innehåll, att detsamma möjligen kan bidraga att framkalla ett tvifvel om användbarheten af de kanoner, som hittills för svenska staten anskaffats, vara skyldig att lemna några upplysningar.

Jag ber då först att få meddela Kammaren, hurudan min enskilda ställning är till denna fråga. När vid 1865 års riksdag förslag väcktes att för svenska statens räkning tillverka kanoner af större kaliber, än som dittills kunnat åstadkommas vid svenska

stykkebruk. gjordes en framställning till samtliga egare af styckebruk i riket, huruvida de voro benägne att vidtaga sådana förändringar af sina verkstäder, att dylika grofva kanoner, som då ansågos mest tjenliga, kunde der tillverkas. Jag var den ende som derpå lemnade svar, men som jag redan förut temligen följt den utveckling, som tillverkningen af grofva kanoner fått i andra länder, och det visat sig, huruledes, från ena året till det andra, den ena uppfinningen aflöste den andra, var det ögonskenligen förenadt med ej obetydlig risk att göra de behöfliga förändringarne af verkstäderna, enär de måhända aldrig skulle kunna blifva ersatta genom den behållning, som kunde uppkomma på leveranserna till staten. Jag förklarade mig därför beredvillig att göra förändringarne endast i det fall, att jag tillförsäkrades ett räntefritt förskott, bestämt till 90,000 R:dr, hvilket aldrig behöfde betalas annorlunda än i afräkning på blifvande beställningar af sådana grofva kanoner, för hvilkas tillverkning verkstädernas förändring var nödvändig. Möjligheten af beställningarnes upphörande var således förutsedd och jemväl den ersättning, som i sådant fall borde tillkomma mig, nemligen befrielse från skyldigheten att återbära hvad af det erhållna förskottet då vore oguldet.

Beträffande dernäst sjelfva den nya kanontillverkningens påbörjande och fortgång bör jag omnämna, att af det slag kanoner man först afsåg aldrig blef mer än en utförd, nemligen en så kallad 15 tums slätborrad, till hvilken modellen hemtats från Amerika. Redan innan densamma hunnit blifva färdig, hade man vunnit erfarenhet om att större effekt vunnes med refflade kanoner af vida mindre kaliber än dessa grofva slätborrades. Då dertill kom, att ett främmande lands regering, nemligen Hollands, samtidigt vid Finspongs styckebruk beställt *refflade* gjutjernskanoner, och svenska staten utan alla omkostnader blef i tillfälle att tillgodogöra sig den erfarenhet om användbarheten och möjligheten af inhemsk tillverkning af sådana kanoner, som bemälda regering beställt, beslöts, att vid det fortsatta anskaffandet af kanoner för svenska statens räkning man ej vidare skulle hålla sig vid den först ifrågasatta modellen utan adoptera de refflade kanonerna, till hvilka modellen egentligen var hemtad från Frankrike. Det var således erfarenheten om systemets konstaterade användbarhet och exempel derpå, hemtade från 2 andra länder, som föranledde första beställningarne för svenska statens räkning af detta slags kanoner.

Man hade emellertid vid bruket, när denna första beställning gjordes, hvarken den erfarenhet om alla de detaljer, som kunna inverka på tillverkningens godhet, ej heller hade man vid försökens anställande den fullkomliga kännedom om huru dessa kanoner borde begagnas för att motsvara sitt ändamål. Det inträffade därför ock, såsom det förmodligen är för alla bekant, att den först beställda 27 centimeterskanonen sprang vid tredje skottet. Sedermera underkastades en kanon af mindre kaliber, 24 centimeter, eller en så kallad 8,08 tums kanon en längre försöksskjutning, och efter med densamma skjutna 99 skott sprang den visserligen ej — det är en oriktig uppgift, hvilken man temligen ofta får se reproducerad i of-

fentligt tryck — men erhöll en spricka, hvilket hade till påföljd, att fortsättningen med kanonens profning inställdes. Jag kan dock nu upplysa, att sedan detta inträffade, har med samma skadade kanon blifvit gjorda ytterligare 46 skott med olika laddningar samtliga ganska starka.

Det var naturligt att, när dessa förhållanden inträffade, man kunde hysa vissa betänkligheter i afseende å kanonernas nöjaktiga hållbarhet i allmänhet. Man sökte därför förskaffa sig noggrannare upplysningar om anledningen till de timade sprängningarna, och genom de efterforskningar, som anställdes i utlandet, fick man upplyst hvad som hufvudsakligen står att läsa i den utaf föregående talaren omnämnda broschyr, af kapten Bratt, hvilken blifvit till Kammarens ledamöter utdelad. Man fick erfara, att man vid de profskjutningar, som härstädes egt rum, gått orätt till väga, och af projektilens vid försöksskjutningen uppnådda initialhastighet blef det antagligt att vårt krut var allt för våldsamt. Det hade ock inträffat vid profskjutningen af den gröfsta kanonen, som sprang i tredje skottet, att redan vid första skottet bakladdningsmekanismen fastnat så hårdt, att denna, som var afsedd att kunna af en man endast med ena handen vridas omkring, först efter de största ansträngningar och efter begagnande af de starkaste häfkrafter kunde öppnas. Här af framgick för den opartiske bedömare af saken, att denna kanon hade af en eller annan anledning varit utsatt för en ovanligt stark påkänning, en sådan som man aldrig haft erfarenhet om i det land, derifrån vi hemtat modellen till densamma. Efter hvad som sedermera blifvit upplyst, har jag dessutom anledning antaga, att något fel blifvit begånget vid sjelfva tillverkningen af den första kanonen i sättet för inslipningen af bakladdningsmekanismen, i det att icke alla de små finesser, som användas vid tillverkningen af sådana skjutvapen i Frankrike, blifvit iakttagna. Derjemte har det blifvit ådagalagdt, att det nya krut, vi numera fått, fastän ännu endast i liten quantitet och på försök, påverkar kanonen mindre än det som begagnades, då kanonen sprang. När detta inträffade, var kanonen ej ännu öfverlemnad till staten, förlusten blef således fabrikantens, och på grund af kontraktets bestämmelser ålåg det honom att vid detta förhållande leverera en ny kanon. Denna nya kanon är nyligen aflemnad efter föregången profning, hvilken verkställdes med lika stark laddning som den, för hvilken den första sprang, med användande dels af franskt och dels utaf det nya svenska grofkorniga krutet.

Bakladdningsmekanismen kunde efter dessa prof med största lätthet obehindradt öppnas. Genom andra fortsatta försök har det blifvit ådagalagdt, att man med det nya krutet, å hvilket prof lemnats från Åker, kommit till större initialhastighet för projektilen, på samma gång sjelfva kanonen varit utsatt för mindre påkänning. Allt synes således antyda, att de timade olyckorna äro att skrifva på räkningen af ett otjenligt krut, och att vi för närvarande, dels genom förbättringar vid kruttillverkningen, dels genom iakttagande vid kanontillverkningen af hvad erfarenheten under tiden lärt oss, be-

finna oss på en väg, som skall aflägsna oss från de svårigheter, hvilka vi hittills haft att kämpa mot.

Huruvida dessa kanoner äro bättre eller i någon mån underlägsna dem, som finnas i andra länder, i England, de smidda kanonerna, eller, i Tyskland och Ryssland, de af gjutstål tillverkade, derom vill jag så mycket mera ogerna ingå i undersökning, som det skulle kunna sägas, att jag i frågan vore part. Jag hänvisar till hvad den omnämnda broschyren innehåller, om den erfarenhet man i andra länder vunnit i afseende på kanoner af olika slag, och tror mig med temligen stor trygghet kunna uttala, att 8,08-tums-kanonerna skola, rätt begagnade, erbjuda en nöjaktig hållbarhet. Jag ber till bevis härför få anföra ett erfarenhetsrön med en af de första vid Finspong tillverkade kanoner. — För dem, som önska göra sig närmare underrättade om förhållandet, skall jag hafva äran tillhandahålla alla för upplysning i saken tillgängliga handlingar. Fortsatta försök i Holland med den ifrågavarande kanonen, af alldeles samma kaliber och sort som våra 8,08 tums kanoner, gifva vid handen, att efter skjutning af 293 skott, deraf åtskilliga med gammalt krut som påverkade kanonen mera än det nya krutet, befann den sig fortfarande i godt stånd. En officer nämner, att tätningen af bakladdningsmekanismen är så fullständig, att ett i hylsan bakom densamma insatt hvitt papper, ej ens svärtats af krutgas, hvilket visar, att kanonen ganska litet påverkats af skotten.

Det har blifvit sagdt, att detta kanonsystem blifvit utdömdt i Frankrike, och man har såsom stöd för ett sådant påstående, hvilket blifvit uttaladt af en ledamot i Andra Kammaren under innevarande riksdag, citerat en artikel, som förekommit i en fransysk journal: "Revue maritime et coloniale". Det eger sin riktighet, att i denna journal står omtaladt, huruledes en komité, som blifvit nedsatt af franska nationalförsamlingen, har, med anledning af den sorgliga utgången af sista kriget, i hvilket det visade sig, att franska landt-artilleriet varit det preussiska underlägset, uttalat den åsigt, att man borde vara noga på sin vakt, att ej, i händelse Frankrike skulle få ett krig till sjös, det vid sådant tillfälle skulle blifva fallet, att dess sjöartilleri skulle blifva fiendens underlägset. Häri kan visserligen ligga ett misstroende till det grofva sjöartilleriet, som för närvarande finnes i Frankrike, men man kan likväl ej påstå, att det i orden, sådana de återfinnas i journalen, bestämdt är uttaladt. Det anfördes af samma ledamot i Medkammaren, att i komitén funnos åtskillige framstående sjöofficerare, bland dem Amiral Fourrichon, hvilket naturligtvis gaf en större betydelse åt de åsikter som af komitén uttalats. När jag fått kännedom om detta yttrande, vidtog jag genast åtgärder för att skaffa mig underrättelse huru man borde kunna tyda det åberopade komité-betänkandet. Härom har jag visserligen ej ännu erhållit fullständiga underrättelser, men emottog för ett par dagar sedan från de förenade rikenas militärattaché i Paris ett bref, hvarest, bland annat, yttras: "jag får i dagarne en konferens med General Trébault, hvars resultat jag genast skall meddela. För att emellertid bedöma Herr Palanders påstående, se här hvad Fourrichon på tillfrågan svarat Trébault: Vous pouvez dire, que l'affir-

mation de ce député me surprend fortement; que jamais, ni dans un conseil, ni dans une commission, ni même, si ma mémoire me sert bien, dans aucune conversation publique ou privée, je n'ai exprimé mon opinion sur notre système d'artillerie. Så långt Amiral Fourrion! Af min snart blifvande sammanställning af säkra fakta skall det visa sig huru långt Herr Palander är ifrån rätta förhållandet i sina påståenden.“

Af det nu meddelade anser jag mig berättigad draga den slutsats, att åtminstone meningarne inem komitéen ej varit enhälliga, för den händelse der skulle uttalats ett misstroende till detta kanon-system. Sant är, att man i Frankrike äfven vill försöka kanoner af annat slag. Kanoner af stål skola tillverkas derstädes och underkastas jemförelse med gjutjernskanoner, hvilket är något, som man har all anledning att glädja sig åt, ty ingen må föreställa sig, att man vid tillverkningen af kanoner uppnått eller någonsin uppnår fullkomlighet; här, liksom inom andra industriens områden, kunna ständigt förbättringar göras, och det är mycket möjligt, att man kan ännu en matiere, som lämpar sig bättre för tillverkningen af grofva kanoner än den i Frankrike hittills använda. När saken blir utredd och om förhållandet då visar sig blifva sådant, skall jag vara den förste att tillstyrka, att för svenska Statens räkning kanoner af dylik matiere måtte beställas, men att förkasta det nu antagna kanon-systemet, innan det ännu blifvit behörigen pröfvadt, för ett annat, synes mig vara förhastadt.

För min enskilda del är jag temligen likgiltig huru denna fråga kommer att gestalta sig, ty jag har alltid, och med känedom om huru lätt åsigtorna i vårt land vexla, varit beredd på möjligheten, att man, framför att beställa kanoner inom landet, skulle blifva benägen att hemta dem från utländska fabriker; jag har derföre sökt ställa mig så, att jag ingalunda är beroende af svenska statens beställningar. Efter den erfarenhet jag vunnit, om huru man här i landet ganska ofta är färdig att uttala bestämda åsikter, utan att förut noggrannt undersöka alla förhållanden, är det äfven mycket angenämare för en fabrikant att arbeta för en utländsk regering än för den svenska.

Grefve Hamilton, Henning: För min enskilda del är jag icke öfvertygad, huruvida gjutjernskanoner hafva företräde framför stålkanoner. Jag anser mig icke kunna vara det, derföre att dessa gjutjernskanoner ännu äro hos oss otillräckligt försökta. I det land, som i afseende på militära angelägenheter går till väga med den största klokhet, nemligen Preussen, hafva stålkanoner blifvit antagna. Hvad Frankrike beträffar, så ser jag icke, hvarföre, om man der haft rullt förtroende för gjutjernskanonerna, man nu skulle göra försök med stålkanoner, då dessa utan tvifvel äro mycket dyrbarare. Den journal, som af en föregående talare blifvit omnämnd och hvars Novemberhäfte han åberopade, innehåller i Januarihäftet för i år en utförlig framställning derom, hvaraf synes att man i Frankrike ansett sig tvungen att ingå i sorgfällig pröfning, huruvida icke stålkanoner vore att föredraga framför gjutjernskanoner med stålringar.

Af dessa skäl vågar jag för närvarande icke hysa bestämd öfvertygelse derom, att gjutjernskanoner verkligen äro det hvarvid vi komma att stanna. Men detta inverkar icke i afseende å mitt beslut i denna punkt. Det är nemligen endast några få riksdagar sedan Regeringen hade framställt förslag till anslag för anskaffande af kanoner, och i hvilket förslag var specificerad såväl kanonernas kaliber som det material, hvaraf de skulle förfärdigas. Riksdagen vidtog då den fullkomligt riktiga åtgärden att icke åtaga sig något ansvar hvarken för kanonernas kaliber eller deras tillverkning, utan anslog penningar till kanoner, förbehållande sig att på regeringen, som skall hafva beslutet om beskaffenheten i sin hand, lägga ansvaret, i fall dessa medel blefve använda till kanoner, som sedermera skulle finnas odugliga. Och äfven om Kongl. Maj:t nu skulle låta använda penningarna endast till gjutjernskanoner och man sedermera skulle kunna ådagalägga, att stälkanoner vore fördelaktigare, så anser jag, att de medel, som blifvit använda till anskaffande af gjutjernskanoner, icke därför få betraktas såsom bortkastade, emedan dessa kanoner, om tillbörlig varsamhet vid deras användande iakttages och de laddas med för ändamålet lämpligt krut, kunna begagnas på sådana distanser, der de äro lämpliga. Dels af detta skäl, men hufvudsakligen därför att Riksdagen icke bör lägga sig uti administrativa angelägenheter, önskar jag, att Kammaren måtte vid sitt beslut icke fästa några villkor, utan bevilja medlen sans phrase.

Hvad sjelfva beloppet angår, så är det klart, att 330,000 R:dr äro otillräckliga för att skaffa oss ett behöfligt antal gjutjernskanoner och ändå otillräckligare, om Kongl. Maj:t skulle finna skäl att beställa stälkanoner, hvadan det icke torde vara skäl att föreslå någon nedsättning i detsamma; och fråga om tillökning deri är ej väckt, hvarföre jag inskränker mig till att yrka bifall till Utskottets framställning.

Friherre Raab, Carl Adam: I stora fosterländska frågor böra lidelserna tystna och den lugna besinningen och upplysta tänkesättet föra ordet. Mitt utlåtande i denna fråga är fritt från insinuationer, afser icke att stöta någon mening eller att gifva annat värde åt mina ord, än hvad Kammaren må anse dem förtjena. Att denna fråga, som föreligger oss, äfven bör beaktas och bearbetas af representationen, lärer väl ingen vilja förneka — och hvarför skulle väl denna blifva ett undantag från den vanliga regeln?

När den ärade ledamoten af Stats-Utskottet, Friherre Skogman, nyss yttrade: att det ej kunde bero på Stats-Utskottet att granska denna fråga, så hade han visserligen rätt deruti, att man icke får begära nödig kännedom om densamma af representationen, men om i visst fall detta ej bör bestridas, får därför icke antagas att representationen endast skall bevilja anslag, utan både kan och bör den kritiskt behandla äfven krigsstyrelsens sätt att gå till väga, om dess görande icke motsvarar vårt förtroende. Jag ber att i hans minne få återföra en annan fråga, som nyss varit föremål för denna Kammarers behandling, eller den om anslag till skärgårdsflottans stations arbetshus. Stats-Utskottet anför som motiv för afslag på den Kongl.

propositionen, att anslaget icke kunde tillstyrkas, enär kalkyler och ritningar m. m. icke blifvit för Stats-Utskottet uppvisade. Med sådan noggrannhet behandlade man den frågan, under det att man hvarken behöft kalkyler eller ritningar i denna.

Skall ledamot i Stats-Utskottet blindt rösta för anslag? Måste han icke hafva klart för sig till hvad nytta ena eller andra anslaget beviljas. Det är sant, såsom här blifvit åberopadt, att denna fråga icke ännu är utredd. Derifrån mina tvifvel om ändamålsenligheten af att endast votera anslaget till kanoner, utan afseende på deras blifvande beskaffenhet, liksom jag härmedeist ifrågasätter tackjernssystemets företrädere, innan man hinner pröfva och jämföra det vidare än som skedd är. Har icke den siste ärade talaren gifvit mig full anledning härtill, då han, som bäst bör känna saken, icke vågat ikläda sig några garantier för tackjernskanonernas företrädere, utan med en frimodighet, för hvilken vi alla hålla honom räknig, beriktigat till hufvudsakliga delen mina uppgifter. Hans som våra förhoppningar, att ifrågavarande materiel må finnas duglig, är en sak för sig, men, likmätigt vår pligt, måste vi, i en så grannliga fråga som denna, som kan gälla arméns och landets välfärd, icke insöfva oss i bara förhoppningar. Det är ju en allmän sägning, att man ej vågar målskjuta med våra monitörer, därför att dessa pjäser äro så dåliga.

Är detta rykte ogrundadt, så må man då målskjuta och begagna dessa pjäser, så att icke allenast vi, utan äfven de som skola begagna dem, må blifva öfvertygade om deras användbarhet.

Vågar man i fredstid icke begagna kanonerna till målskjutning, så äro penningarne både för materielen och exercisen bortkastade och hvad värde vi skola sätta på vårt försvar lätt uträknadt.

Ändamålet med min anmärkning har således blott varit att fästa uppmärksamheten på en stor fråga, som ej får förbises. Jag kommer att tillstyrka det anslag, som Kongl. Maj:t begärt, men vill att här i denna fråga skall göras ett: gif akt! på det att, om än vi fortgå med tillverkning af gjutjernskanoner, vi likväl må tidsenligt experimentera med kanontillverkning af stål och begagneligt krut, allt vid våra egna bruk.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag har egentligen icke begärt ordet för att inlåta mig på den tekniska frågan, oakadt jag under den sednare tiden sökt att, så mycket som möjligt, sätta mig in i den, för att kunna bilda mig ett sjelfständigt omdöme. Jag tror likväl, att forum för dess afgörande är inom artilleriet och närmast inom landartilleriet, enär det är der, som man förnämligast har rätt att vänta den sakkunskap som är nödig för lösandet af dessa kinkiga frågor. Min enskilda öfvertygelse är densamma, som af Kongl. Maj:t blifvit godkänd, nemligen att för närvarande det system vi hafva är för oss det lämpligaste, utan att därför våga att gå i någon garanti för hvad som kan ske i en framtid. Men då vi icke kunna afstå från att göra kanoner i förväntan på att inom eller utom landet skall blifva konstrueradt ett system, som är det afgjordt bästa. och då vi deremot veta, att det system, som vi nu hafva, är

fullt användbart, så tror jag, att vi göra klokast i att dermed fortfara tills vidare. Emellertid, då nu fråga var om att beställa kanoner af ifrågavarande system och detta tillstyrktes af de officerare, som närmast mig handlägga dylika ärenden, så hörde jag deröfver generalfältygmästaren, hvilkens utlåtande utföll så, att han icke på grund af de två kanoner, som med mindre lyckligt resultat i Sverige blifvit gjutna, utan på grund af de i Frankrike utförda skjutningar och de för holländska regeringens räkning af Svenskt materiel och af samma konstruktion vid Finspong gjutna och sedan i Holland profskjutna knaoner, ansåg sig om dessa kunna afgifva ett särdeles fördelaktigt utlåtande. Han omnämner dervid, huru i Frankrike med en 24 centimeters kanon 1866 blifvit skjutna 735 skott, hvaraf 500 stycken med 24 kilogram laddning och projektil af 145 kilogram. Med samma kanon fortsattes skjutningen påföljande år och med den största laddningen. År 1868 skötes i Govres 480 skott med en 27 centimeters-kanon, hvaraf 400 med 36 kilogram laddning och 216 kilogram projektil. Samma kanon hade redan förut varit använd till åtskilliga försöksskjutningar. Vid krutförsöken i Govres år 1870 användes en 24 centimeters kanon, som redan utskjutit 500 skott. Äfven i Holland hafva fortsatta skjutningar egt rum med 24 centimeters kanoner, hvarvid fullt tillfredsställande resultat erhållits. — Nyligen hafva från Holland ingått mycket goda underrättelser omen der just nu utförd skjutning med en 27 centimeters kanon af Finspongs tillverkning. Holländska regeringen har också ej tvekat att vid det svenska kanonbruket göra förnyade beställningar å kanoner af detta system.

Dessa försök, dels i Frankrike och dels i Holland, böra väl få tala för kanonen mera än de två försöken i Sverige som misslyckats. Herrarne hafva redan af Herr Ekman blifvit upplysta derom, att den sednast förfärdigade 27-centimeters-kanonen blifvit profskjuten och godkänd.

Här har blifvit nämndt, att Frankrike ville försöka att tillverka gjutstålskanoner, och jag finner det riktigt att man i ett rikt land gör i möjligaste mätto omfattande försök. I England gör man desamma; der har man försökt det ena artillerisystemet efter det andra. Man har nemligen der under några få år arbetat efter icke mindre än 14 olika modeller; och om man i Preussen ifrigt försöker gjutstål såsom ett förträffligt material för en god kanon, så är det derföre visserligen icke ofelbart. Vi hafva efter uppgift från artilleristaben reda på åtminstone 11 kanoner af preussisk tillverkning, som sprungit, bland andra den stora 1,000-pundiga kanonen i Ryssland, som kostade omkring 260,000 R:dr. I afseende på det franska artilleriet, som af Friherre Raab omnämndes, ber jag få upplysa, att frågan gälde fältartilleriet och jag får tillägga, att man ej heller i Preussen är riktigt nöjd med sina fältkanoner. Det har vuxit upp en mycket stark opposition emot dem, och fråga har uppstått att utbyta gjutstålet mot fosforbrons. Öfverste Stoffel i sina rapporter omtalar redan detta, och har jag sedermera fått underrättelse, att under sista kriget anmärkningarne mot gjutståls-fältkanoner tilltagit snarare

än minskats. Detta är en särdeles svår fråga, som ännu icke blifvit löst.

Hvad beträffar våra svåra kanoner, så är jag ock af den tanke, att en fullständigare profskjutning med dem bör ske, och äfven inom artilleriet har jag funnit denna åsigt rådande. Men sådana försök böra, för att få något värde, verkställas med lämpligt krut, och helst sådant som komer att blifva vårt krigskrut.

När grofkornigt krut, tillverkad efter Belgisk metod, beställdes redan för ett år sedan vid Åkers bruk. Men som Herrarne torde hafva af tidningarne inhemtat, har den ledsamma oturen inträffat, att två krut-qvarnar tid efter annan sprungit, hvilket haft till följd, att endast en ringa qvantitet af det beställda krutet förra hösten kunde levereras. Nu är det hopp att, så snart väderleken det tillåter — kruttillverkningen kan nemligen icke ske när som helst, ty under den kalla årstiden fryser massan — få ett tillräckligt förråd af krut, ty försöken hafva visat, att vi äro på en mycket god väg. Meningen är då att i sommar göra försöksskjutningar, och program för dessa är redan under uppgöring.

Hvad de *fullständiga* försöken beträffar, vill jag dock fästa uppmärksamheten på att de äro dyrbara. Att skjuta med en 8,08 tums kanon till dess han blir utsliten medför en kostnad, som beräknats till 70 å 80,000 R:dr. Håller han länge — 500 skott eller deröfver, såsom flera utländska kanoner af detta system -- så går kostnaden snart till 100,000 R:dr.

Hvad målskjutningen med kanoner på våra monitorer beträffar, så känner jag den misstro mot dessas duglighet som blifvit utspridd bland flottans officerare, och vet äfven att rätta sättet att häfva deras betänkligheter är att låta dem skjuta med sina kanoner. Men så länge vi endast hade ett erkänt olämpligt krut var ej skäl medgifva mycken skjutning. Vårt gamla krut är icke dåligt, så framt det användes i mindre qvantiteter; det visar då ett i alla afseenden bättre resultat än det franska. Men förhållandet vänder sig alldeles, så snart fråga blir om dessa stora laddningar, då har det franska och belgiska ett gifvet företräde. Att nu vänta med skjutning å våra fartyg, till dess vi få godt krut i tillräckliga qvantiteter, skulle dock dröja för länge; och har derföre från Belgien blifvit forskrifvet 15,000 kilogrammer krut att i sommar begagnas dels till skjutförsök dels på kronans fartyg.

I öfrigt får jag nämna, att de underrättelser vi fått från vår militärattaché i Paris visa, att man äfven i Frankrike vill göra försök med kanoner af annan konstruktion, men han anser dessa försök icke härledas af missnöje med det system man der har.

I förbigående vill jag nämna, att från Krupps verkstad är för landtartilleriet införskrifven en fältkanon af gjutstål, som är afsedd att profskjutas i sommar till jmförelse med våra fältkanoner. I öfrigt veta vi af erfarenheten, att gjutstål lemnar ofta ganska utmärkta pjäser, men olyckligtvis är det ingen mera än Herr Krupp, som riktigt känner konsten att göra dem, och icke ens de af honom tillverkade äro alltid hvarandra så lika, att man af den ena kanonens hållfasthet kan sluta sig till den andras styrka.

För

För öfrigt tror jag, att det är rättast att öfverlemnna den tekniska frågan åt artilleriet för att på vetenskaplig väg söka slita dessa tvister, och sedan det skett få vi i praktiken tillämpa den sålunda vunna erfarenhet. Under tiden kunna vi ej vänta; och äfven om våra kanoner skulle lemna något öfrigt att önska, så är fallet i ett eller annat hänseende detsamma äfven med de utländska systemen, och att våra kanoner, med användande af godt krut, äro fullt användbara och verksamma, torde ej kunna förnekas.

Öfverläggningen förklarades härefter slutad och punkten bifölls.

13:de punkten.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag skall be att få säga några ord vid denna punkt. Vid remissen af den Kongl. propositionen gjordes af en talare i denna Kammare några frågor, hvilka jag ej då var i tillfälle att besvara, emedan jag var i Medkammaren, men jag har i det tryckta protokollet fått se hans anförande. Han yttrade följande:

“Vid första påseendet (af det Kongl. Maj:ts proposition åtföljande statsrådsprotokollet) måste man ovilkorligen deraf draga den slutsats, att då det säges, att chefen för minafdelningen uppgjort ett *fullständigt* förslag, äro dessa 915,000 R:dr hela det belopp som erfordras att sätta Sveriges minförsvar i fullt ordnad skick“. Jag ber dock få anmärka, att det ingenstädes i det nämnda statsrådsprotokollet står ett *fullständigt* förslag, utan endast så som Herr Grefven och sjelf förut citerat, ett *detaljeradt* förslag. Då derefter Herr Grefven kommer till det resultat att det vore omöjligt att ett ens i ringaste måtto nöjaktigt minförsvar för våra vidsträckta kuster skulle kunna vinnas för en så obetydlig summa, så instämmer jag deruti med honom i allo. Den uppgifna summan har ej anspråk på att *fylla* vårt behof i detta hänseende. Den siffra, som angafs af chefen för minafdelningen, ansåg jag mig dock icke obetingadt kunna antaga. Den summa, som afdragits derifrån, omfattar ej sådant, som skulle användas för egentlig materiel, utan för instrument, som skulle erfordras vid skötseln af minorna, af hvilka en del finnes, och anskaffandet af den öfriga delen ansågs böra uppskjutas till dess någon ytterligare erfarenhet vunnits.

Hvad åter angår minfartygen, så har för dessa någon modell ännu icke kunnat fastställas; och då jag visste, att det vanligen väger tungt i Stats-Utskottets vägskal, att Kongl. Maj:t icke fastställt modell till den sak, hvarför anslag begäres, så ansåg jag klokheten bjuda, att icke begära hela denna summa. Program till minbåtar är emellertid under utarbetning och hoppas jag, att sådant snart skall blifva fastställt. Om nu nästa Riksdag beviljar vidare anslag till minväsendet, så kan man ju, så snart medlen blifvit beviljade, gå i författning om beställandet af minbåtarna, i fall våra verkstäder äro villiga att åtaga sig deras förfärdigande. Här är således icke fråga om någon egentlig afprutning, utan Kongl. Maj:t

har endast ansett försigtigheten bjuda, att icke begära större anslag än man med säkerhet kunde använda.

Jag vill tillägga, att jag är en ifrig anhängare af minväsendet, och att jag var det redan innan det någonsin var fråga om att införa det i Sverige, ty så snart pansarfartyg började användas låg den tanken nära att flytta striden under vattnet, der dessa fartyg äro mera sårbara. Men på samma gång vill jag varna för att begära alltför mycket af minorna. En engelsk sjöofficer, Commander Dawson, som i många år skött sitt lands minväsende, uttalar i en engelsk journal sin fruktan i detta hänseende på följande sätt:

“De flesta militära uppfinningar lida i begynnelsen af sina förespråkares alltför stora nit, emedan dessa vanligen öfverskatta följderna af den nya inventionen och utropa alla förut i bruk varande instrumenter såsom öfver måttan underhaltiga. *Torpedon* är ett vapen, utan all fråga alltför mycket öfverskattadt af sina advokater, liksom alltför underskattadt af dem som ej studerat dess sannolika, för att ej säga, möjliga kommande utveckling. Ingående som en del i ett hamnförsvar är det af högsta betydighet, men ensamt och utan särskildt försvar är det odugligt (futile). Såsom ett hjälpvapen i sjökriget skall det ofantligen öka ansvarskraften, men ensamt, utan skydd af kanoner, pansar eller mörker, kan endast föga väntas deraf”.

Detta har jag endast velat uttala, på det att man icke må vänta alltför mycket af minorna. Om regeringen nu ensidigt begagnande den opinion, som utvecklats sig för minväsendet, och utlofvade öfver höfvan storartade resultat deraf och det sedan visade sig, att man gjort sig för stora förhoppningar, så befarar jag, att en reaktion skulle uppstå, hvilken jag så mycket mera skulle beklaga, som jag är öfvertygd om, att minväsendet har en ganska stor framtid för sig och kan blifva till mycken nytta vid försvaret af våra kuster.

Öfverläggningen förklarades slutad och punkten bifölls.

14 punkten.

Herr Wallenberg: Vid denna punkt ber jag att få förklara, att jag delar de premisser Utskottet uttalat. Jag tror nemligen, att man bör taga fasta på Departements-chefens yttrande om anskaffandet af en ny cert fartyg, “hvilka vore i stånd att bära åtminstone en gröfre kanon samt hade så stor maskinkraft, som under gifna förhållanden kunde ernås”. Men jag skulle önska, att den sista strofen vore alldeles borta, enär i den ligger en liten reservation för den händelse fartyget ej skulle göra tillräcklig fart. Hvad man nemligen bör söka gifva detta slags fartyg är en stark maskinkraft. Vi äro, så vidt jag känner, alldeles i saknad af fartyg, som kunna något uträtta och derjemte kunna välja sina distanser, och det är detta, som jag tycker att vi böra fasthålla under det striden mellan pansar och pansarbrytande kanoner pågår, i hvilken strid jag visst icke vill sätta fingrarna emellan.

Alla dessa stora ansträngningar skola slutligen leda till att man kanske måste öfvergifva hela detta system. Jag tror derfore, att det är

välbetänkt, att Utskottet här såsom något önskvärdt uttalar, att man bör uppskjuta tills vidare med byggandet af ännu en ny monitor. Monitorerna äro onekligen en stor uppfinning, men det hindrar icke att många invändningar mot dem blifvit gjorda, bland andra af en auktoritet, som jag tror att ingen vågar bestrida, nemligen amerikanske amiralen Farragut. Han sade, att när minväsendet blir mera utveckladt, torde det bli svårt att till monitorerna få folk, som helt lugnt sitta der och afbida antingen ett segerbudskap eller också att resa i luften. En annan invändning mot nuvarande monitorerna är, att man, då pansarets otillräcklighet blifvit ådagalagd, måste gifva pansaret en lutande plan *glacis*, som skulle göra att kulorna komma att studsas öfver fartyget. Allt detta, jemte deras stora dyrhet, som är i ständigt stigande, gör att man något måste pausera med fleras nybyggande. Men då man, på sätt Stats-Utskottet har gjort, uttalar en önskan derom och äfven betonar den åsigten, att en ny cert fartyg må byggas så ändamålsenliga som möjligt, hvarjemte man kan hvarken underkänna eller godkänna det som ännu ej är försökt, nemligen dessa små 130 fots fartyg med en kanon, så tror jag verkligen, att Stats-Utskottet på sina egna premisser haft fullt skäl att något förhöja den siffrå af 700,000 R:dr, som Utskottet föreslagit. Jag tillåter mig därför hemställa, att summan måtte förhöjas med 300,000 Rdr, så att anslaget blir en million.

Friherre Skogman: Till en början ber jag att få åberopa den af mig afgifna reservation, i hvilken jag tillstyrkte att Riksdagen måtte för byggande af krigsfartyg ställa en summa af 1,000,000 R:dr till Kongl. Maj:ts förfogande. Jag skall bedja att få uttrycka hvad jag för min del föreställer mig borde ske för att på ett lämpligt sätt använda detta belopp. Jag kommer dervid ej att uppträda i strid med hvad som af Herr Departementschefen blifvit anförd. Han yttrar nemligen i det statsrådsprotokoll, som åtföljer den Kongl. propositionen: "Jag anser därför anskaffning böra ske af en ny cert obepansrade fartyg. af mindre dimensioner än ångkorvetterna", (det vill säga mindre än de, som hittills blifvit bygda), "i stånd att bära åtminstone en gröfre kanon samt med så stor maskinkraft, som under gifna förhållanden kan ernås. I andra länder under sednare tider bygda, bestyckade, lättare fartyg, öfver hvilka ritningar blifvit från England anskaffade, torde, om de också ej böra oförändrade antagas, kunna i atskilligt tjena till ledning vid uppgörandet af de förslag till dylika för våra behof passande fartyg, som öfverdirektören vid mariningeniörstaten erhållit uppdrag att låta utarbета. Derest ritningen öfver fartyg af nämnda egenskaper skulle komma att af Eders Kongl. Maj:t godkännas, anser jag önskvärdt att redan 1873 ett sådant måtte få byggas". Hvad som saknas i detta protokoll är någon ledning för att komma till en åsigt om huru stor kostnaden skulle blifva för detta fartyg. Det är nog ganska svårt att derom uttala sig på ett bestämdt sätt, men i Norge har framställning gjorts om byggande af ett dylikt fartyg, och kostnaden därför har beräknats till 150,000 Speciedaler eller 600,000 R:dr. Jag kom-

mer nu icke ihåg specialuppgifterna om detta fartyg, men jag erinrar mig dock att bestyckningen var af så öfverdrifven kaliber, att det vore önskvärdt att vi finge den något mindre. Säkert är att ett dylikt fartyg ej kan komma att kosta mindre än 600,000 R:dr, men möjligen mera. Vid sista riksdagen lemnades till Kongl. Maj:ts förfogande ett anslag af 660,000 R:dr för pansarfartygs byggande; deraf har, om jag ej misstager mig, större delen blifvit disponerad för byggandet af tvänne pansarbåtar, men hela beloppet skulle ej komma att erfordras; för denna återstod tillika med återstoden af den af mig föreslagna millionen skulle väl kunna åstadkommas ytterligare ett par pansarbåtar, såvida de först bygda, som ännu ej undergått eldprovet, befinnas ändamålsenliga, hvarför jag anser att det finnes många utsigter. Jag har anfört detta, ej för att binda Kongl. Maj:t vid frågans behandling, utan endast för att visa huru jag kommit till den af mig föreslagna siffran, ty det är klart, att många andra kombinationer skulle kunna göras; och dessutom kunna ju händelser under innevarande år inträffa, som göra förändringar nödvändiga. Att här vidlyftigt ingå i frågan om beskaftenheten af de krigsfartyg, som skola byggas, anser jag ej tjena mycket till. Det är obestriddt att tornfartygen erbjuda åtskilliga fördelar; vid positionsförsvaret kan man dock sannolikt uträtta mera om man för samma summa bygger ett större antal små pansarbåtar än en stor. Ett sådant tornfartyg af förbättrad modell skulle kosta omkring två millioner, för hvilken summa man kan erhålla 6 å 7 pansarbåtar. Vid många tillfällen kunna icke dessa båtar ersätta tornfartygen, men jag anser det ej osannolikt att de, vid försvarandet af vår skärgård, skulle kunna långt kraftigare bidraga till försvaret än tornfartygen. Detta är något, som kan blifva föremål för olika åsikter, men jag tror dock att det kommer att gå derhän. Hvad jag anser mig kunna bestämdt uttala är, att något positionsförsvar i vår skärgård utan pansarbåtar är en omöjlighet. För den, som är någorlunda bekant med vår skärgård, är det väl känt, att der alltid finnes någon holme, på hvilken ett batteri lättare kanoner kan uppföras. Anlägger man sådana batterier på ett par holmar och derifrån underhåller en liflig granateld, så är det gifvet att obepansrade fartyg omöjligt i längden kunna hålla sig kvar. Ett pansarfartyg deremot kan ganska lätt kläda skott för dessa smärre kanoner och, utan att deraf låta störa sig, fortsätta sin uppgift att hålla fienden på afstånd. Jag inskränker mig till att an hålla om proposition på den af mig föreslagna summa.

Herr Montgomery-Cederhielm: Kongl. Maj:t har äskat ett anslag af tre millioner för krigsfartygs byggande, deraf för år 1873 skulle anvisas ett belopp af 1,700,000 R:dr. Då denna fråga inkom till Utskottet, hade den afdelning, som beredt densamma, föreslagit att beloppet skulle bestämmas till 700,000 R:dr, hvaremot i Utskottet åtskilliga röster höjdes för att en million skulle beviljas. För den, som ej är mera hemmastad i sjöväsendet, och ej har reda på ett och annat vid byggandet af fartyg, torde det vara nödvändigt att söka få någon kännedom om hvad som kan åstadkommas för de olika summorna. Jag ber Herrarne komma ihåg, att det icke i något

fall varit fråga om att bevilja hela det af Kongl. Maj:t begärda anslaget. För att visa huru svårt det var att få reda på en lämplig summa, vill jag citera några ord ur Friherre Skogmans reservation, hvari säges: "Hvad summan beträffar, så blir det svårt att uppställa någon bestämd grund för dess beräkande, enär någon sådan icke finnes angifven uti den aflättna nådiga propositionen eller de densamma vidfogade bilagor, så att beviljandet af något belopp, större eller mindre, får egenskapen af hvad man plägar kalla ett förtroendevotum". Man stod således ganska osäker om huru man borde göra; och på min förfrågan huru man hade kommit till en siffra af 700,000 R:dr. svarades, att man beräknat, att den femte monitorn ej skulle byggas: hvarigenom ett belopp af 2,200,000 R:dr besparades; för det andra skulle det ej byggas några flera pansarbåtar af den cert, som redan finnes, derigenom besparades 200,000 R:dr, och detta tillsammans gör 2,400,000 R:dr. Af det utaf Kongl. Maj:t äskade anslag, tre millioner R:dr, fanns nu således kvar 600,000 R:dr. Deremot ansåg Utskottet lämpligt, att af den nya certen bepannade fartyg ett skulle byggas, men som det uppgifvits att den i Norge för ett dylikt fartyg beräknade kostnaden af 600,000 R:dr var väl knappt tilltagen och att det möjligen skulle komma att kosta något mera, höjdes anslaget med 100,000 R:dr; och det är nu anledningen hvarför en summa af 700,000 R:dr blifvit tillstyrkt. Skulle man nu vilja gifva mera, så är det naturligtvis ej något i motiveringen som hindrar det, men jag tror, att de skäl som gifvits för en summa af 700,000 R:dr äro lika goda som de, hvilka anförts för en million, som egentligen skulle vara att visa ett större intresse för vårt sjöförsvär. Jag har velat tillkännagifva detta, äfvensom att jag fortfarande röstar för det mindre anslaget och således yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Stjernblad: Då jag icke står antecknad såsom reservant emot denna punkt i Stats-Utskottets betänkande, så ligger det nära att antaga, det jag varit med om att föreslå ett belopp af 700,000 R:dr för byggande af krigsfartyg. Så är dock icke förhållandet. Jag har tvärtom gjort mitt till för att genomdrifva ett högre belopp, men jag underlät att reservera mig af det skäl, att jag finner den ifrågasatta summan af 1,000,000 R:dr hafva samma karakter som det af regeringen föreslagna beloppet, eller att jag icke kan motivera densamma, utan måste anse den, såsom man säger, vara sväfvande i luften, ty ett belopp af 3,000,000 R:dr, hvaraf 1,700,000 att utgå under 1873, kan väl svårligen låta försvara sig såsom en *plansumma* för anskaffande af krigsfartyg under närvarande förhållanden. Då jag likväl är en varm vän af vårt sjöförsvär så kunde jag icke annat än sluta mig till den högsta summa, som man kunde hafva hopp om att kunna få igenom, ehuru det icke var utan smärta, som jag såg mig nödsakad att stadna vid ett så litet belopp. Man kan då härvid möjligen invända, att jag under sådana förhållanden bort rösta för den af Kongl. Maj:t föreslagna summan eller 1,700,000 R:dr. Jag svarar derpå, att jag gerna skulle göra detta, om jag ej ansåg, att man derigenom bunde sig att ingå på hela det sjöförsvärs-system, som Herr Chefen för Sjöförsvärs-departementet vid åtskilliga

tillfällen framställt. Herr Statsrådet säger nemligen i det anförande till statsrådsprotokollet, som är bilagdt Kongl. Maj:ts proposition till sistlidne Riksdag, att Sveriges sjöförsvär bör vara sådant, att vi med säkerhet kunna försvara inloppet till Stockholm och två eller tre andra viktiga platser samt göra ett och annat försök att skada fienden på hans förbindelselinier. För min del vågar jag dock hysa den förhoppning, att vi kunna sträcka våra anspråk något längre, och vill derföre icke gerna binda mig vid något, hvarigenom jag skulle fränsäga mig hoppet om en sådan utveckling af vår flotta, att vi skola kunna sjelfva med kraft och framgång anfälla en fiende på hans förbindelselinie äfvensom i andra riktningar vara till verksam nytta i förening med en bundsförvandts sjömak. Kunde vi nemligen icke hafva ett sådant hopp, så får jag tillstå, att det vore litet bevändt med att kunna försvara ett eller annat inlopp, då hela landet i öfrigt måste lemnas öppet. Det är således för att icke binda mig i detta afseende, som jag icke kunnat gifva min röst för Kongl. Maj:ts förslag, hvilket jag annars med nöje skulle hafva bifallit. Då med det system, som Herr Statsrådet framställt, följer att, såsom af samma protokoll synes, han anser, att vi fortfarande böra bygga monitorer och pansarbåtar af hufvudsakligen samma beskaffenhet som dem vi ega, och då det numera tyckes vara mer än tvifvelaktigt, om monitorerna äro den cert. som för vårt försvar är lämplig, så har detta för mig varit ett ytterligare skäl att icke kunna bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Jag yrkar derföre nu bifall till Friherre Skogmans reservation, men endast i den förhoppning att meningarne om sättet att ordna vårt sjöförsvär må under den närmaste tiden kunna sammanjemkas, och att vi vid en kommande riksdag måtte från regeringens sida få se mera verksamma åtgärder vidtagas för åstadkommandet af vårt sjöförsvärs tidsenliga organisation.

Flere ledamöter yttrade härtill bifall.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag anade visserligen, när jag skref mitt anförande till statsrådsprotokollet vid förra riksdagen, att man i detsamma skulle läsa annat än der verkligen står, och jag har gång efter annan fått denna min förmodan besannad. Man har nemligen glömt hvad jag säger genast i början: "Att uppgöra en verklig plan för den sjökrigsmateriel, som under en längre framtid bör anskaffas, är särdeles vanskligt, och ehuru det under förflutna tider gång efter annan blifvit försökt, har dock aldrig den framlagda planen kunnat genomföras". Jag yttrade vidare: "De uppgifter jag här nedan kommer att framlägga få derföre ingalunda anses utgöra en *verklig plan för anskaffning af sjökrigsmateriel*, utan fastmera endast såsom grunder för beräkningen af de medel, hvilka för fullföljande af en sådan plan erfordras". Om man observerat dessa ord, så torde deraf framgå, att jag reserverat mig mot, att mitt förslag skulle få anses som någon plan. Hvad åter angår beräkningsgrunden för de för sjöförsväret erforderliga medel, så var det väl riktigare att gå ut från en materiel, som var känd, och hvars kostnad kunde uppgifvas, än från en, som ännu icke existerar annat

än i förhoppningarne. Af dessa skäl har äfven Kongl. Maj:t i år begärt anslag för byggande af krigsfartyg, men icke framlagt någon plan för försvarets ordnande i framtiden, ty min öfvertygelse är densamma som blifvit yttrad af hvarje sjöminister i hela världen. att det för närvarande är fullkomligt omöjligt att uppgöra en dylik plan. Vexlingarne i materielen äro nemligen så hastiga och de nya uppfinningarne följa så tätt på hvarandra, att hvar och en måste reservera sin rätt att efter desamma ändra sina åsigtter. Under sista året hafva dock inga sådana nya uppfinningar kommit till min kännedom, att jag funnit mig föranlåten att ändra min öfvertygelse, och derföre har jag föreslagit. att vi borde bygga samma slags fartyg som i fjol.

Hvad åter beträffar den anslagssumma, som är begärd, så nämnde jag redan vid remissen, huru densamma tillkommit. Min afsigt i afseende på dess användande var, att påbörja en ny monitor, hvartill under år 1873 skulle användas 700,000 R:dr, och resten af beloppet till byggande af dels pansarbåtar och dels ett dylikt snabbgående, obepansradt fartyg, som nu är ifrågasatt. Jag medgifver visserligen, att jag var oviss om, huru representationen skulle upptaga detta förslag, då den förra året utströk det då föreslagna obepansrade fartyget och uppsatte hela anslagsbeloppet under titel "för pansarfartygs byggande", men då jag ansåg dylika fartyg nödvändiga, så vidhöll jag mitt förslag derom. I förbigående vill jag nämna, att om Riksdagen icke beviljar de 700,000 R:drna, så stryker monitorn, ty af samma skäl som förledet är anser jag att i valet emellan monitorer och pansarbåtar, de sednare böra få företrädet, såsom förande flera kanoner i elden.

Kostnaden för den sista monitorn, hvarom jag nu fått fullständiga uppgifter, uppgår till 1,700,000 R:dr. Angående kostnaden för det nya opansrade fartyget har jag ännu icke kunnat få några detaljerade uppgifter, ty den ingenjör, som arbetar derpå, har ännu icke inkommit med några ritningar. Hvad han likväl per telegraf meddelat är, att fartyget skulle komma att blifva 140 eller 150 fot långt och föra en grof kanon af 60,000 skålpunds vigt äfvensom en annan lättare kanon. Kostnaden tror han kunna begränsas till 220,000 å 250,000 R:dr. Jag vill dock icke fästa någon särdeles vigt vid denna sista uppgift, då min enskilda öfvertygelse är, att man måste uppdrifva maskinkraften något högre och i följd deraf öka kostnaden. Något fartyg af större cert torde icke nu böra ifrågakomma; korvetten Balder har kostat 1,200,000 R:dr; men den är för stor för kustförsvaret.

Jag vill slutligen nämna att, då jag i höstas från de sjöförsvaret underlydande myndigheter infordrade uppgifter på de behof, som borde fyllas genom anslag från Riksdagen, så var det äfven min mening att få uppgift på de fartyg, som ansågos behöfliga. Då man emellertid var ovan vid dylika remisser och till följd deraf kom i tvekan om svaret, så innehöllo de förslag, som till mig inkommo den 20 December sistlidet år, intet om fartyg. Tiden innan riksdagens början var för knapp att medgifva infordrandet af ett nytt utlåtande före den Kongl. propositionens afgifvande; men jag har sedermera infordrat sådana och har nu fått dem. Deraf framgår,

att öfverdirektören för mariningeniörstaten och chefen för sjöförvaltningen båda yttra sig för byggande af ensamt pansarfartyg. Stationschefen i Stockholm begär pansarbåtar, men äfven för ett obepansradt snabbgående rekognosceringsfartyg, och stationschefen i Carlskrona yttrar sig äfven i princip för pansarfartyg, men anser ock snabbgående opansrade fartyg vara nödvändiga.

För öfrigt anser jag, att vi med den million, som här är föreslagen att beviljas, skola vara i stånd att åstadkomma åtskilligt godt och förklarar mig därför dermed belåten.

Grefve Hamilton, Henning: I sitt förra yttrande erinrade Herr Departementschefen om något, som jag vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition hade anmärkt i afseende på minväsendet. Jag anhåller nu att få för egen del erinra om något, som jag yttrade vid samma tillfälle om krigsfartygs byggande. Jag sade nemligen, att den Kongl. propositionen i afseende på anslag för nybyggnad af fartyg var så dels ofullständig och dels sväfvande, att den antingen måste innebära en begäran om ett förtroendevotum, hvilket jag för min del icke var beredd att lemna, eller också måste föranleda afslag å allt hvad Kongl. Maj:t begärt. I propositionen finnes nemligen ingenting annat än en antydning om den plan, som existerade i Departementschefens tanke, men icke den ringaste redogörelse för hvad landet skulle erhålla för de penningar, som möjligen kunde komma att gifvas. Under sådana omständigheter hemställde jag, att Stats-Utskottet måtte hafva den godheten att utreda hvad som möjligen kunde för dessa penningar uträttas, men någon sådan utredning har icke kommit från Utskottet. I dess betänkande föreslås en siffra af 700,000 R:dr, men utan någon antydning om, hvartill de skulle användas, eller om de i någon mån vore tillräckliga för det ändamål, som Stats-Utskottet tänkt sig. En reservant har föreslagit 1,000,000 R:dr, men med lika liten grund för sina beräkningar, för så vidt dessa varit i reservationen angifna. Han har likväl i sitt muntliga anförande i dag sökt gifva någon vägledning, hemtad väsentligen från kostnaden af ett i Norge bygdt fartyg. Äfven detta synes mig vara alldeles otillräckligt för att hos oss grunda något omdöme, och därför fordrades också de upplysningar, som Herr Departementschefen nu lemnat. Om jag rätt uppfattat hans mening, så finner jag, att han anser 1,000,000 R:dr för nästa år vara någorlunda tillräckligt. Vidare har han yttrat, att för den händelse att endast 1,000,000 R:dr blifva beviljade, kommer, såsom orden fölla, monitorn att stryka, det vill säga, att vi hafva i detta beviljande en garanti för, att Kongl. Maj:t icke företager byggandet af någon monitor, förrän möjligen vid någon följande riksdag proposition derom till Kamrarne afläses. Vidare synes af detta anförande framgå, att vi för detta anslag skola erhålla åtminstone ett obepansradt fartyg med stark maskin och tillräckligt stort att bära en kanon af gröfsta kaliber. Detta fartyg skulle komma att kosta omkring 200,000 eller 300,000 R:dr, och 700,000 R:dr blefve således öfver på anslaget. Jag antager, och därför har jag stöd i den Kongl. propositionen i all dess tarflighet, att för denna summa kommer att byggas pansarbåtar.

Vore det nu tillståndigt att ingå i några detaljer i afseende på frågan, så skulle jag värdsamt anhålla om upplysning, huruvida det är meningen att bygga tornfartyg eller pansarbåtar af annan beskaffenhet. Detta är dock kanske för mycket begärtdt, och måhända är det tillräckligt för representationen, då den nu fått åtminstone någon vägledning i afseende å det sätt, hvarpå medlen skola af Kongl. Maj:t användas, och under sådana förhållanden nödgas jag att, huru påkostande det än är att icke kunna vid denna riksdag anslå hela det belopp till sjöförsvaret, som Kongl. Maj:t begärt. inskränka mig till att instämma i Friherre Skogmans reservation.

Grefve af Ugglas: Till de skäl, som af Friherre Skogman blifvit framlagda för den beräkning, hvartill han kommit, då han föreslagit en million R:dr, vill jag för min del lägga ytterligare ett annat. Det föreföll mig nemligen, då jag läste Kongl. Maj:ts proposition, såsom gifvet, att Kongl. Maj:ts mening var att under dessa två år bygga en monitor. Herr Departements-chefen har sjelf nyss angifvit, att denna förmodan var riktig, och att således, för den händelse ett anslag af 1,700,000 R:dr blifvit beviljadt. så skulle 700,000 R:dr deraf redan detta år utgå för påbörjande af en monitor samt återstoden af kostnaden under följande året. När kostnaden för en monitor är 2 millioner R:dr, såsom allmänt inom Utskottet antogs, så återstår, när detta belopp afdrages från den begärda summan, en million R:dr till Kongl. Maj:ts disposition att användas till byggande af fartyg af andra certer. I afseende åter på fördelningen af detta belopp, så kom man, enligt de beräkningar som gjordes i Utskottet, till det antagande, att ett sådant obepansradt fartyg, något mindre än en korvett, som Kongl. Maj:t föreslagit att byggas, skulle uppgå till en kostnad af omkring 6 å 700,000 R:dr, och då återstår en summa tillräcklig åtminstone till ett fartyg af pansarbåtarnas cert, hvilka kosta 200,000 eller 300,000 R:dr. Då man således afdrog 700,000 R:dr för monitorn, som vi icke ville skulle byggas, så önskade vi lemna Kongl. Maj:t tillräckliga medel för att dels bygga ett fartyg af den nya certen och dels en af de mindre pansarbåtarna af det slag, hvartill förlidet år medel beviljades. På så sätt fick man summan en million R:dr, hvarvid man trodde sig böra stanna. Det var det ena skälet, hvartill jag vill lägga ett annat, nemligen att, då vid förra riksdagen af representationen yttrades ganska mycket missnöje med, att Kongl. Maj:t icke tycktes egna den omtanke å sjöförsvaret, som man ansåg det behöfva, och då Kongl. Maj:t likväl vid den Riksdagen begärde ett belopp af 600,000 R:dr för fartygsbyggnader, så måste det nu anses mindre välbetänkt att inskränka hela anslaget till 700,000 R:dr. Af dessa skäl tror jag icke, att vi böra besluta oss för något mindre belopp än en million R:dr.

Grefve Beck-Friis: Då Herr Departements-chefen låtit monitorn fara, så kan jag betydligt inskränka det anförande, jag nu ämnat hålla. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på att, då man i Stats-Utskottet ingick i behandling af denna fråga, så fann man den Kongl. propositionen något sväfvande både i afseende på prin-

ciperna och detaljerna, men det uppgafs, att i Kongl. Maj:ts proposition till norska Stortinget man måhända kunde finna någon vägledning i denna labyrint. Jag tror äfven, att man funnit en sådan, och då det nu är öfverflödigt att, såsom jag förut tänkt, gifva Kam-maren del af hvad som till norska Stortinget yttras om olämplig-heten af monitorerna, så återstår endast att förklara min tanke om pansarbåtarna. Kongl. Maj:ts norska regering säger i afseende på dessa pansarbåtar, sedan den förut förklarat, att man bör upphöra med byggandet af monitorer och egna sig åt kustförsvaret:

“Spörqsmaalet om, hvorvidt disse Baade bør være pantsrede eller upantsrede, finder Komandoen nærmest at være afhængig af, hvorvidt man i den meget betingede større passive Modstandsevne hos en pantsret Baad finder tilstrækkeligt Aekivalent for de meget forøgede Omkostninger, den forminskede Fart, større Dybtgaaende og andre Ulemper, som blive en Følge af Pantsringen. Regulerings-kommissionen har allerede, bemærker Kommandoen, tidligere udtalt sig imod Hensigtsmæssigheden af Pantsrer saaledes anbragt som paa de svenske Baade. England fortsætter med Bygning efter de Mo-deller af upantsrede, som man der har fundet tjenlige, og Frankrigs Kanonbaade ere ligeledes upantsrede; alene i Danmark paatænkes bygget en delvis pantsred Kanonbaad.“

Jag hemställer, huruvida icke dessa auktoriteter, norska rege-ringen, England, Frankrike och Danmark, uppväga dessa ingenjörer, hvars utlåtanden Herr Departements-chefen åberopat. Norska rege-ringen yttrar vidare:

“Kommandoen henviser dernæst till sine tidligere Udtalelser om, at upantsrede Kanonbaade ville kunne være meget effektive Fartøjer, naar de ere forsynede med stærkt pantserbrydende Skyts, og anbefaler fremdeles Bygningen af saadanne, ikke mindst af den Grund, at deres Prisbillighed sammenlignet med de pantsrede gjør det muligt at skaffe saa mange flere til Forsvaret af vor langstrakte Kyst.“

Deremot har jag för min del icke kunnat biträda det slut, hvar-till reservanterne inom Utskottet kommit, då de förordat ett an-slag af 1,000,000 R:dr, och såsom stöd för denna min mening ber jag likaledes att få uppläsa något ur den Norska Indstillingen. Det heter der i fråga om den nya certens fartyg:

“Departementet har i denne Anledning allerede begjært nærmere Overslag over, hvad den navnlig i England stærkt benyttede Byg-ningsmaade af Jern med Træklædning og derpaa anbragt Kobber-hud vilde koste. Denne Bygningsmaade synes nemlig at ville forene Jernskibens Fordel i Henseende til hurtigere Udrustning og mindre Fare for Antændelse med Træskibenes større Styrke og Adgang til Kobberhudning. Efter foreløbig af Skibskonstruktøren meddelte Op-lysninger vil et Jernskib af den omhandlede Klasse for Skrogets Vedkommende koste ca. 52,000 Spd., et Træskib ca. 61,000 Spd. og et Jernskib med Træklædning og Kobberhud ca. 64,000 Spd. Daa Maskineri foreløbig har været anslaaet til 55,500 Spd., Artilleri til 16,000 Spd. og Inventarium til 4,000 Spd. vilde Fartøjet herefter

komme respektive ca. 127,000 Spd., 137,000 Spd. eller ca. 140,000 Spd., alltså i det Hele noget mindre end tidligere forudsat."

När man då härtill lägger, att det, enligt hvad som blifvit upplyst inom Utskottet, lär blifva nödigt att göra dessa fartyg något mera snabbgående, så måste kostnaden här i landet för ett dylikt fartyg beräknas till omkring 600,000 å 700,000 R:dr. På dessa grunder har Utskottet kommit till den af detsamma föreslagna siffran, 700,000 R:dr; att deremot votera ytterligare 300,000 R:dr till fartyg, som i andra länder äro alldeles förkastade, öfverensstämmar icke med min mening.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag har änyo blifvit uppkallad till följd af den siste talarens yttrande, som förmenat, att pansaret i verkligheten skulle vara bortlagdt i andra länder. Jag tror dock att detta helt och hållet beror på ett misstag, ty jag har förskaffat mig uppgift om de pansarfartyg, som äro under byggnad i andra länder, och deraf framgår, att i *England* byggas vid enskilda verkstäder tornfartygen *Cyclops*, *Hecate*, *Gorgon*, *Hydra*, alla med 2 torn, och 4 st. 18 tons (9 tums) kanoner och 9 å 10 inches pansar å tornen. Vid kronans varf äro under arbete tornfartygen *Devastation*, *Fury* och *Glatton* samt "ram"-fartyget *Rupert*. Engelska pansarfartyget *Swiftsure* gjorde sin proftur i December 1871.

För *Tyska marinen* äro fem större pansarfartyg och sex bepansrade korvetter under byggnad. De förstnämndas kostnad är beräknad till 46,725,000 R:dr R:mt.

I *Ryssland* äro minst 2 pansarfregatter under byggnad, och nu färdiga lära vara 24 pansarfartyg, nemligen 6 fregatter och 18 tornfartyg, bland hvilka 10 monitorer.

För öfrigt bygger till och med *Turkiet* pansarfartyg. Här af måste det väl anses klart, att pansarsystemet ingalunda är öfvergifvet.

Hvad den norska Indstillingen beträffar, så har jag äfven läst den, men har icke kunnat finna, att den går ut på något utdömande af pansarsystemet, utan der talas blott om, att man tillsevärdare är nöjd med de fyra monitorer, som finnas, och vill uppskjuta med att bygga några flera. Der föreslås vidare byggandet af en obepansrad kanonbåt, i likhet med hvad som här är ifrågasatt, ehuru af en annan cert, samt talas äfven om åtskilliga försök att ändra gamla kanonbåtar, hvars resultat jag med intresse emotser, ehuru våra ingenjörer här hemma hysa misstankar om, att dessa försök icke skola lyckas. Af de uppgifter, som kommit till min kännedom, kan man således icke hemta något stöd för att pansarsystemet skulle vara i främmande länder öfvergifvet.

Grefve Beck-Friis: Jag får upplysa, att jag blifvit missförstådd af Herr Departementschefen. Jag har icke sagt, att man bortlagt att bygga pansarfartyg, utan endast att man bestridt lämpligheten af pansarkanonbåtar af den mindre cert, som här är föreslagen, och hvilka kunna auskaffas för en kostnad af 200,000 R:dr, då de fartyg, som Herr Statsrådet här omtalat, alla komma på åtminstone två millioner.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten, dels af Herr Wallenberg, att punkten måtte bifallas med anslagsbeloppets förhöjning från 700,000 R:dr till 1,000,000 R:dr, och dels af Friherre Skogman, att Kammaren skulle fatta ett så lydande beslut: "att för byggande af krigsfartyg en summa af en million riksdaler skall för år 1873 ställas till Kongl. Maj:ts förfogande."

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej jemte några ja, sedermera proposition på punktens antagande med den af Herr Wallenberg yrkade ändring, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja, och slutligen proposition på bifall till Friherre Skogmans förslag, hvilken proposition besvarades med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Upplästes ett af Herr Munck af Rosenschöld inlemnadt memorial af följande lydelse:

Vården om viktiga enskilda angelägenheter gör det för mig till en nödvändighet att hos Kammaren vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgörömlen under tre veckor, räknade från och med den 8 uti innevarande månad.

Denna anhållan bifölls.

Herr Berg: Jag anhåller vördsamt om permission under tre veckors tid, räknad från nästa Torsdag.

Äfven härtill lemnade Kammaren sitt samtycke.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 13, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel;

N:o 27, i anledning af väckt motion om beviljande af anslag för upprensning af åtskilliga vattendrag inom Norrbottens län.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Måndagen den 4 Mars 1872.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades tre protokollsutdrag för sammanträdet å f. m.

Anmälades och bordlades Andra Kammarens protokollsutdrag N:o 105, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts betänkande N:o 15, i anledning af väckt förslag om förändrade vilkor för försäljning, till förtäring på stället, af vin, öl, kaffe eller andra icke spirituösa drycker.

Föredrogs ånyo Stats-Utskottets den 26 och 29 sistlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel.

Herr vice Talmannen: Jag tillåter mig föreslå, att Kammaren måtte besluta, att vid föredragningen af detta betänkande den 6:te punkten till behandling företages efter den 14:de, såsom beroende af den utgång den sednare erhåller.

Till detta förslag lemnade Kammaren, uppå gjord proposition, sitt bifall.

1:sta punkten.

Lades till handlingarne.

2:dra punkten.

Mom. a.

Bifölls.

Mom. b.

Grefve Mörner Carl Göran: Emot det slut, hvartill Utskottet kommit i detta moment, har jag egentligen icke något att erinra, men då i nästa moment förekommer, att det kreditiv, som hittills blifvit telegrafverket beviljadt, äfven för framtiden skulle medgifvas, vill det synas mig, att här borde hafva influtit något stadgande derom, att då öfverskott uppkomme, dermed borde i första rummet betalas hvad af kreditivet blifvit lyftadt.

Herr Statsrådet Wærn: I afseende å vilkoren för ifrågavarande kreditiv har ingen förändring blifvit föreslagen, utan komma därför att gälla samma vilkor som hittills, hvarjemte jag vill upplysa att i reglementet är intaget det stadgande, att om öfverskott uppkommer skall detta i första rummet användas till ersättning för hvad af kreditivet blifvit lyftadt.

Öfverläggningen förklarades slutad och momentet bifölls.

Mom. c.

Bifölls.

3:dje, 4:de och 5:te punkterna.

Biföllos.

7:de punkten.

Friherre af Ugglas: Det är visserligen icke min mening att bestrida, att medel skola ställas till Kongl. Maj:ts förfogande för ifrågavarande ändamål. men då här är fråga om att inrätta en ny kontrollbyrå under Finans-departementet, har jag trott det löna mödan att undersöka, huruvida icke kontrollen öfver hvitbetssockertillverkningen kunde sammanslås med en temligen likartad på 6:te hufvudtiteln. Såsom Kammaren har sig bekant, finnes nemligen under Civil-departementet en byrå för kontroll å bränvinsförfattningarnes tillämpning, och det förefaller mig som om, då kontrollen i dessa båda afseenden förutsätter såsom chef en man med tekniska kunskaper, man skulle kunna sammanslå bägge kontrollerna under en byrå. Jag vill vid detta tillfälle omnämna en tanke, som flera gånger fallit mig in och som synes mig kunna komma till verkställighet i sammanhang med detta förslag. För närvarande behandlas alla frågor rörande bränvinstillverkningen af Civil-departementet. Då nu en stor del af statens inkomster är beroende på bränvinstillverkningen, och det torde vara en riktig grundsats att på ett Departement sammanföra förvaltningen af alla statens inkomster, skulle det väl vara lämpligt, om alla frågor rörande bränvinstillverkningen blefve från Civil- till Finans-departementet öfverflyttade. Jag tror att detta borde kunna ske så mycket heldre, som Civil-departementet är öfverhopadt med göromål, under det att Finans-departementet har åtminstone mycket mindre löpande göromål att sysselsätta sig med,

och jag hoppas därför, att då en omgestaltning af Departementen förr eller sednare kommer i fråga, denna min tanke måtte bringas till verkställighet. Hufvudsaken är emellertid för närvarande, att man icke genom att nu anvisa ett anslag för kontroll å hvitbetssockertillverkningen liksom binder denna kontroll vid Finans-departementet, då den borde sättas i sammanhang med kontrollen å bränvin. Härtill kommer att ifrågavarande kontroll endast kan ega rum under en obetydlig del af 1873. Sjelfva författningen kommer icke att tillämpas förr än den 1 Juli 1873, och då någon sockertillverkning icke kan ega rum, förrän hvitbeterna skördats, är någon kontroll icke behöflig förr än under tiden från Oktober till och med December månad. Jag tror sålunda, att man, utan att på något sätt strändsätta Kongl. Maj:t, skulle kunna afslå det begärda anslaget; Kongl. Maj:t kan ju för detta ändamål använda besparingar på 7:de hufvudtiteln eller anvisa de nödiga medlen under förskottstitel, och under tiden kan Kongl. Maj:t hinna att taga i nådigt öfvervägande huruvida kontrollen öfver hvitbetssockertillverkningen kunde ställas i sammanhang med kontrollen å bränvinstillverkningen och derom afgifva förslag.

Detta är anledningen hvarför jag icke vill bifalla Kongl. Maj:ts förslag, utan ber att få för Kammaren framlägga ett förslag till beslut, som jag här har formulerat. Jag ber att få föreslå: "att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts nådiga proposition om anvisande af ett särskildt förslagsanslag af 5,000 R:dr för kontroll af tillämpningen af författningarne rörande hvitbetssockertillverkningen, ville hos Kongl. Maj:t anhålla att, derest icke medel för berörda ändamål kunna för år 1873 beredas af besparingarne å 7:de hufvudtiteln, Kongl. Maj:t täcktes under förskottstitel anvisa hvad som härtill erfordras samt taga under nådigt öfvervägande, huruvida icke förenämnda kontroll kunde sättas i samband med kontrollen öfver bränvinstillverkningen och till nästa Riksdag aflåta förnyad nådig proposition i ämnet." — Och anhåller jag hos Herr Grefven och Talmannen om proposition på detta mitt förslag.

Herr Statsrådet Wærn: Ett liknande omordande af lämpligheten att sammanslå kontrollen af hvitbetssocker- och bränvinstillverkningen förekom vid remissen af den Kongl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof, och jag hade då tillfälle att svara, att Kongl. Maj:t hade under öfvervägande, huruvida icke kontrollen å bränvinstillverkningen kunde öfverflyttas från Civil- till Finans-departementet, men att tiden icke medgifvit något utarbetande af ett sådant förslag. Frågan är således icke ny utan har redan utgjort föremål för Konungens rådgifvares öfverläggning.

Hvilket praktiskt resultat skulle erhållas genom den siste värde talarens förslag lemnar jag derhän. I stället för att Kongl. Maj:t, då man bland statens inkomster uppfört inkomsten af hvitbetssockertillverkningen, ansett att man äfven borde bland utgifterna upptaga kostnaden för kontrollen å denna tillverkning, har han föreslagit, att man skulle hänvisa omkostnaderna för denna kontroll på besparingarne å sjunde hufvudtiteln. Att hänvisa på besparingar är i all-

mänhet föga lämpligt och särskildt gäller detta i förevarande fall, enär besparingarne på 7:de hufvudtiteln äro högst ringa. Hvad för öfrigt angår frågan, om man bör binda denna kontroll vid 7:de hufvudtiteln, så är väl i detta afseende ett hänvisande till besparingar på denna hufvudtitel af alldeles samma betydelse som att uppföra kostnaderna å hufvudtitelns stat. Bör ej kontrollen fästas vid denna hufvudtitel, är ju det ena lika oriktigt som det andra. Lika litet som jag gillar att hänvisa på besparingar, kan jag godkänna att anslaget skulle anvisas under förskottstitel. Det rätta och med god ordning mest öfverensstämmande är ovilkorligen att ett sådant anslag uppföres på stat. — Hvad beträffar anmärkningen, att kontrollkostnader förut skulle ifrågakomma under sista delen af år 1873, och att således för närvarande anslaget skulle kunna afslås, får jag erinra, att jag många gånger hört inkast göras mot att Kongl. Maj:t under löpande år föreslagit ändringar i statsregleringen för samma år. Det ifrågasatta ringa förslagsanslaget kan icke i någon mån rubba statsregleringen eller tynga på budgeten och i sjelfva verket tynger det ju lika mycket, om man hänvisar till besparingar eller uppför ett anslag på stat.

Kongl. Maj:ts förslag är, efter min uppfattning, det lämpligaste, hvarföre jag anhåller om bifall till detsamma.

Herr Petre: Vid det förhållande att Kongl. Maj:ts proposition upptager ett belopp af 20,000 Rdr såsom inkomst af hvitbetsocker-tillverkningen, har inom Stats-Utskottet ingen röst höjt sig för den mening att från utgifterna utesluta ifrågavarande anslag. Jag har en ökad anledning att nu vidhålla denna åsigt, då förut anmärkningar blifvit gjorda att inkomsterna blifvit för högt beräknade.

I afseende på kontrollen har den upplysning erhållits, att en kommission blifvit tillsatt för att tillse huru denna kontroll bäst skall kunna utöfvas; och samma kommission lär väl icke underlåta att äfven tillse om en förening lämpligen kan ske med den kontroll, som för bränvinstillverkningen nu finnes.

Då emellertid ökade kostnader härför ej torde kunna undvikas och det ifrågavarande anslaget blifvit uppfördt som förslagsanslag, får jag anhålla om bifall till detsamma.

Grefve Mörner. Carl Göran: Den förste talaren fästade uppmärksamheten på den dubbla utgift, som skulle uppkomma derigenom att en kontrollbyrå upprättades under Finans-departementet, oaktadt en dylik redan finnes under Civil-Departementet, men det torde vara andra utgifter af ännu större betydelse, som skulle blifva dubbla i händelse detta förslag antoges. Jag åsyftar kontrollen i orterna. Icke kan det vara lämpligt att tillsätta två öfverkontrollörer med sina underkontrollörer i hvarje län, der en hvitbetsockerfabrik kommer att anläggas. Jag tror icke, att de nuvarande bränvinskottörerna blifvit öfveransträngda eller att de skulle blifva missnöjda, om de erhöles traktamente och resekostnadsersättning för att besöka äfven hvitbetsockerfabrikerna. Då härtill kommer att den ifrågavarande fabrikan-

tionen

tionen icke kan komma att utöfvas förrän i slutet af nästkommande år, så är Riksdagen, då den i Januari månad samma år sammanträdde, fullkomligt oförhindrad att anvisa medel för detta ändamål, och till denna tid kan den komité, som är nedsatt, hinna afgifva sitt utlåtande. Derförinnan har icke heller någon riksdag af den påräknade inkomsten hunnit inflyta. För öfrigt synes kontrollkostnaden något för stor. Det är väl icke så obetydligt att af en inkomst, som icke är större än denna, aftaga en fjerdedel till omkostnader för kontrollen under en tid af endast tre månader.

Af alla dessa skäl skulle man gerna för tillfället kunna afslå hela anslaget, men jag vill dock icke väcka påstående derom, utan anhåller att ärendet måtte till Stats-Utskottet återförvisas, på det att Utskottet måtte taga det i förnyadt öfvervägande.

Friherre af Ugglas: Den omständighet att Kongl. Maj:t bland inkomsterna uppfört ett belopp af 20,000 R:dr, utgörande skatt å hvitbetsocker-tillverkningen, kan väl icke föranleda dertill, att bland utgifterna ovilkorligen skall upptagas det af Kongl. Maj:t föreslagna belopp för kontrollen å denna tillverkning. Summan är både å ena och å andra sidan allt för obetydlig för att dervid något egentligt afseende skall kunna fästas, men min hufvudsakliga anmärkning är den, att jag ogera vill vid sjunde hufvudtiteln binda en kontroll, under det att man på en annan hufvudtitel har *en annan* dermed likartad. Chefen för Finans-Departementet har i statsrådsprotokollet förklarar, att han ansåg denna kontroll, som afsåge ett ärende af mera finansiell natur, böra erhålla sin plats på sjunde hufvudtiteln. Det synes mig dock som om det funnes stora skäl att undersöka huruvida möjligen båda kontrollerna kunde sammanföras under den sjette eller, som jag föreslagit, under den sjunde hufvudtiteln, men, för att ernä detta, tror jag att det är af vigt att Riksdagen nu icke tager på hand att en fristående kontrollbyrå skall inrättas.

Jag nämnde att medel kunde beredas på besparingar eller under förskottstitel. Jag gjorde detta af grannligheten, emedan jag icke ville yrka afslag, utan att tillika anvisa det sätt, hvarpå Kongl. Maj:t kunde erhålla för ändamålet behöfliga medel. Då frågan här endast gäller en tid af tre månader, tror jag att det icke kan vara skäl att uppföra ett särskildt anslag och derigenom möjligen uppskjuta den ifrågasatta utredningen, hvilken jag anser kunna blifva högst gagnelig.

Då här numera blifvit yrkadt återremiss, instämmer jag deri, anseende mig icke kunna fordra att Kammaren skall på stående fot fatta ett beslut i öfverensstämmelse med det af mig formulerade förslag. Jag afstår således från mitt förra yrkande och förenar mig med Grefve Mörner.

Herr Bennich: Det är med en viss förundran jag hört en och annan praktisk man säga, att man skulle kunna sammanföra ifrågasvarande båda kontroller; och det är så mycket mera förvånande som det för dessa ärade talare icke borde vara obekant att sockertillverkningen är hänvisad till just samma tid, då bränvinstillverkning-

gen pågår. Hvitbetsocker-tillverkningen inskränker sig nemligen till några månader på hösten och en kort tid på våren. Vid sådant förhållande synes det mig vara i högsta mätto olämpligt att, då bränvinskrollörernas krafter tagas i anspråk för tillsynen å bränvinstillverkningen, äfven vilja använda dem att kontrollera en helt annan tillverkning, som infaller på samma tid. För öfrigt synes mig hela frågan vara en sak, om hvilken man icke bör mycket tvista, då den endast gäller den jemförelsevis obetydliga summan af 5,000 R:dr. Vi måste väl också erkänna att, ehuru regeringen bör känna sig uppmanad att vidtaga alla förenklingar och lindringar i afseende på kontrollkostnaderna, det likväl icke kan vara välbetänkt att på förhand undandraga regeringen medel, som sedermera möjligen kunna finnas nödvändiga för att betrygga statens rätt till utbekommande af en afsedd inkomst. Skulle man, på det sätt som den ärade representanten från Östergötland ifrågasatt, på ovissa förutsättningar om verkställbarheten grunda beslut att sammanslå kontrollen öfver olikartade statsinkomster, som på samma tid skola indrivas, så borde man med lika mycket skäl kunna yrka sammanslagning af andra sins emellan skiljaktiga förvaltningsbestyr, hvarigenom en åsyftad besparing möjligen ledde till allmän oreda och förvirring inom de särskilda förvaltningsgrenarne.

Till experimenter i sådan väg vågar jag ej lemna min röst, hvarför jag hemställer om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Petre: Jag kan icke finna, att de anmärkningar, som af Friherre af Ugglas blifvit framställda, icke mycket väl skulle kunna af Kongl. Maj:t tagas i betraktande, oaktadt det begärda förslagsanslaget af Riksdagen nu beviljas. Vi hafva nyligen haft en fråga om sammanslagning af tvänne verk och ehuru denna fråga ännu är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, har det dock icke blifvit ifrågasatt, att Riksdagen skulle vägra att fortfarande bevilja anslag till dessa verk. Jag vill härjemte påpeka, att hos flera ledamöter inom Stats-Utskottet försports ovilja att ändra statsregleringen på det sätt att man beviljar nya anslag under löpande år. På den grund hafva anslag, som blifvit begärda på fjerde hufvudtiteln icke blifvit beviljade. För min del anser jag denna fråga icke vara af den betydelse att man haft skäl att framställa sådana anmärkningar som här blifvit gjorda; och jag tror icke att man behöfver befara att regeringen, i fall detta anslag beviljades, icke skulle åt frågan om ett lämpligt ordnande af ifrågavarande kontroll egna all tillbörlig uppmärksamhet.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Grefve Mörner: Representanten från Jemtland förvånade sig öfver, att praktiska män kunde sätta i fråga en anordning, sådan som här blifvit af Friherre af Ugglas föreslagen. Om jag skulle säga min tanke uppriktigt, vill det synas mig, att den värde representanten från Jemtland den gången glömt praktiken. Det skulle nemligen kunna inträffa, att på samma ställe komme att finnas en kontrollant för bränvin och en kontrollant för hvitbetsocker, enär, såsom bekant, bränvin kan tillverkas af den sirap, som erhålles vid hvitbetsockertillverkning. Om detta är den värde represen-

tanten obekant, skulle jag råda honom att företaga en resa till Frankrike eller Tyskland, der sådan fabrikation i ganska stor skala eger rum.

Herr Bennich: Representanten från Jemtland har sig verkli- gen bekant, att man kan tillverka bränvin af sirup, och han behöf- ver således icke företaga någon resa vare sig till Tyskland eller Frankrike för att vinna kännedom derom. Men han har sig likale- des bekant, att Kongl. Maj:t icke kan af de för ett ändamål — kont- roll öfver bränvinstillverkningen — afsedda medel använda någon del för ett helt annat ändamål — kontrollen öfver hvitbetsockerfa- brikationen — och då den ärade representanten från Kronobergs län städse visat sig mån om ordning på alla hufvudtitlarne, hade jag icke trott, att han skulle förorda en sådan konfusion, hvarigenom sjelfva Kammarrättens kunde komma i förlägenhet, hvart den skulle vända sig för vinnande af upplysning om statsmedlens rätta användande.

Friherre Funck: Mig synes, att man velat gifva denna fråga större betydelse än den i sjelfva verket förtjenar. Frågan gäller egentligen, huruvida ett anslag, som erfordras för ett under de sista månaderna af 1873 inträffande behof, bör uppföras på stat eller hän- visas till förskottstitel eller besparingar. Då emellertid utgiften må- ste ega rum, torde det rätta vara, att uppföra anslaget på stat. Det kan anmärkas, att en kontrollkostnad, uppgående till 25 procent utaf inkomsten vore nog dryg, men då anslaget lemnas såsom förslags- anslag, komme naturligtvis deraf icke att utgå mera än som verkli- gen erfordrades. Något hinder att, sedan utredning försiggått om det lämpligaste sättet att ordna kontrollen, öfverflytta anslaget till en annan hufvudtitel, förefinnes tydligen icke.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Gref- ven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till den förevarande punkten och dels återremiss deraf; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många ja, blandade med nej, och sedermera propo- sition på återremiss deraf, då svaren utföllo med många nej, blandade med ja; hvaruppå och efter det proposition på bifall till punkten ånyo fram- ställts samt med många ja, blandade med nej, besvarats, Herr Gref- ven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Grefve Mörner. Carl Göran, begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller sjunde punkten i Stats-Utskottets utlåtande
N:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas punkten.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 42.
Nej — 32.

8:de—13:de punkterna.

Biföllos.

14:de punkten.

Grefve Mörner, Carl Göran: Mot det ifrågavarande förslaget har jag icke något att erinra. Jag vet dock icke hvad staten skall göra med denna kalkugn, sedan staten lyckats blifva egare till densamma; och jag hemställer derfore, att den måtte få säljas, likväl utan några medföljande servituter.

Herr Gyllenram: Då Konungens Befallningshafvande i Gotlands län till Kongl. Maj:t ingått med framställning om inköpande af kalkugnen, har dervid förnämligast hänsyn tagits till den besparing, som för statsverket skulle uppstå genom befrielse från ålgandet att för kalkugnen anskaffa ved, men Konungens Befallningshafvande har jemväl afsett, att efter kalkugnens inköpande länsresidenset skulle befrias från detta eldfarliga grannskap. Konungens Befallningshafvande har föreställt sig, att, om beslut fattades om kalkugnens inköpande, skulle, med Kongl. Maj:ts begifvande, platsen få ligga öppen, hvilket vore af vigt ej blott för residenset, utan äfven för det straxt öster om tomten befintliga f. d. kronomagasinet, som numera blifvit öfverlätet till Arméförvaltningen och hvari inrymtes en ganska dyrbar materiel. För nämnde byggnader vore det af vigt, att den tomt, som hittills varit begagnad till vedupplag och till sjelfva ugnen, ej vidare härtill användes.

Grefve Mörner: Jag har mig icke bekant om det finnes något kalkbrott invid denna ugn. Men om så vore händelsen, kunde en annan sätta sig i besittning af och bearbeta detsamma. Då vore icke mycket vunnet med att staten behölle denna possession.

Herr Bennich: Det är mig ett sannt nöje att kunna instämma med representanten från Kronobergs län. Jag tager mig derfore friheten hemställa, om icke Riksdagen behagade icke blott bifalla Utskottets förslag om inlösen af ifrågavarande kalkugn, utan tillika besluta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med anhållan att Kongl. Maj:t täcktes till kommande Riksdag göra framställning om användningen af denna kalkugn. så att, å ena sidan, residenset måtte befrias från eldfara och, å andra sidan, platsen blifva på ändamålsenligaste sätt tillgodogjord.

Herr Gyllenram: Med anledning af Grefve Mörners sednaste anförande får jag upplysa, att kalkbrott finnas på flera mils område

kring Wisby samt att kalksten till den ifrågakvarande ugnen under sednare tider hufvudsakligen hemtats från Wisborgs slotts ruiner.

Sjelfva tömten är irregulier och lämpar sig icke för uppförande af byggnader.

Grefve Mörner: I det outhärdliga skicket, hvori frågan för närvarande befinner sig, och då ugnen icke före nästa riksdag läser försvinna, vill jag nu icke yrka ändring i Utskottets förslag. Jag skall emellertid söka att till nästa riksdag hafva ugnen i godt minne.

Herr Bennich: Det är mig ett ytterligare nöje att förena mig med representanten från Kronobergs län, hvarföre jag nu frånträder min framställning om särskild underdånig skrifvelse i ämnet.

Öfverläggningen förklarades härefter slutad och punkten bifölls.

6:te punkten.

Bifölls.

Föredrogs änyo Stats-Utskottets den 28 och 29 sistlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 17, Bil. Litt. A., i anledning af väckt motion angående upphörande af mantalspenningarne.

Herr von Koch: Den första anmärkning jag har att framställa emot Stats-Utskottets betänkande är den, att Utskottet här velat tillvalla sig eller rättare Riksdagen rätt att i frågan ensam besluta. Medgifvande, att vår grundlags stadganden i ämnet möjligen kunna vara något tvetydiga, tror jag dock, att så länge det närvarande stats-skicket egt bestånd, det i afseende på de ordinarie inkomsterna alltid praktiserats så, att Riksdagen i sina beslut använt uttrycket "för sin del" och sålunda erkänt Kongl. Maj:ts rätt att i afgörandet deltaga.

Beträffande sjelfva saken, ber jag få erinra, att jag, när frågan om den personliga skyddsafgiften förevar, yrkade dess borttagande, och att således, då nämnda afgift är intimt förenad med mantalspenningarne, min uppfattning i fråga om direkt personel skatt är gifven. Jag har dock i allmänhet icke velat gå radikalt tillväga och vill det icke heller nu. Jag, som tyvärr måste bekänna, att jag icke blir klokare för hvar dag, jag tänker ännu på samma sätt som vid 1854 års riksdag. När fråga då var om mantalspenningarnes borttagande biträdde jag icke ett sådant yrkande helt och hållet, ehuru jag medgifver, att sjelfva skatten till sin natur var fördönlig, utan jag påyrkade, att man skulle modifiera dess törhatlighet genom att ställa så till, att den icke blefve tryckande. I sådant syfte beslöt också Ridderskapet och Adeln vid nämnda riksdag en återremiss, men de andra tre stånden hade då redan fattat beslut i sjelfva saken, så att återremissen icke föranledde någon åtgärd. Hvad jag nu

skulle önska vore, att man utsträckte det under litt. a i förordningen om mantalspenningarne förekommande undantag, enligt hvilket från mantalspenningars erläggande befrias de, som åtnjuta fattigunderstöd äfvensom de, hvilka enligt vederbörande kommunalstyrelses intyg böra för fattigdom eller sjuklighet från afgiften befrias, derhän, att alla de, som icke erlägga bevillning efter andra artikeln, befriades från mantalspenningarne, och ville man icke gå så långt, borde man åtminstone utsträcka undantaget till *dem af dessa* mindre bemedlade som icke uppnått 25 års ålder. Jag frågar eder, mine Herrar, om det kan vara rätt att taga ut en direkt beskattning af dem, som icke ega 400 R:drs inkomst, helst dessa drabbas af en hel hop indirekta skatter, hvilka måste kännas hårdare ju mindre förmögenheten är. Dessutom existerar ju samma grund för befrielse från den direkta *personliga* skatten som från bevillningen, och som bekant äro ej blott de, hvilkas inkomster uppgå till mindre än 400 R:dr, befriade från all bevillning, utan äfven åtnjutes af dem, hvilkas inkomster väl öfverskrida denna siffra, men ej uppgå till 1,800 R:dr, afdrag för 300 R:dr af inkomsten. Anledningen hvarför 300 R:dr undantagas från bevillning är den, att vid tiden, då bevillningsförordningen uppgjordes, beräknades, att de nödvändigaste lefnadsbehofven uppgingo till nämnda belopp. Komiterade hade satt siffran till 400, men detta nedprutades till 300, hvilket redan för den tiden var lågt, men måste vara det ännu mera för närvarande, då priset på lefnadsförnödenheter allmänt stigit betydligt, till stor fördel för landet och oss, som sälja kött, bröd och smör, men till föga båtnad för våra arbetare. Visserligen hörde jag under öfverläggningen om personliga skyddsafgiften, att dagspenningen i vissa provinser betydligt stegrats, så att den för närvarande i medeltal utgjorde 1 R:dr 20 öre för man och 60 öre för qvinna; men jag har mig särskildt bekant, att i andra orter detta icke är förhållandet, utan att dagspenningen utgör för karlar, som icke hafva särskild slöjdskicklighet, 50 öre om vintern och 67 öre om sommaren och för qvinnor 37 öre om vintern och 50 öre om sommaren. Om man nu från direkt skatt befriade alla dem, som icke hade 400 R:dr inkomst och konsekvent genomförde den regeln, att icke taga ut direkt skatt af någon, som derigenom kunde äfventyra att komma fattigvården till last, så tror jag, att detta vore med statens sanna fördel öfverensstämmande. För 18 år sedan, då jag hade bättre krafter, företog jag en undersökning, dervid jag fann, att afskrifning från direkt skatt tillgodokommit omkring 300.000 personer. Ehuru såsom en snillrik ledamot af Ridderskapet och Adeln en gång yttrade, ingenting kan vara tråkigare än att läsa i bok, tager jag mig dock friheten att härvid föredraga ett stycke ur ett anförande, jag hade vid 1854 års riksdag.

”Staten, säger man, förlorar en betydlig inkomst. Jag vill ej bestämdt bestrida detta, särdeles om mitt förslag antages. Förlustens belopp kan jag ej för tillfället beräkna. Men jag ber dock få erinra derom: att ehuru mantalspenningar årligen, enligt Rikshufvudboken år 1850 . . . . . 423,299 R:dr

och år 1851 . . . . . 427,684 ..

debiteras för en summa af omkring 425.000 R:dr. synes det dock af

betänkandet, att de sista 5 åren i medeltal endast omkring 354,000 R:dr influtit; att minskningen 65 å 70,000 R:dr egentligen tillkommer derigenom att ett ganska stort antal — troligen minst 300,000 personer — ej förmå utgöra ens denna låga skatt af 12, 8, 6 eller 4 skilling; att naturligtvis dessa 300,000 personer nästan uteslutande tillhöra de folkklasser, jag nu ville derifrån befria; att dessa 300,000 personers debitering, eftersökande, lagsökande och, efter skedd extraordinarie afkortning, slutliga befriande från skatten förorsaka både dessa personer och statens tjänare ett besvär och, en kostnad, som man lätt kan föreställa sig, om man känner värt uppbördssätt. Men som ej utan allt för mycken möda kan i penningar beräknas; samt att, af dessa skäl, jag ingalunda anser mig mycket misstaga mig om jag antager, att nämnda 300,000 misslyckade debiteringar tillika med de lyckade hos den öfriga delen af dem, som, enligt mitt förslag, skulle skonas, föranleda en förlust, så betydlig för enskilda och för det allmänna, att den i det närmaste, om ej fullt, motsvarar hvad minskningen i statsinkomst, enligt mitt värdsamma förslag, skulle komma att utgöra.

Denna minskning vore dessutom då ej, som nu, en bortkastad summa. Hela beloppet kvarstannade då i de skattdragandes fickor. Jag vill icke försöka att vinna mitt mål, genom att vädja till känslorna, men det vore ett svek emot den sak jag försvarar, om jag icke erinrade dem, som äro nog lyckliga att aldrig hafva bevittnat, ännu mindre sjelfva erfarit fruktan för fjerdingmannen eller länsmannen hos den som väntar sig eller undergår en utmätning för skuld, den han ej förmår gälda, att många suckar och tårar vid sådana tillfällen tillkomma. Dessa kunde ock sparas. Dylika besparingar önsken I alla, mine Herrar, och som säkert kunna vi väl ock antaga, att tusen- eller hundratusen-talen af utmätningförsök, hvad godt de möjligen kunna uträtta, icke stärka de kärleken till fäderneslandet, eller till dem af den allmänna ordningens tjänare, som hafva den sorgliga pligten att i första hand anses såsom deras upphof och dertill vara vittnen.

Må man ej heller föreställa sig att våra arbetare, om de ock befriades från alla eller de flesta af dessa utgifter, hvilket jag skulle önska, men ej nu vågar hoppas, skulle blifva lottlöse i afseende på statsbördorna. Utan att ega något, är vår arbetare ändå underkastad, bland annat, beväringsskyldighet, ett onus, hvarför man i dessa dagar lär frilegt sig med 500 R:dr. Biträde vid skallgång, skogseld, strömrrensningar, smittosamma sjukdomar bland människor och djur, måste han ock under vissa förhållanden lemna. Dessutom träffas han af indirekta pålagor, ofta i högre proportion än den förmögnare. Tullen på spanmälen*), saltet*), sillen, köttet*), kaffet, sockret, tobaken, ullen*), lädret m. m. drabba arbetaren med sin dryga del. Skatten å bränvinet får han till större delen vidkännas. Han behöfver icke att dricka kaffe, använda tobak eller bränvin. säger man; nåväl, men låt honom då åtminstone behålla sin styfver för att köpa mjölet, sillen och saltet.“

*) Nu efter mycket motstånd borttagna.

Det har under de föregående dagarne lifligt debatterats om skatteminskningar, och nästan hvarje talare har förklarat, att han ansåge nedsättning i skatterna böra ega rum. Men när fråga kommit till någon viss skattetitel, då har det varit omöjligt att förena rösterna, utan en ville hit, en annan dit. Har skeppsredaren velat hafva bort lastpenningarne, så har jordbrukaren höjt sin röst deremot, och så vice versa. Också tyckes det mig, att de allmänna grunderna för beskattningsväsendet äro minst sagdt något osäkra inom denna församling, och sanningar, som annars anses såsom de enklaste, blifva här motsagda. Vi se huru denna nuvarande Finansministern och hans företrädare draga hvar åt sitt håll; på samma sätt Bevillnings-Utskottet och Stats-Utskottet. De, som styra inom konseljen, tyckas också i beskattningsfrågor vara af olika tankar med dem som styra inom Stats-Utskottet. Vill man borttaga en skatt, som man fördömer, så säges genast, att vi dertill icke hafva råd. Härvid tager jag mig emellertid friheten vända mig till Bevillnings-Utskottets ordförande, hvilken egentligen varit den, som med talang gjort gällande den åsigt, att vi icke hade råd att taga bort skyddsafgiften, för att fästa uppmärksamheten på, att han jemte vår regering har i sina händer förmåga att skaffa oss en statsinkomst af två millioner, och detta genom en skatt, som jag vågar påstå vara *absolut rättvis*. Detta skulle ernås genom att förena bränvinstillverkningskatten med försäljningsafgifterna. Verkningarne häraf blefve dessutom ett höjande af den allmänna moraliteten, ett förekommande utaf lagens kringgående icke blott på krogar utan *mycket* högre upp. För min del måste jag också framgent anse, att rättvisan bjuder, att supen icke, genom beskattningssättet, af oss göres billigare för lagstiftarne sjelfva, än för deras drängar och arbetare. För några år sedan yttrade sig dåvarande civilministern, nu kronans förnämste rådgifvare, här på detta run för ett förslag om sammanförande af nämnda skatter. Afven numera Statsrådet Friherre Alströmer omfattade tror jag då samma åsigt. Vilja regeringens öfriga ledamöter nu också omfatta denna stora angelägenhet, så skola de nog lätt föra den till godt slut och då undanrycka sina motståndare vid de åsyftade skattelindringarne deras enda plausibla vapen. De skola då förgäfvets bjuda till att visa det vi icke hafva medel att ersätta den minskning, som uppstode genom borttagande af *åtskilliga usla* skatter.

Såsom jag redan nämnt, skulle jag helst önska, att vi kunde komma derhän, att alla de, som icke erlägga bevillning efter andra artikeln, befriades från erläggandet af mantalspenningar; men skulle man anse, att deraf skulle föranledas för stor rubbning, kunde man åtminstone göra det tillägg, att alla de af dessa, som icke uppnått 25 år, befriades. Jag har valt denna åldersiffran, emedan ynglingar till 25 år äro underkastade konskription, och en hvar vet, att de under bevaringsåldern i allmänhet hafva svårt att erhålla tjänst och sålunda blifva i tillfälle att genom husbonden erlägga skatten.

Då jag icke vill att Kammaren så till sägandes på stående fot skulle fatta ett beslut i en så vigtig fråga, och möjligen en sammanjemkning med Medkammaren lättast kunde åstadkommas om ärendet till Utskottet återförvisades, för att der komma under förnyad be-

handling, inskränker jag mig till att yrka återremiss i den syftning, att förordningen angående mantalspenningarne den 24 April 1864 § 1 mom. a må erhålla följande lydelse:

“Alla de som icke erlagga bevillning efter andra artikeln bevillningsstadgan (samt icke eller uppnått 25 års ålder.)“

Herr Bennich: Jag skall försöka att icke göra mig skyldig till, hvarken att framkomma med nya förslag, hvilka, sedan motions-tiden redan förflutit, jag föreställer mig, icke kunna komma under Stats-Utskottets pröfning, ej heller att inblanda i diskussionen frågor om beskattning å bränvin eller andra saker, hvilka icke höra hit, utan vill allenast hålla mig till den sak, som nu är i fråga, eller borttagandet af mantalspenningarne. I afseende å densamma ber jag att få hos Kammararen återföra i minnet att, då för några dagar sedan det var fråga om den personliga skyddsafgiften, jag tillät mig att förorda en nedsättning deraf, icke derföre att jag ville att någon svensk medborgare, med full arbetskraft och i den ålder att kunna försörja sig och i viss mån bidraga till fyllande af statens behof, skulle befrias från att utgöra ett sådant bidrag, utan derföre att jag ville att detta bidrag skulle vara så billigt, att så få som möjligt skulle behöfva vädja till kommunalstyrelsen för att få eftergift af sina medborgerliga skyldigheter. Jag utgick då, likasom nu, från den synpunkt, att hvarje svensk medborgare med full arbetskraft är skyldig att i någon mån bidraga till statsbehofvens fyllande; en uppfattning, som grundar sig på förutsättningen icke allenast af en skyldighet, utan äfven af en rättighet för medborgaren, såsom sådan. Under en sådan förutsättning anser jag sjelfva den grund, som ligger uti förevarande ordinarie beskattning, icke böra kunna upphävas eller rubbas af ett tillfälligt godt tillstånd i statsfinanserna. Jag trodde, att vår lyckliga finansiella ställning skulle kunna berättiga till och påkalla en nedsättning i den personliga skyddsafgiften, hvilken såsom bevillning är underkastad årlig pröfning af Riksdagen ensam; men deremot vill jag icke lemna min röst för en åtgärd, som skulle upphäva sjelfva den, enligt min tanke, riktiga och viktiga grundsats, hvilken sedan långliga tider tillbaka genomgått vår skattelagstiftning, att individen, såsom sådan, skall i någon mån erlagga skatt till staten. Icke ens pröfningen af denna fråga anser jag böra åt den ena statsmakten ensam öfverlätas; och som den förevarande skattetiteln är af beskaffenhet att båda statsmakterna måste komma öfverens, för att ett beslut skall blifva gällande, vill jag icke på samma skattetitel experimentera med en nedsättning af densamma eller ett upphörande deraf. Ehuru jag icke lyckats att göra gällande den åsigt jag hyst, och som jag, oaktadt den stora majoriteten inom denna Kammarare, fortfarande hyser, att tidpunkten vore lämplig att nedsätta den personliga skyddsafgiften, anser jag likväl frågan om nedsättning i de personliga skatterna vara vida underlägsen den om principen att sådan skatt fortfarande skall utgå; hvarföre jag hemställer om afslag å hvad Stats-Utskottet i strid mot denna princip nu föreslagit.

Herr Ekman, Carl: Då jag tror mig kunna vara fullt förvissad, att denna Kammare icke vill understödja Stats-Utskottets förslag, i den form detsamma från Utskottet inkommit, och icke heller lemna sitt samtycke till någon sådan modifikation deraf, som en reservant från denna Kammare förordat, vill jag icke taga Kammarens tålmod i anspråk med att ingå i något vidlyftigt anförande, utan inskränker mig till att anhålla, det Kammaren behagade afslå föreliggande betänkande från Stats-Utskottet.

Herr Montgomery-Cederhielm: Då jag inom Utskottet deltagit i det beslut, som nu är föremål för Kammarens pröning, på det sätt att jag i sjelfva *saken*, eller i afseende å borttagandet af denna skattetitel, varit af samma mening som Utskottets majoritet, men icke i afseende å den *form*, i hvilken Utskottet ansett, att förslaget borde framställas, ber jag att med några ord få yttra min åsigt i frågan.

Beskattningsväsendet är en vigtig del af samhällsordningen, och sättet huru skatter beslutas, huru de uppbäras, äfvensom bestämmandet af de föremål, som skola beskattas, äro frågor af den största vikt för samhällsmedlemmarnes trefnad och lycka. Det är gifvet, att beskattningen icke kan vara stillastående; den måste följa med sin tid, med samhällets framåtgående och civilisation. Vi se ock huru skatter blifvit borttagna, som man ansett olämpliga, såsom hammarskatten, qvarnräntan och tackjernstonden. Alla dessa hörde till statsverkets ordinarie inkomster; men man har ansett, att de lefvat ut sin tid, och att de borde tagas bort, för att gifva friare rum åt näringarne. Vi hafva sett huru man förvandlat eller förenklat skatterna, sednast år 1853, då en mängd persedlar förbyttes till färre, och slutligen 1869, då de alla förvandlades till penningar. Det är således beständigt en rörelse, som pågår i beskattningsväsendet, och det vore ganska illa, om man skulle tänka sig, att man i denna fråga skulle stå stilla och icke följa den anvisning, som föregående tider gifvit. Ingenting visar detta bättre, än när det blir fråga om påläggande af nya skatter. Till exempel vid 1867 års riksdag befanns statsverket i behof af ökade inkomster, och man föreslog då en vapenskatt och förhöjning i tullen på socker och kaffe; men det föll icke någon in att såsom en gård föreslå en hel eller half gås, ett tjug ägg eller dylikt, utan man tog en skattetitel, som för vår tid var lämplig och begriplig, och som allmänt kunde uppfattas. På samma sätt var det vid 1870 års riksdag, då ökade inkomster behöfdes, och då skedde det genom en förökad tilläggsbevilning; men ännu har icke någon satt i fråga, att inkomster skulle beredas, vare sig genom förhöjning af den personliga skyddsafgiften eller genom förhöjning af mantalspenningarne. Man föreslog nemligen hvad som i vår tid, på 1870-talet, var det lämpligaste; likasom på den tid, då största delen af våra skatter infördes, man måste taga hvad som kunde gifvas. På 1600-talet måste man taga mantalspenningarne såsom en personel skatt, då man fick lof att leta efter någon utväg; likasom man år 1812 måste taga den personliga skyddsafgiften, då

man hade svårt att få reda på något annat lämpligare sätt att bereda staten inkomst.

För min del anser jag likväl, såsom jag yttrade, då frågan om den personliga skyddsafgiften förevar, att dessa kapitationsafgifter äro de olämpligaste skatter, som kunna finnas. Jag vill nu icke upprepa hvad jag då yttrade; men jag ber att få dertill lägga några ord, och meddela upplysningar om förhållandena i åtskilliga främmande länder. Jag vill då der vid lag först och främst säga, att en kapitationsafgift en gång för alla fixerad och bestämd och ovilkorligen lika för alla medborgare, som här i Sverige, existerar icke, så vidt jag vet, i något annat land i Europa. I *Frankrike* infördes en nästan fullständigt fixerad *kapitationskatt* genom revolutionen. År 1791 fastställdes den till värdet af 3 dagars arbetslön och har sedermera undergått åtskilliga modifikationer. År 1832 fastställdes den åter till värdet af trois journées de travail. Den kan ej öfverstiga en franc 50 centimer och ej understiga 50 centimer och erlägges af hvarje fransman. Den är således icke till beloppet fixerad sasom hos oss, utan beroende på värdet af dagsverken, hvilket bestämmes af departementalråden, ungefär som markegångssättningen hos oss. I *Ryssland* finnes ännu kvar en *personel skatt* på bönder och borgare, men denna skatt fördelas nu af kommunerna efter innevånarnes förmögenhet, hvarigenom skattens karakter förändras. Skatten repartieras på kommunerna efter antalet af "manliga själar", beräknade efter 16 års perioder, och kommunerna repartisera den sedan inom sig efter olika grunder, men vanligen i proportion till förmögenheten. I *Preussen* blef under de svåra åren 1810—1814 i finanssystemet intagen en *fixerad personalskatt*, genom lagen den 28 Oktober 1810, i samband med upphäfvande af åtskilliga konsumtionsskatter, framför allt den då bestämda kvarntullen (Mahl-accise). Denna fixerade personalskatt utgjordes med en half Thaler för hvarje person öfver 12 år. Analogien med våra mantalspenningar är här således ganska slående, så väl i afseende å åldersbestämmelsen som å uppkomstsättet. Likväl efter krigets slut skedde häri ganska många förändringar i syfte att lämpa personalskatten efter tillgångarne och förmögenheten, och för att icke för mycket upptaga Kammaren, vill jag blott upplysa, att genom lagen den 1 Maj 1851 blef slutligen bestämdt att för alla, hvilka egde öfver 1,000 Thalers inkomst, infördes en *klassificerad inkomstskatt*, under det att de, hvilkas inkomst icke beräknades till 1,000 Thaler, (och icke bodde i en stad der Mehl- und Schlacht-Steuer utgick) fingo betala en *klass-skatt*. Denna *klass-skatt*, som erlägges af hvarje person öfver 16 år, är fördelad i 3 klasser, med en mängd olika bestämmelser i de olika klasserna, men alltid så att klassen bestämmes efter förmögenheten, och en kapitationsafgift såsom hos oss, fixerad och lika för alla medborgare samt oföränderlig, finnes icke heller der. I *åtskilliga andra Tyska stater* finnes något, som liknar en sådan kapitationsafgift, men öfverallt indelad i klasser, hvilket gifver vid handen, att det är förmögenheten, som bestämmer beloppet af skatten. I *Sachsen* finnes en så kallad *Gewerbe- und Personen-Steuer*, men denna närmade sig mycket till inkomstskatt, då de beskattade klassificeras på grund af egna uppgifter om sina

inkomster. I åtskilliga andra tyska stater finnes också något dylikt. I *Österrike* finnes numera ingen annan kapitationsskatt än Personal Erwerb Steur från 1850—1857 i Ungern, Kroatien och Slavonien: men denna skatt är en fullständig Klassensteuer gällande från 20 kreutzer till 10 floriner.

När jag nu nämnt de stater, der någonting liknande mantalspenningarne finnes, vill jag äfven nämna åtskilliga stater i Europa, der *icke* en sådan kapitationsskatt finnes. I *England* har ingen kapitationsskatt utgått sednare än Wilhelm III:s regering. I *Italien* hafva kapitationsskatterna blifvit borttagna och finnas icke nu mera. De funnos förut under olika former i Parma, Lucca, Toscana, Romagna, Bologna, Ferrara och voro i Piemont sednast ordnade genom lagen den 28 April 1853, men bortfölo öfverallt genom den nya lagen för konungariket Italien om skatt på lös förmögenhet. Likaså är förhållandet i åtskilliga tyska stater. Så har Kopf-Steuer i *Sachsen-Weimar* upphört: och i *Schleswig och Holstein* forsvann denna skatt år 1848. Något, som liknar våra mantalspenningar, finnes således icke, efter hvad jag vet, någonstädes i Europa.

Man har här sagt, att det skulle vara orätt att taga bort dessa mantalspenningar, jemförelsevis med den personliga skyddsafgiften, emedan de förra skulle konstituera medborgaren, eller hans rättighet och skyldighet att i sin mån bidra till fyllande af statens behof. Vill man emellertid konstituera det medborgerliga värdet efter någon viss afgift till staten, är det väl förr efter den personliga skyddsafgiften, än efter de gamla mantalspenningarne, hvilka, tillkomna år 1625, först utgingo under form af kvarntull, men sedermera förvandlades till en personel afgift af 3 mark för hvarje person, och således aldrig kunde betraktas ur denna synpunkt.

I afseende å mantalspenningarne har jag hyst den åsigt, som jag nu hyser, redan vid 1862 års riksdag, då jag reserverade mig emot deras bibehållande och föreslog:

“att Rikets Ständer för sin del måtte besluta, att den skatt, som kallas mantalspenningar, skulle från och med nästa statsregeringsperiod upphöra”.

Jag hade då tillfredsställelsen, att åtskilliga ledamöter af Stats-Utskottet instämde med mig, och bland andra en, som nu är ledamot af denna Kammare. Således är det icke något hugskott, då jag nu försvarar en åsigt, som jag hade redan då: Jag gillar dock icke den form, i hvilken Utskottet nu föreslagit mantalspenningarnes borttagande, utan anser, att Utskottets tillstyrkande bort affattas, på sätt min reservation utvisar, att Riksdagen måtte “för sin del” besluta denna afgifts upphörande. I afseende å dessa två skattetitlar, mantalspenningarne och den personliga skyddsafgiften, som äro så lika hvarandra, och af hvilka den sednare blifvit af regeringen föreslagen att nedsättas, har jag öfvervägt hvilken som vore lämpligast att upphäfva; och då verkan för statsverket är precis densamma, tror jag, att många skäl tala för borttagande af mantalspenningarne. Kan man väl inse, hvarföre dessa två skatter, fullkomligt lika på öret, och med lika bestämmelser, skola debiteras under två titlar? Den ena, mantalspenningarne, hör till statens ordinarie inkomster och

går in till Statskontoret; den andra, personliga skyddsafgiften, som är lika mantalspenningarne i alla afseenden, är en bevilling och går in till Riksgälds-kontoret. Kan man med något skäl försvara denna inveckling af förhållanden, som kunna vara så enkla? Afven om den personliga skyddsafgiften blefve nedsatt till hälften, såsom föreslås, måste man dock komma ihåg, att den andra hälften kvarstår och skulle komma att ingå till Riksgälds-kontoret. Genom borttagande af mantalspenningarne försvinner en hel rad på debetsedeln och en kolonn för häradskrifvaren jemte ej så litet besvär för Konungens Befallningshafvande i afseende å remissen, då den återstående hälften af den personliga skyddsafgiften komme att remitteras till Riksgälds-kontoret, men någon remiss till Statskontoret komme icke vidare i fråga. Man kan säga, att dessa förändringar icke äro någon vigtig förenkling; men *något* göra de dock; och jag tror, att vi böra vara angelägna om hvarje förenkling, som kan göras i våra föräldrade former, som blott snärja oss och mycket bidraga dertill att vi blott stå och trampa och ej komma ett steg framåt.

Jag skulle tillstyrka bifall till Stats-Utskottets betänkande med den förändring, som jag i min reservation framställt; men då en ledamot yrkat återremiss, och det synes mig, att något dermed kunde vinnas, emedan det kunde hända, att man komme till öfverensstämmelse i afseende på den mycket tvistiga frågan om skattelindringar, som blifvit utkastad och väl måste utageras, får jag instämma med Herr von Koch i yrkande om återremiss.

Herr von Geijer: Den siste talaren anförde, att en fix kapitationsafgift vore den olämpligaste af alla skatter, och till stöd derför meddelade han åtskilliga upplysningar från fremmande länder, der sådana skatter i äldre tider funnits men på den sednare tiden blifvit afskaffade. Jag måste erkänna, att detta är förhållandet, och att således en strömning i riktning att afskaffa kapitationsafgifterna, genomgår lagstiftningen rörande beskattningen. Men jag ber att få nämna, att inom representantförsamlingarne alltid en stark minoritet uppträdt häremot och att äfven flere framstående stadsekonomiska författare lifligt varnat mot kapitationsafgiftens afskaffande.

Till stöd för sin mening i detta hänseende hänvisa dessa författare till Adam Smiths ryktbara grundregel för en god beskattning, hvilken grundregel, fastän onekligen något i orakelspråk affattadt, dock är den enda vägledning nationalekonomiska vetenskapen hittills gifvit oss i fråga om beskattningens ordnande på ett rättvist och billigt sätt.

Enligt Adam Smith bör visserligen i det hela taget statsborgaren skatta i förhållande till sin förmåga; men ock erlægga någon fix afgift för det skydd han af staten åtnjuter. Med hänseende härtill tror jag, att det är något för hastigt, att nu framhålla såsom en obestriddlig sats, att kapitationsafgifterna äro de olämpligaste skatter. Det kan hända, att vi ännu länge böra hafva kvar en billigt och lågt satt kapitationsafgift.

En talare, Herr von Koch, har yttrat i afseende på detta betänkande, att det vore skäl ändra författningen om mantalspenningarne

derhän, att alla skulle från denna afgift befrias, som icke erlägga be-
 villning enligt 2:dra Artikeln bevillnings-förordningen. Jag ber att här-
 vid få bemärka, att man genom en sådan lagbestämning kommer till
 det besynnerliga resultat att en del mycket rikt folk slippa betala
 denna afgift. Jag kan nemligen icke tro, att en bolagsman kan sä-
 gas betala bevillning efter 2:dra Artikeln; ty han har, som sådan,
 icke någon debetsedel, utan bolaget erlägger bevillning för inkom-
 sten hans aktier gifvit. Det är naturligtvis icke Herr von Kochs
 mening att en dylik rik bolagsman skulle slippa från mantalspenning-
 garne, utan lär han anse att sådan förmån endast skulle tillgodo-
 komma dem, hvilka icke erlägga bevillning efter 2:dra Artikeln på grund
 deraf, att deras inkomster icke uppgå till 400 R:dr. Att omskrifva för-
 fattningarne derhän är sannerligen icke någon enkel sak. Jag tror,
 att man nu endast har att välja emellan att behålla mantalspenning-
 garne sådana de nu utgå, eller ock afskaffa dem helt och hållet.

Jag instämmer i öfrigt med den siste talaren, att det är högst
 olämpligt att staten upptar 2:ne kapitationsafgifter, och tror jag,
 att det vore bra, om vi kunde blifva utaf med mantalspenningarne,
 så att den enda personela statskatten blefve den personliga skydds-
 afgiften.

I hvad Herr Bennich yttrat rörande fördelen af att kapitations-
 afgiften har en sådan form, att båda statsmakternas medgifvande
 fordras för dess borttagande, kan jag icke instämma. Jag önskade
 och skulle gerna se, att kapitationsafgift komme på bevillningsför-
 ordningen ensamt.

Om vi emellertid nu skulle taga oss för att så här oförberedt
 afskaffa mantalspenningarne, så komme deraf att uppstå behof af
 mångfaldiga lagförändringar, hvilka vi i närvarande stund icke kunna
 hinna med. Med anledning häraf anhåller jag, att mantalspenningarne
 måtte få stå kvar.

Grefve Posse: Då jag känner Kammarens tänkesätt i denna
 fråga, hade jag ej ämnat yttra mig, emedan jag tror, att majori-
 tetens tankar äro så skilda från mina, att jag anser det ej ens löna
 mödan att uttala min åsigt. Men jag har blifvit uppkallad af en
 representant på östgötabanken. Han sade nemligen, att han ansåg
 sig ej behöfva bjuda skäl, utan att han endast ville begära ett en-
 kelt afslag. Detta yttrande kunde visserligen kanske ej synas betyda
 så mycket, om det varit en åsigt hos honom ensam, men då jag finner,
 att samtliga öfrige reservanter mot Stats-Utskottets betänkande, med
 undantag af en enda, ej heller bjudit några skäl för sin från Ut-
 skottets afvikande mening, så ser det ut som detta vore en åsigt som
 kunde kallas allmän. Är då måhända frågan så utredd, att man ej
 behöfver gifva några skäl? Detta vågar jag på det bestämdaste
 bestrida. Jag anser frågan, ej blott i och för sig sjelf, utan äfven
 i följd af det sammanhang, den har med frågan om grundskatternas
 aflösning, vara en mycket invecklad fråga. Allra helst tror jag att
 då Andra Kammaren hyser motsatt åsigt i densamma, det icke kan
 vara rätt af Första Kammaren att framställa sin åsigt, utan att bjuda
 skäl för densamma. Min uppfattning är, att Första Kammarens styrka

ligger i att kunna bjuda de bästa skäl. Det torde väl ej vara för mycket begärdt, att insigterna och kunskaperna skola vara störst här, och om denna Kammare skall segra eller upprätthålla sin ställning inom representationen, skall det vara genom insigternas rätt och ej genom det bleklagda nejets! Det är väl möjligt, att en seger på sistnämnda sätt någon gång kan vinnas, men jag fruktar att, om man slår in på de bleklagda nejens väg, segern endast blir tillfällig, och att på hvarje sådan seger man kan tillämpa de välbekanta orden: en sådan seger till — och jag är förlorad! Detta var anledningen hvarföre jag uppträdde; jag vill, som sagdt, ej göra något yrkande. Skulle jag förena mig med någon, är det med dem som yrkat återremiss, ty genom en sådan skulle måhända Utskottsledamöterna från Första Kammaren komma till insigt om frågans vikt och om nödvändigheten att denna sak måste behandlas med skäl och bevis och ej med nakna negationer.

Efter jag nu har ordet, ber jag att få vända mig mot en ledamot nere på norrlandsbänken, jag säger nere och ej uppe derföre att denne ledamot alltid plägar yttra sig der nere i trakten af statsrådsbänkarne. Hans yttrande, att han fann alla skäl tala för skyddsafgiftens borttagande, men inga skäl för mantalspenningarnes afskaffande, hvilade på en så fin distinktion att jag åtminstone för min del ej förstår den. Jag kan ej begripa den stora skillnaden emellan mantalspenningarne och skyddsafgiften. De utgå efter alldeles samma grunder; att den ena går in till statsverket på ett annat ställe än den andra kan ej göra någon skillnad i sak. Jag fattar ej rätt, att det kan finnas mer än två slags skatter, hvilka staten bör hafva sig förbehållen, konsumtions- och rörelseskatt och inkomstskatt; men mantalspenningarne och skyddsafgiften höra ej till någon af dessa; skulle de höra till någon, skulle de stå på yttersta gränsen af inkomstskatterna.

Herr von Koch: Först anser jag mig böra besvara ett inkast af en representant för Jemtland, hvarigenom han tycktes vilja göra en invändning mot upptagandet af det utaf mig i mitt förra anförande framställda yrkande. Han förmenade nemligen, att härför skulle behövas en ny motion. Anser han verkligen att, då Stats-Utskottet, såsom här, tillstyrker borttagandet af *hela* inkomstiteln "mantalspenningar", det skulle behövas en särskild motion för att i detta Utskottets tillstyrkande göra den förändring att endast *en del* af denna skatt borttoges? Jag kan ej förstå annat, än att detta måtte hafva varit yttradt något i hastigheten och utan närmare begrundande. I alla händelser tror jag, att han i detta afseende kan vara lugn att vår ärade Talman, i fall yrkandet skulle vara inkonstitutionelt, derå ej framställer proposition.

Det förvånade mig äfven att höra honom upprepa den gamla utnötta frasen om det höga värde, som det skulle ega för hvarje medborgare att betala en afgift till staten. Detta har man fått höra många gånger, och jag vågar häremot anföra samma ord, jag yttrade vid 1854 års riksdag och som måhända äfven i sin mån bidrogo dertill, att Ridderskapet och Adeln utan votering återremitterade

ett betänkande från Stats-Utskottet, hvarigenom afstyrktes inom Riksdagen väckta förslag om inskränkning i mantalspenningarne. Detta förslag gick i alldeles samma riktning som det nu framställda, fastän detsamma ej egde lika omfattning och ej heller var affattadt i samma ordalag, emedan en annan bevillningsförordning då var gällande. Emellertid rönt de väckta förslagen så litet motstånd hos Ridderskapet och Adeln, att ej ens votering begärdes, då den framställda propositionen på återremiss af landtmarskalken ansågs med *ja* besvarad. Jag undrar, huru det *här* kommer att gå! De ord, hvilka jag då — på sätt jag ofvan nämnt — tog mig friheten att yttra och som jag ej trodde mig behöfva upprepa 18 år derefter, lydte sålunda: "Man påstår, att mantalspenningarne borde bibehållas, emedan arbetaren genom skattebidragets erläggande förädlas, känner sitt människovärde höjas och får ett medvetande af medborgertighet."

Detta klingar verkligen så väl, att jag önskar att jag kunde tro det vara saunt. Det vore en tröst i händelse mitt förslag icke skulle röna framgång. Hafva emellertid mantalspenningarne nu hos oss fått en sådan undergörande kraft, så lefva vi sannerligen, snart sagdt, uti den upp- och nedvända världen.

Så långt historien vet något att förmåla om kapitationsafgifter, hafva de annars omtalats såsom förnedrande, orättvisa och förtryckande. Så berättas, att staden Beauvais år 1060 fick en karta, som meddelade befrielse "de plusieurs coutumes injustes, savoir *la taille* et autres oppressions, *talliam videlicet et alios oppressiones*." Adel, prester och alla, som kunde det, skaffade sig sådan befrielse och sökte kvarhålla skatten på "*les roturiers ou vilains*".

Icke längre tillbaka än i Adam Smiths tid uppgafs af honom, att kapitationsskatter af alla slag ansågos såsom tecken till slafveri. "Poll-taxes of all kinds have often been represented as badges of slavery."

Emot denna åsigt protesterade likväl Smith, ehuru han fördömde och utdömde dylika skatter. "Uti länder, hvarest de lägre folkklassernas välmåga, trefnad och säkerhet föga tagas i betraktande, äro kapitationsafgifter mycket allmänna. (In countries where the ease, comfort and security, of the inferior ranks of people are little attended to, capitation-taxes are very common.)" Så yttrar sig denne man, en af de *första* utaf våra utmärktare statsekonomer. En af de *sista* bland dessa, f. d. franska ministern Hippolyte Passy, — jag har på de sednare åren ej kommit att så noggrannt som vid nämnde tid följa denna litteratur, jag skulle säkerligen annars varit i tillfälle att från sednare arbeten i den vägen hemta ytterligare stöd för mina åsigter i denna fråga — fördömer uti ett år 1853 utgifvit arbete i ännu strängare ordalag kapitationsskatten, den han bland annat säger vara "inique en principe" och "défavorable aux intérêts de la société tout entière."

Ännu går man här i motsatt riktning, ännu motsätter man sig uti denna Kammare förslag att från dessa skatter befria till och med den minst bemedlade befolkningen. Det var en annan stämning i åsigheterna, som gjorde sig gällande då Ridderskapet och Adeln år

1810 *afsåde* sig sin befrielse från mantalspenningars erläggande, och sjelfve förklarade sig vilja bära denna skatt; Jag beklagar, att inom denna Kammare man skall få höra upprepas sådana skäl, som det anförda. Det vore kanske värdt att vi härvid betänkte Adam Smiths, af mig ofvan åberopade ord. Är icke för närvarande gemenskapen vid armén och flottan befriade från dessa kapitationsafgifters utgörande? Och jag tror dock ej, att man anser denna gemenskap *derföre* stå på en lägre grad af medborgerlighet än andra svenska undersåter! Just denne representant från Jemtland har haft att behandla många ärenden, som rört denna samhällsklass, och jag tror, att han måste erkänna, att bland dem finnas många ytterst aktningvärda personer, många förträffliga medborgare. Jag har, på de grunder jag anført, endast föreslagit en utsträckning af de redan existerande undantagen. och det *derföre* att jag ej anser skäl att taga ätven direkt skatt af dem. som ännu kämpa, för att fylla de nödvändigaste lefnadsbehofven, i armod och betryck, och att sålunda lägga ett ytterligare hinder för desse att stiga upp till den klass af aktiva medborgare, som förmår skatta efter inkomst.

Jag vill tillägga ett ord med afseende å min ärade grannes anmärkning, att ett borttagande af mantalspenningarne skulle föranleda en rubbning i de förhållanden, som hittills gjort sig gällande, och det är att jag just med anledning af denna omständighet ej framställt yrkande om rent bifall till Utskottets betänkande. Deremot har jag trots att det vore godt att utvidga undantaget så långt som för tillfället kan prövas lämpligt. och min sträfvan *nu* går mera ut på att taga ett steg i rätt riktning, än att i sin helhet genast hinna det mål, hvilket jag anser vara det rätta.

Herr Casparsson: Jag skulle ej hafva besvärat Kammaren med något anförande i denna mycket afhandlade fråga, om ej en representant från Westergötland gifvit mig en särskild anledning dertill, genom det stränga ogillande han uttalade *deröfver*, att ingen af reservanterne mot Utskottets betänkande bifogat några skäl för sin reservation. Det är en sedan gammalt känd sats, att fråga och svar skola stå i samma kasus, och då den fråga, som Stats-Utskottet här framställt till Riksdagen förefaller mig synnerligen klen motiverad. synes mig ej heller det svar, reservanterne för sin del gifvit på densamma, behöfva någon särskild motivering. Den ledande tanken, för så vidt den uttalar sig i föreliggande betänkande, hos Utskottets majoritet synes i korthet varit denna: *då* Kongl. Maj:t på Herr Finans-ministerns framställning föreslagit Riksdagen den personliga skyddsafgiftens borttagande, *så* kan också Stats-Utskottet på Herr Ola Månssons framställning föreslå Riksdagen mantalspenningarnes borttagande. Med all aktning för den mänskliga individualitetens rätt i smakfrågor, tror jag dock denna vara *mera* än en smakfråga. Ty hvad motionären och Stats-Utskottet föreslagit är utstrykandet af en hel ordinarie inkomsttitel; hvaremot frågan om skyddsafgiftens upphörande är endast af bevillnings natur. Deri ligger enligt mitt förmenande den principiella skilnaden.

Jag tror ock, att Kammaren genom den diskussion, som i torsdags förenar och den utgång, till hvilken densamma ledde, gifvit tillräckligt uttryck af sin uppfattning, äfven af frågans rent finansiela del, för att någon utförligare motivering här skulle kunna vara behöflig.

Det egentliga skälet Stats-Utskottet anfört för sin åsigt är, att mantalspenningarne ingå till Statskontoret, men skyddsafgiften deremot till Riksgälds-kontoret och att således mantalspenningarnes borttagande skulle medföra en förenkling i uppbörden. Jag vet ej, om det är lättare att lemna penningar till Riksgälds-kontoret än till Statskontoret, men jag föreställer mig, att förhållandet skall vara ungefär enahanda och att tjänstemännen på båda ställena äro lika hyggliga och tillmötesgående.

Utskottet säger vidare, att Kongl. Maj:t nu skulle föreslagit en nedsättning i folkskoleafgiften. Detta är en nyhet för mig åtminstone. Folkskoleafgiften trodde jag vara en sedan i fjol öfvervunnen ståndpunkt, och att den ej för närvarande förekommer annorstädes än möjligen såsom rubrik uti några äldre debetsedlar, som uppbördsmännen af aktningstvårda sparsamhetskäl tyckt det vara synd att kassera. Jag vet derföre ej rätt hvad Stats-Utskottet menar, då det förmenar att Kongl. Maj:t skulle föreslagit nedsättning i folkskoleafgiften.

Sådane skäl, som Stats-Utskottet här framdragit, torde ej behöfva många motskäl, och jag tror dessutom, att diskussionen varit fullt tillräcklig, för att visa, halten deraf, och att betänkandet bör afslås, hvarå jag anhåller om proposition.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels återremiss af det förevarande utlåtandet och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades nej, sedermera proposition på återremiss deraf, då svaren utföllo med talrika nej, jemte åtskilliga ja, och slutligen proposition på afslag å utlåtandet, hvilken proposition besvarades med talrika ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande. Herr von Koch begärde votering.

Sedan Kammaren, uppå gjord proposition, antagit återremiss af utlåtandet såsom kontraposition vid den blifvande voteringen, uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition.

Den som afslår Stats-Utskottets utlåtande N:o 17, Bil. Litt. A. röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, återförvisas ifrågavarande utlåtande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 82;
Nej — 14.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 28 och 29 sistlidne Februari bordlagda utlåtande N:o 17, angående beräkningen af statsverkets inkomster.

Utskottets hemställan å sidan 2 samt 1:sta, 2:dra och 3:dje punkterna.

Biföllos.

4:de punkten.

Lades till handlingarne.

5:te punkten.

Friherre af Ugglas: Under förutsättning att Riksdagen skulle bifalla hvad Stats-Utskottet i särskildt utlåtande angående mantalspenningarne föreslagit, har Stats-Utskottet ganska riktigt i denna punkt hemställt, att mantalspenningarne skulle såsom inkomstitel ur riksstaten utgå. Då nu emellertid förutsättningen ej inträffat, följer också deraf att mantalspenningarne nu skola i riksstaten upptagas, och då ej något blifvit anmärkt mot det belopp, hvartill desamma af Kongl. Maj:t beräknats, eller 575,000 R:dr, så anhåller jag att Kammaren behagade besluta att mantalspenningarne måtte beräknas till ett belopp af 575,000 R:dr.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, beslöt Kammaren, att *mantalspenningarne* skola beräknas till det af Kongl. Maj:t föreslagna belopp, 575,000 R:dr.

6:te—16:de punkterna.

Biföllos.

17:de punkten.

Friherre af Ugglas: I öfverensstämmelse med den åsigt, jag uttalade då fråga var om anslag till statens jernvägstrafik, vågar jag nu göra framställning om att jernvägstrafikmedlen måtte beräknas endast till åtta millioner. Kongl. Maj:t har beräknat dem till 8,450,000 R:dr eller 1,450,000 R:dr mera än hvad som för innevarande år finnes vara beräknadt. Att nu på förhand kunna bestämma hvartill de komma att uppgå anser jag vara omöjligt, men jag tror försigtigheten bjuda att icke sträcka förhoppningarne så långt som Kongl. Maj:t har gjort. I frågor sådana som denna anser jag att man kom-

mer sanningen närmast om man ej öfverskrider, utan stannar vid den högsta inkomst som under något föregående år egt rum och då nu förlidet år, eller det år, då våra jernvägar lemnat den största afkastningen, jernvägstrafikmedlen uppgingo till 7,740,000 R:dr, så hade jag helst velat stanna vid denna siffra, men för att afrunda den har jag föreslagit åtta millioner R:dr. Om jag ej misstager mig, så tager man i ett af våra grannländer till utgångspunkt för beräkningarne för ett kommande år den summa som influtit föregående året och vid våra jernvägar skulle man ej härmed vedervåga att räkna för högt, ty ser man på sådana år som 1867 och 1868, så visar det sig att äfven då en dylik beräkning håller streck; 1867 var inkomsten sex millioner, 1868: 6,100,000 och 1869: 6,200,000. Sedan sprang den upp, men om vi åter få ett dåligt år så står den stilla igen. Jag tror hvarken att Kongl. Maj:ts regering eller Riksdagen kan hafva någon olägenhet af att ej nu beräkna den högsta inkomst, som möjligen kan uppstå, utan heldre nöja sig med en säker siffra. Jag hemställer således, att Kammaren måtte besluta att jernvägstrafikmedlen upptagas till ett belopp af åtta millioner.

Grefve Beck-Friis: I likhet med den siste ärade talaren anser jag att man bör utgå från kända siffror och icke sträcka sina förhoppningar högre än kända fakta gifva anledning till; men något annat har ej heller Kongl. Maj:t gjort i sitt ifrågavarande förslag. Den sista säkra siffra i afseende på inkomsten af våra jernvägar är för år 1871, och den visar en inkomst pr dag för trafikerad banmil af 199,03. Kongl. Maj:t har nu endast utgått från den förutsättning, att jernvägarne framdeles skola lemna samma inkomst eller omkring 200 R:dr pr dag för banmil; och multiplicerar man denna summa med antalet mil, som vid 1873 års början äro öppna för trafik, eller 115,9, kommer man just till den siffra Kongl. Maj:t föreslagit. Det är således ej någon probabilitetskalkyl, utan det är fullkomligt säkra siffror, som af Kongl. Maj:t framlagts. En ytterligare anledning att sätta fullkomlig tillit till den af Kongl. Maj:t gjorda beräkningen får man, om man jemför inkomsterna under Januari månad innevarande år med motsvarande inkomster 1871; det visar sig då att 1871 inkomsten var 500,137 R:dr eller, med en trafikerad banlängd af 103,9 mil, 155,28 R:dr per dag per banmil; i år deremot utgör inkomsten 682,285 med en trafikerad banlängd af 110,5 och en inkomst per dag per banmil af 199,18 R:dr eller i det allra närmaste 200 R:dr. Detta är helt naturligt följden af att den förhöjda afgiften på tredje klassen tillämpats under innevarande år. Om inkomsterna skulle stiga i samma proportion år 1873, så skulle resultatet blifva en ännu mycket högre siffra, omkring 215 R:dr per dag per banmil. Derföre anser jag för min del ej att man löper fara att göra någon misräkning genom att lägga det sista årets trafikförmåga till grund för beräkningen af 1873 års jernvägstrafikmedel. Riksdagen har alltid varit mer än behöfligt försigtig vid beräkningen af denna inkomst, jag anhåller att blott få påpeka hurusom Kongl. Maj:t, efter Jernvägstrafikstyrelsens beräkningar, hade föreslagit att upptaga denna inkomst för år 1871 till sju millioner, men att Riksdagen nedsatte

summan till 6,500,000 R:dr; slutsumman den verkliga inkomsten, blef enligt bokslut 7,760,000 R:dr, ej 7,740,000 R:dr såsom den siste talaren uppgaf; det blef således en skillnad af icke mindre än 1,260,000 R:dr; det var också ganska naturligt att Riksdagens beräkning skulle slå fel, ty den utgick vid sin beräkning från inkomsterna under föregående år och tog ej med i räkningen att under detta år nordvestra stambanan skulle öppnas i sin helhet (förut hade endast en mindre del utan samband med det öfriga svenska jernvägsnätet varit öppnad för trafik, och denna del hade i följd deraf ej lemnat något tillfredsställande resultat) äfvensom att den högre afgiften å tredje klassen skulle redan under samma år träda i kraft. Nu har Trafikstyrelsen uppgjort en beräkning och Kongl. Maj:t har gillat densamma, hvarigenom beloppet bestämts till 8,450,000 R:dr; att då nedsätta detta belopp med ytterligare 450,000 R:dr eller till samma belopp per trafikerad banmil som jernvägen redan gifvit under två års tid, dertill kan jag ej finna någon rimlig anledning, isynnerhet som de bandelar, hvilka under 1873 komma att öppnas för trafiken, ej gå genom sådana trakter som Wermland utan i det rika Östergötland och der sammanbinda sådana platser som Linköping och Norrköping, och der så att säga hvar mil betalar sig. Jag tror sålunda att Kongl. Maj:ts förslag är välbetänt och att det ej innebär någon fara för missräkning. Jag anhåller derföre om bifall på den af Kongl. Maj:t föreslagna beräkningen af jernvägstrafikmedlen.

Friherre Funck: Det är visserligen sannt att det är svårt att göra upp så beskaffade beräkningar som de nu ifrågavarande; men några allmänna grunder gifvas dock, från hvilka man kan utgå för att komma sanningen så nära som möjligt. Jag har mig ej med visshet bekant från hvilken grund Kongl. Maj:t utgått i sin beräkning, ty jag känner endast slutsumman, och af statsrådsprotokollet kan man ej få reda derpå. Vill man hafva en någorlunda sannolik beräkning, tror jag dock ej att man bör utgå endast från det sist kända årets resultat, ty omständigheter kunna mycket lätt inträffa som förändra det. Jag ber blott att få åberopa den kända erfarenheten från år 1868. Förhållandena från detta år voro i bra många afseenden lika de som nu förligga. Då 1868 års Riksdag skulle beräkna inkomsten för 1869, så hade den att se till hvad de föregående åren gifvit; det sista kända året var 1867, då trafikinkomsten uppgick till 6,017,049 R:dr, 1866 hade den varit 5,064,370 R:dr och 1865 4,479,848 R:dr. Det visar sig sålunda en stegring från 1865 till 1866 af 584,522 R:dr, från 1866 till 1867 af 952,679 R:dr. Den sista kända inkomst, som nu föreligger, är för år 1871: 7,762,840 R:dr, 1870 hade den varit 6,755,563 och 1869 6,269,395 R:dr; således en stegring från 1869 till 1870 af 486,168 R:dr och från 1870 till 1871 af 1,007,277 R:dr. Medelstegringen per år 1865—1867 var således 768,600 R:dr och 1869—1871 var den 746,722; dessa båda siffror skilja sig eget nog föga betydligt från hvarandra. Nu ansåg sig emellertid 1868 års Riksdags Stats-Utskott, på grund af regeln att man skulle utgå från sista kända årets resultat, kunna beräkna inkomsten för 1869 genom att taga inkomsten för 1867, som var 6,017,049 och dertill lägga ett års

stegring efter medelberäkningen för åren 1865—1867 eller 768,600 R:dr, hvarigenom uppkom en summa af 6,785,649 R:dr. Riksdagen nedsatte visserligen beloppet till 6,400,000 R:dr, men det blef i verkligheten aldrig mer än 6,269,395, hvilken summa med 516,254 R:dr understiger den först beräknade och med 130,605 R:dr den i staten upptagna. Om man nu går tillväga på samma sätt och således till 1871 års inkomst eller 7,762,840 R:dr lägger ett års stegring efter medelberäkningen för åren 1869—1871 eller 746,722 R:dr, så får man 8,509,562 R:dr, således 59,562 Rdr mer än Kongl. Maj:t föreslagit. Jag för min del kan ej tro att en sådan beräkning kan anses vara försiktig. Att taga stegringen under sista året med i beräkningen är ej rätt, då det visat sig att dessa stegringar ske med vissa språng, till följd af att bandelar blifva sammanknutna med hvarandra, nya statsbanor eller enskilda banor blifva öppnade o. s. v.; då vestra stambanan blef färdig sprang trafikinkomsten per banmil upp med 5,711 R:dr, men genast året derpå uppgick denna stegring endast till 3,069 R:dr; då derefter södra stambanan blef färdig växte denna inkomst med 7,229 R:dr, men gick straxt derefter ner igen till 3,929 R:dr. År 1871, då nordvestra stambanan ganska tidigt på året kom i gång, sprang också genast inkomsten upp, men det är mycket sannolikt, på grund af hvad förut egt rum, att denna tillökning ej fortfarande kan komma att ega bestånd. Då är det efter mitt begrepp rättare att taga några flera års erfarenhet till grund för beräkningen. Om man tager medtillökningen under de fem åren 1867—1871 eller 2,212 R:dr till utgångspunkt och till inkomsten för 1871: 7,762,840 R:dr lägger för 1872 en stegring af 2,212 R:dr per 112 banmil och för 1873 en stegring af 2,212 R:dr per 116 banmil, blir summan för år 1873 8,265,176 R:dr, hvilken af nödig försigtighet ock till följd af 1868 års erfarenhet dock lämpligen kan och bör nedsättas till 8 millioner R:dr.

Hur jag än grupperar siffrorna, kan jag dock ej finna något skäl att gå deröfver. Det finnes ännu ett ytterligare skäl, och det är att utsigtorna för det år, som nu kommer, ej äro så lysande att man deraf har anledning göra sig alltför stora förhoppningar, och på huru pass godt år vi få beror dock allt. Någon särdeles olycka skulle väl ej heller inträffa om man finner sig hafva beräknat inkomsterna för lågt, men väl skulle i motsatt fall svårigheter kunna uppstå. Ett ytterligare skäl finnes, som för mig är af stor vikt. Denna Kammare har visserligen godkänt den af Kongl. Maj:t föreslagna utgiftsstat för jernvägstrafiken, men ovisst torde vara huruvida denna beräkning blir vid det slutliga afgörandet godkänd; skulle man då antaga den lägre beräkningen af utgifterna men den högre af inkomsterna, uppstår ett resultat, som ej är särdeles önskvärdt. Hur man således än må se saken, tror jag att försigtigheten bjuder att hålla sig vid åtta millioner, och förenar jag mig således i Friherre af Ugglas' förslag.

Herr Troilius: Då anmärkingar här blifvit framställda mot den beräkning af inkomsterna af jernvägstrafiken för år 1873, som blifvit af Kongl. Maj:t framlagd på grund af Trafikstyrelsens ingifna förslag, så är det min pligt att för Herrarne redogöra för de grunder,

som Trafikstyrelsen följt vid uppsättandet af detta förslag. Om man genomgår tabellen å sid. 4 i Trafikstyrelsens underdåniga berättelse för år 1870, så visar det sig att bruttoinkomsten per banmil från och med år 1863, då vestra stambanan blef färdig, stigit år för år utom från 1867 till 1868 och från 1868 till 1869. Minskningen år 1868 är helt obetydlig, och 1869 är den, såsom af en not å samma sida synes, beroende på en förändring i bokföringssättet, således endast skenbar; hade ej denna förändring i bokföringssättet skett, skulle tvärtom en tillökning hafva visat sig. Om man fördelar 1871 års inkomst, 7,784,860 R:dr på 108 trafikerade mil, visar sig en bruttoinkomst per banmil af 72,082 R:dr, under det att denna inkomst det föregående året endast uppgick till 64,987 R:dr och året derförut eller 1869 till endast 61,172 R:dr. Att nettobehållningen eller skillnaden emellan inkomster och utgifter och den deraf beroende utgiftsprocenten ömsom måste stiga och falla under på hvarandra följande år är lika visst som att bruttoinkomsten per banmil under vanliga förhållanden årligen stiger, såsom erfarenheten på alla våra jernvägar visar, och detta till följd af den näringarnes utveckling som jernvägarne framkalla. En viss stegring af bruttoinkomsten per banmil synes mig derfore kunna antagas såsom en regel, från hvilken endast tillfälliga omständigheter, såsom missväxter, handelskriser, krig och stora olyckshändelser stundom välla sällsynta undantag. Trafikstyrelsen ansåg sig emellertid vid beräkningens uppgörande äfven böra tillse huruvida, när man gick i detalj med de särskilda inkomsttitlarne, det fanns någon anledning att antaga att inkomsterna 1872 och 1873 skulle blifva desamma som 1871; för 1872 fanns visserligen redan en kalkyl upprättad till 1871 års riksdag; men vid granskning deraf och jemförelse med det sistförflutna årets trafik var det tydligt att denna första kalkyl upptog inkomsterna allt för låga. Persontrafiken hade nemligen sedan föregående år stigit med nära en half million hvilket man får tillskrifva dels nordvestra stambanans öppnande och dels den förhöjda afgiften för tredje klassens passagerare; efter nordvestra stambanans öppnande fördubblades nära nog både antalet resande med snälltågen och inkomsterna deraf, i jemförelse med samma månader 1870, och då samma förhållande synes fortfarande, så bör man väl äfven kunna antaga att dessa inkomster åtminstone ej skola i framtiden falla. Den förökning af inkomsterna från persontrafiken, som förorsakades af förhöjningen i 3:dje klassens biljettpreis, kan under sista halfåret uppskattas till 120,000 R:dr; och då man numera med visshet emotser att 4 mil ny bana genom en särdeles folkrik ort under innevarande år kommer att öppnas, så fanns för Styrelsen intet skäl att uppskatta ifrågavarande del af bruttoinkomsten för år 1873 lägre än somskett eller till i rundt tal 31,150 R:dr per banmil, då 1871 lemnat nära 30,000 R:dr.

De hittills förflutna månaderna af detta år jäfva ingalunda denna beräkning; det visar sig nemligen att hela inkomsten för Januari månad i år med mer än 180,000 R:dr, deraf 53,000 R:dr för persontrafiken, öfverstiger den för samma månad nästlidet år, och för Februari torde skillnaden blifva minst lika stor. Inkomsterna för post-

fordring, resgodsöfvervigt, lik, åkdon, hästar och hundar hålla sig temligen konstanta, och hafva derföre blifvit i kalkylen bibehållna vid ungefär samma belopp som under år 1871. Inkomsten af godstrafiken steg år 1871 till mer än 4,500,000 R:dr i stället för icke fullt 4 millioner föregående år; under Januari och Februari månader innevarande år är den ökad med 40 procent öfver samma slags inkomster motsvarande månader det förra året, och med den utveckling hvari vår industri för närvarande befinner sig och med de enskilda banor som under år 1873 från flera olika håll komma att tillföra stambanorna ökad rörelse, anser jag det ej vara för mycket att beräkna summa inkomst af godstrafiken per banmil 1873 som 1871, eller till ungefär 41,000 R:dr. Derefter komma ett par poster, "extra trafikinkomster" och "diverse inkomster", som äro mycket konstanta och hålla sig på ungefär samma belopp. Enligt på dessa grunder uppställda beräkningar skulle nu inkomsterna år 1872 kunna uppgå till 8,150,000 R:dr och 1873 till 8,450,000 R:dr. Fördelar man dessa summor på det antal banmil, som antagligen kommer att i medeltal trafikeras, så blir bruttoinkomsten i rundt tal år 1872 per mil 72,700 R:dr och 1873 72,900 R:dr eller ungefär samma summa som sistslidet år. Då det nu visat sig, såsom jag redan förut nämnt, att inkomsterna per banmil i allmänhet varit i ett jemnt stigande, och understundom, då nya bandelar öppnats, stigit med flera tusen riksdaler, men aldrig utom för missväxten 1868 sjunkit, så ansåg Styrelsen sig kunna utan någon fara i kalkylen upptaga ungefär samma belopp som den verkliga inkomsten per trafikerad mil år 1871. Nu är tillika händelsen den, att de kalkyler öfver jernvägstrafikmedlen, som föregående Riksdagar godkänt i enlighet med Kongl. Maj:ts framställningar, hvilka varit grundade på Trafikstyrelsens förslag, alltid betydligt understigit hvad som sedan i verkligheten influtit, hvilket förhållande äfvenledes borde föranleda Styrelsen att denna gång försöka komma den blifvande verkligheten närmare. Här har af en talare från östgötabänken blifvit anfördt, att ett undantag egde rum 1869, då jernvägstrafikmedlen hade beräknats skola uppgå till 6,400,000 R:dr, men endast uppgingo till 6,221,280 R:dr. Ja! det förhåller sig verkligen så, men det oaktadt blef statsverket ej lidande, ty utgifterna understego ännu mera det beräknade beloppet, och statskassan erhöll nära 2,444,000 R:dr i stället för beräknade 2,257,000 R:dr.

För begge åren 1870 och 1871 beräknades bruttoinkomsterna till 6,500,000 R:dr, men uppgingo det förra året till 291,000 R:dr och det sednare till 1,284,000 R:dr mer än riksstaten upptog, hvarjemte till statsverket inlevererades år 1870 öfver 715,000 R:dr och 1871 nära 873,000 R:dr mer än som var beräknadt, och detta oaktadt ganska betydande summor användes till den nödvändiga förökningen af transportmedlen.

Enligt den fastställda riksstaten för 1872 bör till statsverket inbetalas 2,700,000 R:dr, hvilket jag hoppas ej skall möta svårigheter, oaktadt de så betydligt stegrade priserna på alla materialer och arbeten, samt har Styrelsen ansett sig kunna antaga att tre mil-

tioner böra tillfalla statskassan för år 1873, när inga anledningar vid kalkylens uppgörande förefunnos att föreslå ett mindre belopp.

Då det synes mig att hufvudsaken i alla dessa kalkyler bör vara att den summa, som enligt blifvande riksstat bör blifva statsverkets behållning, kommer så nära sanningen som möjligt, och då Kammarern för sin del antagit den uti Kongl. Maj:ts proposition föreslagna utgiftssumma för statens jernvägstrafik, så synes mig konsekvensen fordra att äfven antaga den föreslagna inkomstsumman.

Jag har endast velat lemna denna redogörelse för Trafikstyrelsens beräkningar och öfverlåter till Kammarern att tillse, huruvida skäl förefinnas att det oaktadt minska beloppet och hemställer; för min del, att Kammarern måtte besluta sig för den af Kongl. Maj:ts föreslagna och af Utskottet tillstyrkta summan af 8,450,000 R:dr.

Herr von Ehrenheim: Det lider ej något tvifvel att icke tänkvärda skäl kunna anföras för den högre siffra som här ifrågasatts. Men det torde finnas en synpunkt, som ändock bör bestämma oss att föredraga den lägre framför den af Utskottet och Trafikstyrelsen förordade. Riksdagen har hittills gått försigtigt tillväga och icke höjt beräkningen af dessa medel betydligt öfver hvad de ett föregående år utgjort. Efter min uppfattning är det icke skäl att, då den finansiella ställningen är så fördelaktig som nu, afvika från denna regel. Om man någon gång, då ställningen är mindre fördelaktig, i förhoppning på bättre tider, beräknar inkomsterna högre än af det förflutna föranledes, så torde det deremot icke vara skäl att låta den nuvarande ovanligt gynsamma ställningen inverka till en sådan beräkning. I nu föreliggande fall kommer den att på statsregleringen hafva en inverkan, som icke är fördelaktig och icke behöflig. Man har å andra sidan icke anledning att hysa farhågor för öfverskott, i fall sådana skulle uppkomma. Förr hände det att Riksdagen, om stora öfverskott funnos att tillgå, visade sig mindre noga samt på grund af enskilda motioner beviljade betydliga anslag, som måhända icke alltid varit föremål för så grundlig pröfning, som varit önskligt. Nu mera torde sådant ej vara att befara, då Riksdagen öfvergifvit denna sed och endast sällan samt med stor varsamhet beviljat af enskilda motionärer ifrågasatta anslag. Under sådana förhållanden anser jag det vara en stor fördel, om öfverskott uppstå, och jag tror icke det är skäl att minska utsigten till sådana genom att beräkna inkomsterna till högsta möjliga belopp.

På grund häraf får jag för min del anhålla om bifall till Friherre af Ugglas' förslag.

Friherre Stjernblad: Ehuru tiden är långt framskriden anhaller jag likväl att få säga några ord i detta ämne, helst som jag redan vid behandlingen af frågan om utgifterna för trafiken yrkade att denna borde beräknas till det lägsta ifrågaställda beloppet, under förutsättning att inkomsterna ej komme att upptagas till mera än åtta millioner.

Det är ganska möjligt, till och med troligt, att de beräkningar, som chefen för Trafikstyrelsen uppgjort äro fullt riktiga, och det är

äfven i sin ordning att han från sin ståndpunkt upptager inkomsterna till högsta belopp, som han enligt sina sannolikhetsberäkningar kan anse möjligt. Men helt annat förhållande är, om denna siffra skall till hela sitt belopp ingå i riksstaten; deri ligger en stor skilnad. Chefen för Trafikstyrelsen bör uppgifva den högsta siffra han anser antaglig, men Regeringen och Riksdagen måste fästa sig vid alla eventuella fall och gå till väga med största försigtighet, ty chefens beräkningar må vara så noggranna som helst, så äro de dock, som sagdt, endast sannolikhetsberäkningar. Vid dessas uppgörande har han för öfrigt kastat sig in på en helt och hållet ny väg. Hittills har man såsom beräkningsgrund tagit medeltalet för flera på hvarandra följande år, men nu har man utgått ifrån det sista årets inkomster och dertill lagt en viss stigning per år. När nu detta år är det mest fördelaktiga som hittills förefunnits, så kan man lätt komma till ett annat resultat än det som sedermera visar sig vara det verkliga. Fördelen af medeltalsberäkningen ligger just deri, att det ena året får utjemna det andra, så att en tillfällig god konjunktur icke verkar till alltför stor stegring och en dålig tvärtom. Det är också den väg, som hittills blifvit följd, och som det ej torde vara skäl att öfvergifva; beräknar man nu jernvägstrafikmedlen för år 1873 efter denna grund, kommer man ingalunda till så hög summa, som Kongl. Maj:t antagit.

Chefen för Trafikstyrelsen yttrade, att man i första rummet bör se till, hvilken siffra man får till netto. Detta är fullkomligt riktigt, och just därför bör man se till att man ej bestämmer en för hög inkomstsumma, då efter all sannolikhet trafikomkostnadssumman kommer att blifva den mindre af de ifrågakämda beloppen, och sålunda ett abnormt förhållande kan uppkomma. Nödig försigtighet är alltid behöflig och rådlig, mest i vårt land, der man icke har någon reservfond, ty de små öfverloppsmedel vi egt hafva försvunnit under de dåliga åren. Vi anvisa till regeringens disposition två kreditiv, det ena på tre millioner, det andra på en och en half, men vi ställa ingenting der bakom. Vi hafva ett hårdt klimat och nordliga delen af vårt land är ofta utsatt för missväxter, som göra att den behöfver bispringas. De understödsfonder vi haft äro borta. Skola vi under sådana förhållanden beräkna statsinkomsterna till det högsta möjliga, då händer det att vi äro utan hjälpmedel när behovet påkommer. Jag råder Kammaren att gå varsamt tillväga vid alla beräkningar af statsverkets inkomster samt anhåller derföre i denna punkt om bifall till Friherre af Ugglas' förslag, eller att beräkna inkomsten af jernvägarne till 8,000,000 R:dr.

Herr Statsrådet Wærn: Jag har att försvara den af mig uppgjorda kalkylen. Den är grundad på beräkningar af Statskontoret och Trafikstyrelsen.

Statskontoret beräknade denna inkomst till 8 millioner, men Statskontoret kunde icke veta, hvad regeringen visste, nemligen att dels redan under innevarande år, dels under det år, som här är i fråga, skulle för trafik öppnas bandelarne mellan Norrköping och Linköping, mellan Linköping och Mjölby samt mellan Upsala och

Krylbo. Att tro det icke dessa stora bandelar i bördiga och rika provinser skulle gifva några inkomster, kan väl ej vara möjligt. Jag kan icke se annat. Bestämdt bestrider jag, det jag uppgjort inkomstberäkningen under antagande att de goda åren städse skulle fortfara, och ännu mera att jag upptagit inkomsterna "till det högsta, hvartill kalkylerna möjligen gifva anledning", men jag har ansett riktigt att beräkna hvad man kunde anse säkert; och den af Kongl. Maj:ts föreslagna summan har jag måst anse säker, dels på grund af föregående årens erfarenhet, dels med hänsyn till de nya faktorer som tillkomma, nemligen ökad antal banmil och högre afgifter af 3:dje klassens passagerare.

Då jag nu räknat säkert, så frågas, skall jag då ej uppgifva den summa, hvartill jag kommit, utan någon annan, för att få en osynlig reservfond. Jag har följt den grundsats att räkna hvad jag ansett fullt säkert, och att för Riksdagen uppgifva den reserv jag ansett behöfvas. På längden tror jag detta sätt medför mera säkerhet. Jag tillstyrker Kammaren att godkänna den siffr. Kongl. Maj:ts föreslagit.

Grefve Mörner, Carl Göran: Redan vid remissen af den Kongl. propositionen fästade jag uppmärksamheten derpå att, efter mitt förmenande, inkomsterna af jernvägstrafiken blifvit för högt beräknade. Här hafva åtskilliga skäl blifvit anförda till stöd för den högre siffran, men det förhållande torde likväl kvarstå, att dessa medel i staten för innevarande år äro med anledning af Kongl. Maj:ts proposition till förra Riksdagen beräknade till blott sju millioner riksdaler, och att man nu vill höja dem för 1873 med icke mindre än 1,450,000 R:dr. Det är möjligt, att en sådan inkomst kan erhållas och man hemtar anledning dertill af den Kongl. propositionen, enligt hvilken inkomsterna under 1871 uppgått till omkring 7,740,000 R:dr. Jag kan nemligen icke läsa andra ord än de tryckta. Om bokslutet varit tillgängligt för Stats-Utskottet, så är det derföre icke känt för öfriga riksdagsmän, hvilka torde vara ursäktade, om de ej hafva reda derpå. När räkenskaperna komma in till Kammarrätten, kan jag granska dem der. Den ytterligare stegringen beror emellertid på när de nya bandelarne blifva färdiga och hvilken trafik derstädes kan komma att uppstå. Inkomsterna blifva möjligen icke så stora. Man väntade sig stora fördelar af banan mellan Upsala och Stockholm och gjorde sig i det afseendet många förhoppningar, hvar af inga ännu blifvit realiserade. Kanske det kommer att gå på samma sätt när man öppnar dessa bandelar, som icke hafva någon slutpunkt. Att sådana oftast kosta mer än de inbringa, känna vi af erfarenheten. Så var händelsen med en del af nordvestra stambanan, som man måste utarrendera åt norrmännen för att icke hafva alltför stor förlust på den. Att draga alltför stora vexlar på okända storheter, anser jag ej vara tillrådligt. Och icke heller tror jag, att det vore någon egentlig olycka, om vi finge ett öfverskott, så att vi ej vid nästa riksdag behöfva gå med ljus och lykta för att leta reda på hvar tolfskilling. Jag yrkar att trafikmedlen måtte beräknas till endast åtta millioner.

Grefve Beck-Friis: Det är visserligen sannt, att nödig försigtighet kan vara mycket berömvärd, men jag tror, att den i en fråga, sådan som denna, alldeles icke är behöfzig. Oaktadt hvad som här blifvit offentligen framhållet, så synes man vara rädd att öfverskottet skall blifva alltför stort, om man icke nedsätter den föreslagna siffran. Men för att lugna dessa farhågor ber jag att i Herrarnes minne få återkalla något, som regeringen och representationen hittills ignorerat, nemligen att vi äro skyldiga att till Nässjö—Oscarshamnsbanan betala 1 million riksdaler; och efter de under rättelser jag erhållit, torde det vara temligen visst, att denna million kommer att infordras under år 1873. Här hafva vi således ett sätt, hvarpå ett stort öfverskott kan nyttigt användas. Jag tror derföre att det ej är skäl att göra någon ändring i denna siffra, ty denna million kommer ovilkorligen att utgå under 1873, men har, som sagdt, ej blifvit tagen i beräkning, hvarken af regeringen eller representationen.

Herr Montgomery-Cederhielm: Innan Stats-Utskottet tillstyrkte den siffra, som här blifvit upptagen, sökte Utskottet att neqa göra sig reda för de förhållanden, på hvilka vederbörande stödt sina beräkningar; och Utskottet kunde icke finna annat än att dessa beräkningar voro riktiga. Då nu Utskottet i allmänhet ansett, att vid beräkningen af inkomsttitlarne det riktiga vore att söka komma den rätta siffran så nära som möjligt, samt giltiga skäl för den af Kongl. Maj:ts föreslagna siffra blifvit anförda, så anser jag mig icke ega rättighet att af vissa sparsamhetsskäl, eller af lust att få öfverskott för kommande år eller af sådana anledningar ändra denna siffra. Något annat skäl för den föreslagna nedsättningen har ej här anförts, än att man bör gå försigtigt tillväga; men då detta, huru lofvärdt det än må vara, icke i förevarande fall, der de till stöd för Kongl. Maj:ts beräkning lagda uppgifter äro fullt säkra, synes vara behöfligt, får jag anhålla om bifall till Utskottets hemställan.

Friherre Raab, Adam: Huru man vänder alla dessa kalkyler, så äro de likväl alla endast probabilitetskalkyler. Man kan icke med någon bestämd visshet antaga hvarken den ena eller den andra. Men man torde dock böra taga i beräkning sådana omständigheter, som att när banan från Norrköping till Nässjö blifver öppnad, bandelen från Katrineholm genom Westergötland till Nässjö kommer att förlora en stor del af sin trafik, enär alla resande från Skåne och södra Sverige i allmänhet naturligtvis taga den mycket kortare vägen öfver Norrköping. Derigenom komma utan allt tvifvel inkomsterna å den andra vägen att minskas.

Hvad Grefve Beck-Friis antydde, eller att man ej bör vara rädd att få öfverskott, då man vet hur man skall kunna använda en million, tyckes mig tala emot den mening Herr Grefven här förfäktat.

Ju lägre vi sätta statens inkomster, desto högre har man hopp om att kunna uppdrifva besparingarne. Ur sådan synpunkt kommer jag att rösta för det mindre beloppet.

Friherre Funck: Jag anhåller att endast få säga ett par ord. Då jag tillät mig att åberopa föregående års erfarenhet och särskildt 1868 års till stöd för det af mig förordade beloppet, så svarade Herr Troilius, att den till statsverket levererade vinsten för berörda år i alla fall öfversteg hvad man beräknat. Ett sådant skäl kan jag dock icke godkänna, ty här är fråga om att beräkna brutto- och ej nettoinkomst. Men jag vågar äfven påstå, att förhållandena då voro något olika mot hvad de nu äro, ty under närmaste åren före 1869 öppnades för trafiken 20 mil jernväg. De mindre goda skördar 1867 och 1868, som verkade hämmande på rörelsen å statens jernvägar, kunna dock beklagligen finna sitt motstycke under året 1873, och anledningar finnas, som redan blifvit nämndt, snarare för ett sådant antagande än för motsatsen.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till den förevarande punkten och dels att Kammaren måtte besluta, att jernvägstrafikmedlen skola beräknas till 8,000,000 R:dr; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till punkten, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition derå att jernvägstrafikmedlen skola i riksstaten upptagas till ett belopp af 8 millioner R:dr, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes; till följd hvaraf uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som bifaller 17:de punkten i Stats-Utskottets utlåtande N:o 17, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar Kammaren, att jernvägstrafikmedlen skola beräknas till ett belopp af 8,000,000 R:dr.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 26.

Nej — 40.

18:de och 19:de punkterna samt Utskottets nästderafter förekommande hemställan.

Biföljos.

Utskottets slutliga yttrande.

Lades till handlingarne.

Friherre af Ugglas: Till påskyndande af ärendenas gång får jag vördsamt föreslå, att Kammaren behagade besluta att på föredragningslistan till nästa plenum näst efter de val, som då vid sammanträdet början skola företagas, uppföra de i dag för första gången bordlagda ärenden, samt att de ärenden, som i dag andra gången bordlagts, måtte sättas sist på listan.

Detta förslag bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

In fidem
O. Brakel.
